د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

نهم ټولګی

پښتو
نهم ټولګی

اخیستنه
کېږي.

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښـــتو

نهم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤلفین:

څېړنپوه نعمت الله اندړ، څېړنوال سید محی الدین هاشمي
او د مؤلف مرستیال محمد سهراب دیدار

ایډیټران:

محمد زرین انځور، پوهنمل بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمېټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمېټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.
- دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسوول.
- د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

شمېره	سرلیکونه	مخ
لومړی لوست	د لوی ښښتن(ج) په نامه	۱
دویم لوست	د اسلام د ستر پیغمبر(ص) ستاینه	۴
دریم لوست	د ملي یووالي ارزښت او اړتیا	۹
څلورم لوست	ولسي نرخونه	۱۳
پنځم لوست	فعل : د جملې مهمه برخه	۱۷
شپږم لوست	کار او زیار	۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست	د اوښکو ارزاني	۲۹
اتم لوست	ملي ارشيف	۳۳
نهم لوست	عادل واکمن	۳۷
لسم لوست	عبدالرؤف بېنوا	۴۱
يوولسم لوست	د ځنګلونو ارزښت	۴۷
دولسم لوست	لوبې او روغتيا	۵۱
ديارلسم لوست	ويکتور هوګو	۵۷
څوارلسم لوست	د بشر حقونه	۶۱
پنځلسم لوست	بلخي ابن سينا	۶۷
شپاړسم لوست	د کابل بالا حصار	۷۳
اوولسم لوست	بي بي زينب	۷۹
اتلسم لوست	کتاب او کتابتون	۸۵
نولسم لوست	د سولې نړۍ	۹۱
شلم لوست	قيدونه	۹۵
يوويشتم لوست	نشه ـ ستره بدمرغي	۱۰۱
دوه ويشتم لوست	پټه خزانه	۱۰۵
درويشتم لوست	مېرمن مستوره شال	۱۱۱
څلورويشتم لوست	د ماينونو شکمني سيمې	۱۱۷
پنځه ويشتم لوست	باميان يوه لرغوني تاريخي سيمه	۱۲۳
شپږويشتم لوست	سره مياشت	۱۲۷
اوويشتم لوست	صدرخان خټک	۱۳۳
اته ويشتم لوست	د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتياوې	۱۳۹
	ويېپانګه	۱۴۵
	اخځليکونه	۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د لوی څښتن ﷻ په نامه

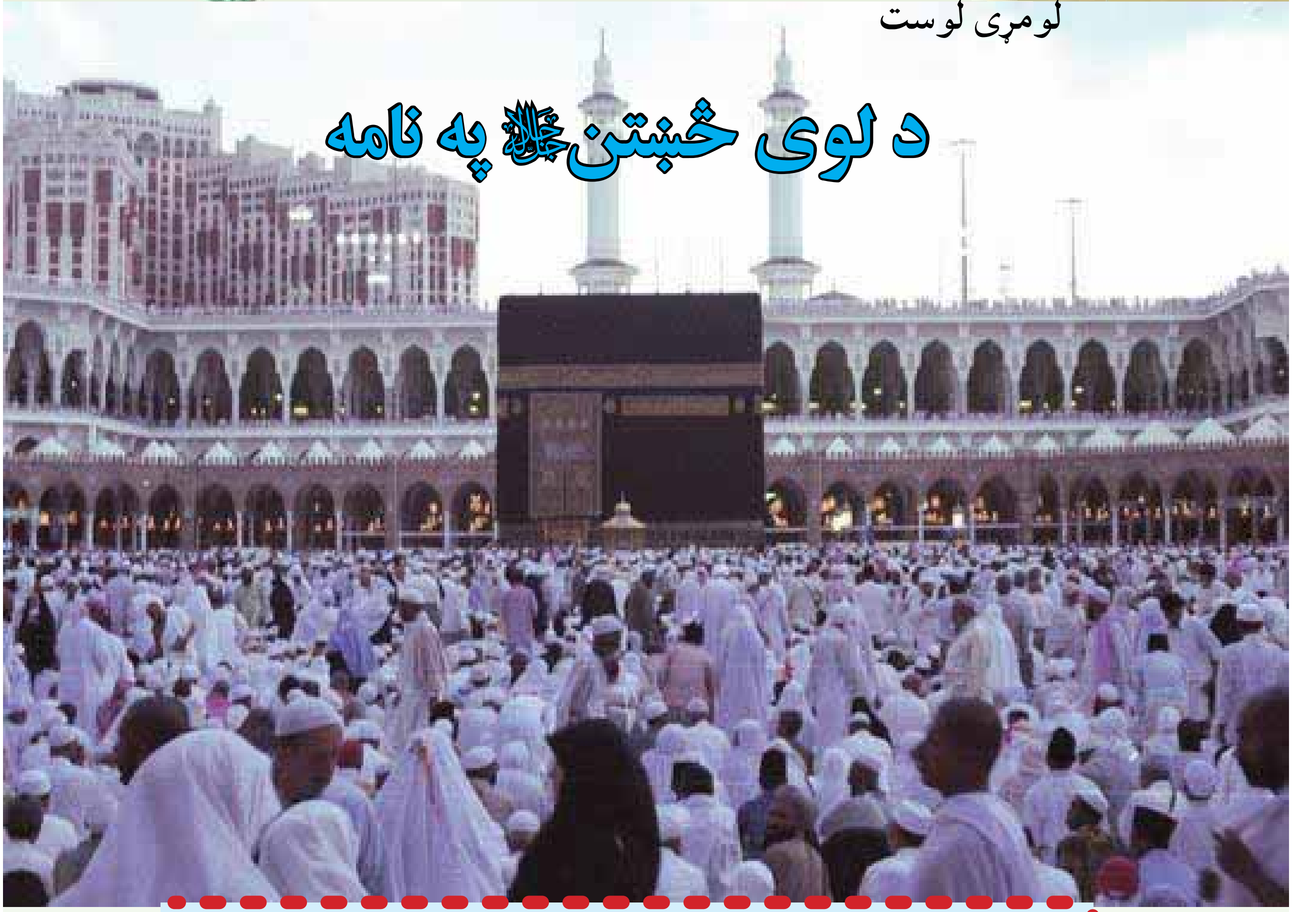

- څوک د ډېرو سترو صفتونو وړ او لايق دی؟
- د تيرو ټولګيو د پښتو لوستونو په کتابونو کې مو د حمد تر سرليک لاندې د چا ستاينې او صفتونه لوستلي دي؟

حمد په لغت کې ثنا او صفت ته وايي او په اصطلاح کې هغه منظومه وينا يا کلام دی چې د الله ﷻ ستاينه پکې شوي وي. اوس له تاسو څخه څوک کولای شي لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي؟

مورږ او تاسو د دې ټولګي د لوست پيل د((يونس خيبري)) په حمديه شعر کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ذات دی له آفته په امان ستا
هسې نښته دی صفات لره نقصان ستا
که په سل ژبې يې وايي تر قيامته
يو صفت به تمام نه کا واصفان ستا
له ازله قديم ته يې بې زواله
ابدا سره هستي ده جاويدان ستا
د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا
فرښتې دې مقبدې پر خدمت شو ې
د فرمان رسۍ په غاړه انس وجان ستا
چې په احسن تقويم باندې پيدا شو
دا عجب فضل عظيم دی په انسان ستا
له عدمه دې وجود د هستۍ ورکړ
په دا فضل دې شاکر دي بندګان ستا
چې دې خلاص کړ د زنار له سخته بنده
دم په دم دې شکر کاندي مسلمان ستا
اميد وار د خدای ﷻ له فضله شه ((يونسه))!
ترکرمه پورې هيڅ دي ګناهان ستا

(يونس خيبری) زموږ د پخوانيو شاعرانو له ډلې څخه د دولسمې هـ . ق. پېړۍ نوميالی شاعر دی. د رحمان بابا د ادبي مکتب پيرو او د شعرونو ديوان يې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د الله ﷻ ذات بې زواله او صفتونه يې ډېر زيات دي. صفتونه او ستاينې يې دومره ډېرې دي چې هيڅوک يې پای ته نشي رسولی. فرښتې او ملايکې، انس و جن د هغه ذات فرمان منونکي دي. انسان يې په ډېرې ښکلې څېرې پيدا کړی چې دا يې پرې لوی فضل او احسان کړی دی. هيڅوک بايد د خدای ﷻ له فضل او کرم څخه ناهيلي نشي. که هر څومره ګناه يې هم کړې وي، د خدای ﷻ په فضل او کرم ببښل کېدای شي.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب متن په لوړ غږ ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونيسي چې د کلمو سم تلفظ او د جملو د جوړولو ترکيب او ترتيب زده کړي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچوکې له متن څخه د خپلې خوښې يو بيت له معنا سره وليکي.

۳ـ ښوونکی دې لاندې پوښتنه وکړي چې د زده کوونکو نظرونه د ځوابونو په ترځ کې واوري:

- د الله تعالیٰ له بې شمېرو صفتونو څخه څوک د يو څو صفتونو په هکله خبرې کولای شي؟
- د لاندې بيت په هکله خپل نظر وړاندې کړئ:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چـا چې لاس دی لګولی پـه قـرآن سـتا

- زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي او هغوی ته دې دنده ورکړل شي چې

د يوې ډلې زده کوونکي له متن څخه يو بيت ووايي او د بلې ډلې په استازيتوب دې يو زده کوونکی د هغه بيت معنا او مفهوم ووايي.

۴ـ زده کوونکي دې د لاندنيو کلمو ضدکلمې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې هغه ضدکلمې په جملو کې هم وکاروي:

نقصان عظيم سخت اميدوار خلاص صفت

۵ـ زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې د متن تش ځايونه ډک کړي:

- يونس خيبري زموږ د پخوانيو........................ له ډلې څخه دی.
- يونس د .... ادبي مکتب پيرو و.
- .... په لغت کې صفت ته وايي.

۶ـ زده کوونکي دې لاندې بيت په نثر واړوي:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په توګه د ځينو هغو نعمتونو په هکله چې الله ﷻ خپلو بندګانو ته ورکړي دي، څو کرښې وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ ستاینه

- تاسې د مخه کله نعت لوستلی یا اورېدلی دی؟

• نعت په لغت کې غوره او نیکې ستاینې ته وایي او په اصطلاح کې هغه منظومه او منثوره وینا ده چې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمدﷺ ستاینه او صفت پکې شوی وي.

• له تاسو څخه ځوک لاندې پوښتنو ته ځوابونه وېلای شي:

- د نعت ویلو اصلي موخه او هدف څه وي؟
- الله ﷻ پیغمبران د څه لپاره رالېږلي دي؟
- موږ او تاسې د دې ټولګي په دویم لوست کې د ((ګوهر کاکاخیل)) لیکلی نعت لولو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیا د جهالت پردې خورې وې
په هر لورې د ګناه تورې تیارې وې
ضلالت او ګمراهۍ کې انسان غرق و
په حلال او په حرام کې نه څه فرق و
د چا و معبود آتش، د چا شجر و
د چا ستوری د چا سیند د چا حجر و
لوی آفت کې مبتلا ټوله دنیا وه
قام په قام او کور په کور یوه بلا وه
خدای ﷻ راولیږه رحمت و خپل جهان ته
د رڼا لاره یې وښوده انسان ته
د باطل او د حق فرق یې ورعیان کړ
ټول عالم یې له باطل نه روګردان کړ
السلام والصلوة وایې ((ګوهر))
ته شفیع دده په ورځ شه د محشر

((خیرالحق ګوهر کاکاخیل)) د پښتو ژبې معاصر شاعر او د پښتونخوا اوسیدونکی دی. د نعتونو ډېرې غوره بېلګې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

هغه مهال چې پر ټوله نړۍ د جهالت او ناپوهۍ تپه تياره خپره وه. بشريت په بې لاريو او خپل سريو سر و، د حق او باطل ترمنځ يې توپير نشو کولای. د خدای ﷻ نمانځنې ځای اور نمانځنې، بت نمانځنې او ډول ډول خرافاتو نيولی و. انسانيت له لويې تباهۍ سره مخامخ و، لوی خدای ﷻ پر بشريت رحم وکړ. د هغوی د لارښوونې او ږغوونې لارې ته د رابللو لپاره يې حضرت محمد ﷺ د خپل استازي په توګه وګوماره. قرآن يې پرې نازل کړ. د ټول بشريت لپاره يې د دنيوي او اخروي نيکمرغۍ زيری له ځان سره راوړ او بشريت يې له ګمراهۍ او تباهۍ څخه وژغوره.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا سره ولولي. بيا دې ښوونکی له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې متن د ټولګي پر وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې غوږ ونيسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د متن ((دري)) کلمې او بله دې د ((پښتو)) کلمې په خپلو کتابچو کې جلا جلا لست کړي. بيا دې له هرې ډلې څخه يو تن د نورو په استازيتوب د خپلې ډلې لست کړي کلمې د ټولګي په مخکې ولولي.

۳ـ ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې:

- حضرت محمد ﷺ په څه ډول حالاتو کې په پيغمبرۍ مبعوث شو ؟
- حضرت محمد ﷺ وګړي په څه ډول د اسلام سپيڅلي دين ته رابلل ؟

۴ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغه کې دې ((متضادې کلمې)) په نښه کړي او بيا دې يې په جملو کې وکاروي.

۵_ ښوونکی دې په وار سره له زده کوونکو وغواړي چې د ټولګیوالو په مخکې د نعت مفهوم په خپله ژبه ووایي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته سم ځواب په پنسل په ☐ نښه کړي.

د اسلام ستر پیغمبر په داسې وخت کې په پیغمبرۍ مبعوث شو چې:

الف: په ټوله نړۍ کې امن و.

ب: په ټوله نړۍ کې د جهالت او ناپوهۍ تیاره خپره وه.

ج: بت نمانځنه او اور نمانځنه نه وه.

۷_ زده کوونکي دې د لاندې کلمو ((جمع کلمې)) په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې هغه په جملو کې وکاروي:

کور لار قام انسان ستوری

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې بلې ورځې ته د کورنۍ دندې په توګه ځو داسې جملې راوړي چې پنځه واړه (ی) ګانې پکې کارول شوي وي.

هر څوک چې له نورو ښه ژبانه پوهه لري، ارزښت یې هم له نورو څخه زیات دی.

(حدیث شریف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

د ملي يووالي ارزښت او اړتيا

افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ګډ کلتور او فرهنګ لري او ټولو له خپل هېواد او ټاټوبي څخه په ګډه دفاع کړې او کوي يې . له ګډو وياړلو کارنامو څخه برخمن او خپل ملي يووالی يې په هر حالت کې ساتلی دی.

دلته د ملي يووالي په ارزښت خبرې کوو. د مخه تر دې چې د ملي يووالي ارزښت درو پيژنو، دې لاندې پوښتنې ته ځواب ووايئ:

- که د يوې سيمې يا هېواد وګړي په خپلو کې ملي تړون او يووالی و نه لري له کومو ستونزو سره به مخامخ شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وګړي چې په يوې ټاکلې جغرافيوي سيمه کې اوسي، ګډ تاريخ، شريک فرهنګ، عنعنات او ملي وياړونه لري، ملت بلل کېږي. هر ملت له بېلا بېلو ميشتو قومونو او ولسونو جوړ دی چې ګډ برخليک لري او په يوه نامه ياديږي.

افغانستان د يو واحد ملت په توګه د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ټول په دې ستر کور کې زېږېدلي او رالوی شوي دي، نو بايد له يو بل سره مينه، په خپلو کې ژور تړون او ملي يووالی ولري او تر يوه بيرغ لاندې ژوند وکړي.

زموږ د هېواد ټولو اوسيدونکو د تاريخ په اوږدو کې ګډ ژوند لرلی، د خپلې خاورې او هېواد له ملي نواميسو او ځمکنۍ بشپړتيا څخه يې په ګډه ساتنه او دفاع کړې ده.

افغانستان پر هر افغان حق لري چې د ودانۍ، سوکالۍ، سراسري سولې، امن او ملي وحدت د ساتلو په لاره کې هر ډول سربښندنې ته چمتو وي.

د ملي يووالي د ټينګښت او تامين لپاره اړينه ده چې هر ډول توپيرونه له منځه يوسو او يو بل ته د ورورۍ غېږه پرانيزو او په ټولو ملي چارو کې د يو واحد ملت په توګه دريغ ولرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د نړۍ لوی او پرمختللي هېوادونه وګورو، نو وینو ټول هغه توپیرونه چې د دوی ملي یو والي ته زیان رسوي، له منځه یې وړي او پرځای یې په پوره یو والي، د پوهې او ټکنالوژۍ خواته مخه کړې ده . بشري او انساني کرامت ته یې په درناوي د ملي یو والي روحیه رامنځته کړې او د ((زه)) یا ((زه یم)) پرځای یې د ((موږ)) یا ((موږ یو)) مفکوره او روحیه روزلې او پاللې ده.

په یوه ټولنه یا هېواد کې د ملي یو والي په له منځه تللو سره هغه هېواد اوټولنه له سترې ګډوډۍ سره مخامخ کېږي چې د حق او رښتینولۍ خوا یې کمزورې، زور زیاتی او نابرابري پکې له یوې ورځې بلې ته زیاتیږي. د خوابدیو، خپل منځي شخړو او دښمنیو لمنه پراخیږي او په دې ترتیب بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

موږ باید د خپل ملي یو والي په ارزښت او اهمیت پوه شو او په دې وپوهیږو چې زموږ د هېواد د ودانۍ، نیکمرغۍ او سوکالۍ راز په همدې کې نغښتی دی، نو د ټینګښت او ساتنې لپاره یې باید هر اړخیزې هلې ځلې وکړو. د ځانې ګټو او غوښتنو پر ځای ملي ګټې مقدمې او محترمې وګڼو. هغه عوامل باید له منځه یو سو چې زموږ د ملي یو والي بنسټونه کمزوري کوي او له منځه یې وړي.

د متن لنډیز:

ملي یو والی د هر هېواد د پرمختګ اوسوکالۍ لپاره ډېر ضروري دی، نو د ساتلو او ټینګښت لپاره یې باید هر اړخیزې هلې ځلې وشي. که په هېواد کې د ملي یو والي مزي سست او یا وشلیږي، نو هغه له سترو ګډوډیو او بدمرغیو سره مخامخ او بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ د ښوونکي تر متن لوستنې او لا زمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتیا سره ولولي. بیا دې څو تنه زده کوونکي د ټولګي په مخکې د متن هغه برخه ولولي چې د دوی ډېره خوښېږي.

- څو زده کوونکي دې دګډو دودونو په هکله ټولګیوالو ته خبرې وکړي.

۲ـ زده کوونکي دې د دې لاندې کلمو مترادفې کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکي:

ګډ ستر یووالی ودانی

۳ـ یو زده کوونکی دې دا لاندې پوښتنې پر تخته ولیکي، نور دې دهغو ځوابونه په خپلو کتابچو کې ولیکي:

- ملي یووالی څه ګټې لري؟
- بې اتفاقي څه زیانونه لري؟
- د ملي یووالي د ټینګښت لپاره څه شي ته ډېره اړتیا ده؟
- تاسو به له دې وروسته د ملي یووالي د ټینګولو لپاره څه کارونه سرته ورسوئ؟
- د ګرامر له مخې د سمې جملې له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف: افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

ب: افغانستان د ټول افغانانو ګډ کور دی.

ج: افغان د ټولو افغانانو ګډ کور و.

کورنۍ دنده

که تاسې د خپلې کوڅې، کلي او یا سیمې مشران او یا لوړ پوړي دولتي چارواکي شئ د ملي یووالي لپاره به څه وکړئ؟ په دې اړه یوڅو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي نرخونه

- ستاسې په کور، کلي او ولس کې چې د خلکو ترمنځ کومه ستونزه یا شخړه پېښه شي څنګه یې حل کوي؟
- په ولس، کور او کلي کې ځینې داسې وګړي پېژنئ چې خلکو ته د ورپېښو ستونزو په هکله پرېکړې او فیصلې کوي؟

زموږ په کلیوالو سیمو او ولس کې یو لړ داسې قوانین او اصول شته چې وګړي خپلې ستونزې او شخړې په هغو حل کوي. دا قوانین په کلیو او ولس کې د ټولنیزنظم د سمون لپاره له ډېرې لرغونې زمانې څخه دود دي. موږ دلته پر هغو باندې د پوهیدو په هیله تاسې ته دغه ولسي قوانین یا نرخونه په لنډ ډول درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولس بډای کلتور لري چې له ډېرو غوره دودونو او عنعنو څخه برخمن دی. دغه دودونه له پیړیو پیړیو را هیسې د خلکو د ټولنیز ژوند له بهیر سره مله راغلي دي. که د وخت او حالا تو په اوښتون سره پکې لږ و ډېر بدلون هم رامنځته شوی، بیا یې هم خپلې لرغونې ځانګړنې تر ډېره ساتلې دي. دوی د تاریخ په اوږدو کې د خپل قبیلوي او ټولنیز ژوند د سمبالښت او اداري لپاره یو لړ ټاکلي قوانین لرلي دي چې د پښتنو په کلتور او عرف کې هغو ته ((ولسي نرخونه)) وايي.

ولسي نرخونه په واقعیت کې یو لړ ولسي قوانین دي چې معمولاً زموږ کلیوال خلک د خپل ټولنیز ولسي ژوند په اړوند زیاتره حقوقي، جزایي او نور مسایل د هغو پر بنسټ حل و فصل کوي. دغه ولسي قوانین که څه هم په بېلا بېلو ټبرونو کې لږ و ډېر خپل منځي توپیرونه هم لري، خو په کُل کې بیا ټول ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې هغه زموږ له لرغوني بډای کلتور څخه سرچینه اخلي او د ګډ کلتور استازیتوب کوي.

سره له دې چې له نرخونو سره د ولس هر وګړی لږ و ډېره اشنایي لري، خو په ټبر کې پر هغو د پوره پوهېدو او په ټولنه کې د پلي کولو لپاره یې ځانګړي کسان معلوم وي چې هغوی ته په ولس کې خلک ((مرکچیان)) یا ((نرخیان)) وايي.

کله چې په کلیوالي او ولسي ژوند کې چا ته کومه ستونزه او لانجه ورپېښه شي، نو د حل لپاره یې دغو معلومو نرخیانو یا مرکچیانو ته مراجعه کوي او هغوی د یوې جرګې په بڼه رابولي. کله چې هغوی سره جرګه شي، نو پر اړونده موضوع له هر اړخیز بحث او غور وروسته له دغو ټاکلو نرخونو یا ولسي قوانینو څخه په کار اخیستنې یوه پرېکړه او حکم کوي. مقابل لوری اړوي چې هغې پرېکړې ته غاړه کېږدي. له پرېکړې څخه د سرغړونې په صورت کې د نغدي یا نورې جریمې په ورکړه اړګنل کېږي چې نوموړې جریمې ته (مچلغه) وايي.

له دغو نرخونو څخه د زور زیا تي د پېښو د مخنیوي او له زیانمن شوي لوري سره د ملا تړ او مرستې په برخه کې ډېر کار اخیستل کېږي. زموږ په هېواد کې د احمدزیو، وزیرو، مومندو او نورو نرخونه خورا مشهور دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې ولسي نرخونه د کليوال ولسي او ټولنيز ژوند د سمبالښت او سمون لپاره اغيزناک نقش تر سره کولی شي، نو پر هغو د پوهيدنې او د يوې غوره عنعنې په توګه د ځينو ولسي نرخونو د ساتنې او پالنې لپاره بايد لازمې هڅې وشي.

د متن لنډيز:

ښبتانه په کور، کلي او ولس کې د شخړو د هوارې لپاره يو لړ ټاکلي قوانين لري چې ((ولسي نرخونه)) يې بولي. دغه نرخونه که څه هم په قبيلوي کچه لږ و ډېر توپير هم سره لري، خو بيا هم په عامه توګه ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې دا زموږ د ګډ کلتور او ملي عنعنو استازيتوب کوي. ولسي نرخونه چې د ولسي شخړو او لانجو په حل و فصل کې ډېر مهم او بنسټيز رول لري، په ولس کې د معلومو کسانو له خوا معمولاً د جرګو په ترڅ کې په عمل کې پلي کېږي، دغو کسانو ته ((نرخيان)) وايي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي. وروسته دې د متن يوه يوه برخه يو يو زده کوونکی په خپله خوښه د نورو په استازيتوب د ټولګي په مخکې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې هغه کلمې په نښه کړي چې په ((ټ)) توري پيل شوي وي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې په متن کې ((صفتونه))، بله ((نومونه)) او بله دې ((ضميرونه)) پيدا کړي اود هرې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ ځينې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي نرخونو پر ارزښت او اهميت خبرې وکړي.

- له ځينو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د جرګې د عنعنې په اړه خپل نظرونه څرګند کړي.

۵_ د دې لاندې پوښتنو په لړ کې دې د درس د موضوع په اړه د زده کوونکو د پوهيدنې د کچې ارزونه وشي:

- ولسي نرخونه څه ته وايي؟
- څوک په ولس کې د پرېکړو واک او صلاحيت لري؟
- هغه څوک چې د نرخونو په وسيله په کور، کلي او ولس کې ستونزې او شخړې هواروي، خلک يې په کوم نوم پيژني؟

۶_ د سمو ځوابونو له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف: په ولس کې ستونزې او شخړې هر څوک هوارولی شي.

ب: په ولس کې ستونزې او شخړې يوازې ((نرخيان)) او ((مرکچيان)) حل کوي.

ج: هيڅوک يې نشي هوارولی.

کورنۍ دنده

که چېرې د زده کوونکو په سيمه کې کومه شخړه د جرګې په واسطه حل شوې وي د هغې په اړه دې معلومات تر لاسه کړي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې خپلو ټولګيوالو ته پرې خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعل: د جملې مهمه برخه

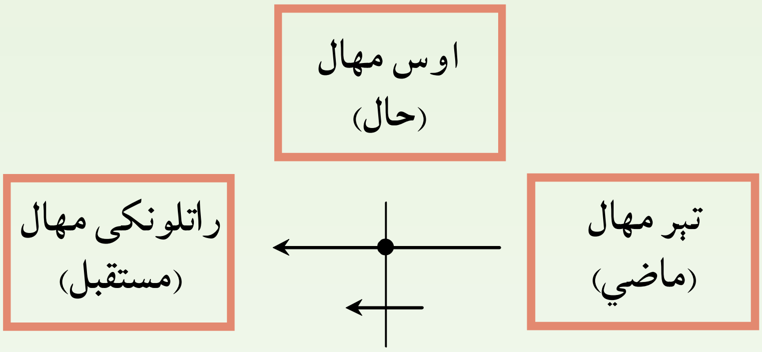

ژبه انسان ته يوه الهي پيرزوينه ده چې په ټولنه کې د وګړو ترمنځ د پوهونې او راپوهونې لپاره ډېره مهمه وسيله ګڼل کېږي.

له ژبې پرته زده کړه په اغيزناکه توګه تر سره کېدای نشي.

ژبه له بېلابېلو غږونو څخه جوړه ده چې له همدغو غږونو څخه د کلمې بېلابېل ډولونه (لکه: نومونه، صفتونه، ضميرونه، ادات، فعلونه او نور) جوړېږي. تاسې د هغو زياتره ډولونه په تېرو ټولګيو کې لوستي دي. د کلمو له دغو بېلابېلو ډولونو څخه جمله جوړېږي.

فعل د جملې ډېره مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نه جوړېږي، دلته يې درپېژنو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعل هغې کلمې ته وايي چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يوه کار يا يوې پېښې په کيدو يا د يوه حالت په راڅرگندېدو دلا لت کوي.

يا فعل د وينا هغه مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نيمگړې بلل کېږي.

د فعل ډولونه:

په پښتو کې فعلونه ډېر ډولونه لري او له څو پلوه په بېلا بېلو ډولونو ویشل کېږي چې دلته يې ځينې ډولونه درپيژنو:

د معنا له مخې د فعل ډولونه:

فعل د معنا له مخې په دوو سترو ډولونو ويشل کېږي :

لازمي فعل او متعدي فعل

۱ـ لازمي فعل:

هغه دی چې يوازې په فاعل پای ته رسيږي او مفعول نه لري.

لازمي فعل په تېره او نا تېره زمانه کې د جملې د فاعل لپاره گردانيږي يا فعل له فاعل سره سمون او مطابقت لري، لکه:

پلوشه لاړه.

زيرک راغی.

زه ځم.

موږ ځو.

۲ـ متعدي فعل:

هغه دی چې په جمله کې پر فاعل سربېره مفعول هم لري.

يا فعل په تېره زمانه کې د مفعول لپاره اوړون مومي (گردانېږي).

دغه اوړون يې د شخص، عدد او جنس له پلوه ترسره کېږي، لکه په دې بېلگو کې:

بريالي خط وليکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد زه ولیدلم.

احمد موږ ولیدلو.

د زمانې له پلوه د فعل ډولونه:

فعل د زمانې له پلوه په درې ډوله دی:

یا په بله وینا: د فعل پېښېدل او د یو کار یا یو حالت واقع کېدل په درېو زمانو پورې اړه لري:

تېر مهال چې (ماضي) هم ورته وايي، اوس مهال چې (حال) يې بولي او راتلونکی مهال چې (مستقبل) يې نوموي.

دلته دا هر ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱_ تېر مهال (ماضي) فعل:

هغه دی چې د يو کار ترسره کېدو يا د يوې پېښې له پېښېدو څخه په تېر مهال يا زمانه کې بيان کوي، دا لاندې ډولونه لري:

_ مطلقه ماضي: ما خط وليکه.

ما ډوډۍ وخوړه.

_ استمراري ماضي: ما څښکی خوړ.

تا خط ليکه.

_ نژدې ماضي: زه ورغلی يم.

دا راغلې ده.

ما ليک ليکلی دی.

_ ليرې ماضي: ما ليدلې وه.

تا ليک ليکلی و.

دی ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ احتمالي ماضي: مابه ليکلي وي.
تا به خوړلي وي.
ښايي ما به ليکلي وي.
ګوندې ده به ليدلي وي.

۲ـ د حال فعل:

هغه فعل دی چې په اوسنۍ زمانه کې د يو کار يا يو حالت په ترسره کيدو دلالت کوي.

دا فعل د فعل په ريښې پورې د فاعل د روستاړو (م، ې، و، ئ، ي) په نښلولو سره جوړيږي، لکه:

زه ليکم.
زه ځم.
ته ليکې.
ته ځې.
ته راځې.
موږ ځو.
موږ راځو.
تاسې ليکئ.
تاسو ځئ.
تاسو راځئ.
دی ليکي.
دی ځي.
دی راځي.
دوی ليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی ځي.

دوی راځي.

د حال فعلونه دا لاندې ډولونه لري:

مطلق حال:

هغه فعل دی چې په اوسنۍ زمانه کې د یو کار سرته رسېدل په عادي او مطلق ډول بیانوي او دکار دوام ونه لري، لکه:

ډوډۍ مې وخوړه.

خط مې ولیکه.

استمراري حال فعل:

د یو کار سرته رسیدل په اوس مهال کې د دوام په حال کې بیانوي، لکه:

باران وریږي.

لیک لیکم (یعنې د لیکلو په حال کې یم.)

التزامي (احتمالي) حال:

په اوسنۍ زمانه کې د یو کار پېښېدل د تمنا، شرط او شک په ډول بیانېږي، لکه:

ښایي لاړ شم. ، کاشکې راشي.

امر فعل:

هغه دی چې د یو کار د سرته رسولو غوښتنه کوي، لکه: لاړ شه!، لاړشئ، راشه!، راشئ،کښېنه.

کښېنئ.

وخوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخورئ او نور.

نهی فعل:

د يو کار نه کولو هيله او غوښتنه کوي، لکه: مه ځه، مه ځئ، مه راځه، مه راځئ.

۳_ مستقبل فعل:

هغه فعل دی چې په راتلونکې زمانه کې د يو کار د سرته رسولو يا د يو حالت په بيانولو دلالت کوي.

په بله وينا: په راتلونکي زمانه کې د يو کار کېدل څرګندوي.

مستقبل فعل له اوس مهال (حال) فعل څخه د (به) ادات په زيا تولو جوړېږي، لکه:

زه به وليکم.

ته به وليکې.

زه به وښنم.

ته به وښنې.

دوی به وخوري.

تاسې به وخورئ.

مستقبل فعل دوه بڼې لري:

بشپړ، لکه:

و به ليکم، و به ليکې.

مجهوله بڼه، لکه: و به ليکل شي، و به کښل شي.

نابشپړ، لکه:

ليکم به ، ليکو به، .

مجهوله بڼه، لکه: خوړل کېږم به، غورځېږم به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

فعل هغه کلمه ده چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يو کار يا يوې پېښې په کيدو دلالت کوي. له فعل پرته جمله نه جوړېږي او نيمګړې ګڼل کېږي. فعل ډېر ډولونه لري. د معنا له مخې يې مهم ډولونه لازمي او متعدي دي.

د زمانې له مخې په تېر مهال يا ماضي فعل، اوسمهال يا حال فعل او مستقبل يا راتلونکی فعل باندې وېشل کېږي چې دا هر يو ځانته نور بېل بېل ډولونه هم لري.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب د ټولګي په وړاندې متن په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې په ځير سره غوږ ونيسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، هره ډله دې څو فعلونه په نښه کړي. بيا دې د يوې ډلې استازی په نښه کړې فعلونه پر تخته وليکي، د بلې ډلې استازی دې هغه د اشخاصو له مخې په جملو کې وکاروي.

- په لاندې جملو کې د زمانې په لحاظ کوم فعلونه راغلي دي، په مقابل کې يې نوم په پنسل وليکئ.
- زه پرون ښار ته تللی وم.
- زلمی ليک ليکي.
- زلمی به ډوډۍ وخوري.
- ما ډوډۍ خوړلې ده.
- ته به ښوونځي ته لاړ شې.

لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ:

۳ـ که چېرې په ويناکې فعل ونه کارول شي، څه ستونزه به پيښه شي؟

- د فعل له لوست څخه مو څه گټه تر لاسه کړه؟
- لازمي او متعدي فعلونه څه توپير لري؟

۴ـ د دې لوست کومه برخه مو خوښه شوه؟ خبرې پرې وکړئ.

۵ـ په لاندې جملو کې لا زمي او متعدي فعلونه په پنسل په نښه کړئ:

- محمود احمد ته وويل:

زه کور ته نه شم تللی، پلار ته مې ووايه چې مور ته مې درمل راوړي.

- زه چې کور ته تلم په لاره کې يوې ماشومې په چېغو چېغو ژړل. ما پوښتنه ترې وکړه چې ولې؟ هغې را ته وويل: پر لاره وغورځېدم.

۶ـ دا لاندې جملې د فعلونو په مخکې او وروسته کولو سره سمې کړئ او سمه بڼه يې په خپلو کتابچو کې وليکئ:

- زه تللی وم ښوونځي ته.
- ما ليکلی و ليک په ښوونځي کې.
- ما خوړلی وه په کور کې ډوډۍ.

۷ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- فعل د زماني په لحاظ په څو ډوله دی؟ نومونه يې واخلئ.
- که چېرې په يوه جمله کې زمانه بدلون ومومي، په فعل کې څه بدلون راځي؟
- له متن څخه پنځه فعلونه وټاکئ او د هغو لپاره نوې جملې جوړې کړئ.

کورنۍ دنده

څو داسې جملې دې وليکي چې د اشخاصو او زماني له مخې پکې فعل کارول شوی وي. په راتلونکي درسي ساعت کې دې د ټولگيوالو په وړاندې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

کار او زیار

دا نړۍ پر کار ودانه ده او د انسان د کار، زیار او عمل یو پراخ ډګر دی. هغه ځوک پکې په نیکمرغۍ او بریالیتوب ژوندکولی شي چې د کار د پیاوړې ځواک لري او په اغېزناکه توګه ترې ګټه اخلي.

■ که د یوې ټولنې وګړي کار ونه کړي او زیار ونه باسي، پخپله او ټولنه به له کومو ستونزو سره مخامخ شي؟

دانساني ژوند ارزښت په کار او زيار کې نغښتی دی . په دې خاورینه نړۍ کې چې وګړي د ژوندانه د وسيلو د تر لاسه کولو او برياليتوب لپاره هلې ځلې کوي، هغه څوك ښه پرمختيا کولی او درنښت موندلی شي چې دکار اوزيار په ځواك خپل شته والی وساتي اوپه دې وسیله ځان دزمانې له زيانونو څخه وژغوري . که څوك دخپل کار دسرته رسولو لپاره متې راونه نغاړي، کار او هڅه ونه کړي، ډېر ژر به يې بدن بې ځواکه، اوکمزوری شي.

کار دبدن توان او ځواك زياتوي، روح پاك او پياوړی کوي.

په ژوندانه کې هغه څوك بريالی دی چې ځواکمن بدن لري. بې کاري تر ټولو ستره بلا ده. که يو څوك هر څومره بډای هم وي ، بايد له کار اوزيار څخه لاس وانه خلي، ځکه چې کار دژوندانه د هلو ځلو کارنده وسله ده اوبيکاري بدن بې ځواکه کوي . وګورئ که اوسپنيز ماشين هم دڅه مودې لپاره بيکاره پاتې شي، اوسپنې يې زنګ خوري اوکه هغه هرڅومره کلکې هم وي، دوخت په تېرېدو سره ماتيږي. که انسان هم خپل ژوند بيکاره تېروي، د وجود ماشين يې سست او ورو ورو له کاره لويږي. دغسې وګړي هيڅکله هم له ژوندانه څخه خوند نه شي اخيستلای.

دامو بايد په ياد وي چې يوازې په يو کار پسې مخه کول او هغه ترلاسه کول کافي نه دي، بلکې هر څوك چې کوم کار تر لاسه کوي، په دې هڅه کې دې وي چې په هغه کې ورځ په ورځ ځواکمن او ښه پرمخ لاړشي او نوې تجربې پکې تر لاسه کړي .

هغه څوك چې دپانګې اوپيسو دنشتوالي په پلمه په کار پسې نه ګرځي، ډېره لويه غلطي کوي. ځکه چې دهر چا رښتينې پانګه دهغه دبدن جوړښت، يعنې لاسونه، پښې، غوږونه، سترګې، عقلي، فکري او بدني ځواك دی چې ددغې خدای ﷻ ورکړې پانګې په سمې کار اچونې سره انسان هر څه کولی شي.

وايي چې يو غريب ديو هوښيار سړي په وړاندې له خپلې غريبی او بې وزلۍ څخه شکايت وکړ. هوښيار ورته وويل: غواړې چې سترګې ونه لرې اودلس لکو افغانيو خاوند اوسې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

غریب وویل: نه!

هوښیار سړي ورته وویل: ښه چې داسې ده، نو ته پخپله ډېره لویه پانګه لرې، دې ته نه یې چمتو چې له هغو څخه یوه د لس لکو افغانیو په بدل کې وپلورې، نوله غریبۍ او بېوزلۍ څخه ولې ګیله اوفریاد کوې؟ خپله همدغه پانګه دې په کار واچوه، باور لرو چې له دې بې وزلۍ او غریبۍ څخه به ډېر ژر خلاص شې.

کله چې له کاره ستړې شئ، دمه وکړئ، خو بیکاره مه ګرځئ. له کار نه مخ مه اړوئ، په زړه کې به مو خامخا د کار او ژوند مینه راپورته شي.

کوم هوښیار سړي څه ښه ویلي دي: ((سهار دوخته چې چرګان نارې وهي، خلکو ته وایي چې: له خوبه پاڅېږئ، د کار پر لور وخوځېږئ.))

خو هغه کار چې کوو یې، باید یوازې خپله ګټه په پام کې ونه نیسو، بلکې باید داسې کار وکړو چې هم موږ او هم نورو خلکو ته ګټه ولري.

د متن لنډیز:

کار او زیار ستر ټولنیز ارزښت او اهمیت لري. که کار او زیار نه وای، د نړۍ دا دومره ودانۍ او پر مختګونه به هیڅکله نه وای تر سره شوي. هغو ټولنو او هېوادونو چې اغیزناک کار ونه کړي، پر مختللي دي او هغوی چې کار یې نه دی کړی، وروسته پاتې شوي دي. ویلای شو چې نیکمرغي او بریالیتوب په کار او زیار کې دي.

فعالیتونه

۱ـ له څو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د خپلې خوښې یو پاراګراف د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ زده کوونکي دې له متن څخه څو فعلونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په بېلا بېلو زمانو کې په جملو کې وکاروي.

۳_ داسې سيالي دې رامنځته شي چې يو زده کوونکی يو فعل پرتخته وليکي او له بل څخه دې وغوښتل شي چې هغه په يوه مناسبه جمله کې وکاروي.

۴_ د لاندې جملو تش ځايونه دې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړ کړي :

- زه هره .... ښوونځي ته ځم.
- زما ورور په لسم .... کې دی.

۵_ لاندې جملې له مخامخ ليکل شوو کلمو او عبارتونو څخه په پنسل بشپړې کړئ:

- زموږ هېواد ډېرې .... کې يم
- زه په نهم ټولګي .... کوي
- کار او زيار انسان نيکمرغه .... تاريخي ودانۍ لري

۶_ په دغه لوست کې مو د کار د اهميت او ارزښت په هکله څه ولوستل؟ لنډې خبرې پرې وکړئ.

- ستاسې کوم کار او کسب خوښېږي او ولې؟
- د کار او کسب خاوندان ولې په ټولنه کې د درناوي وړ وي؟

۷_ د مفهوم له مخې د سم ځواب له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ :

الف: څوک چې ډېر کار کوي، اقتصادي يې کمزوری وي.

ب: څوک چې کار نه کوي، د ټولنې پر اوږو بار نه وي.

ج: څوک چې کار کوي، ژوند يې ښه او سوکاله وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مشهورو کارونو او کسبونو يو لست په خپلو کتابچو کې وليکي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې يې ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوښکو ارزانې

قیام الدین خادم د ملا حسام الدین زوی، په ۱۳۲۵ هـ . ق. کال د ننګرهار ولایت په کامه کې زېږېدلی و. پیاوړی عالم، کره کتونکی، لیکوال او شاعر و. تر پنځوسو زیات ځانګړي چاپ او ناچاپ اثار لري او په سلګونو مقالې یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. د ۱۳۵۸ هـ .ش. د سنبلې پر شپږمه نېټه مړ دی.

■ اوښکې له سترګو ولې او په کوم حالت کې بهېږي؟

اوښکې د انسان عاطفي حالت څرګندوي. په عمومي ډول د یو سخت درد او ژور خپګان په نتیجه کې تر سترګو رابهېږي چې د مقابل لوري له خوا یې باید په همدردۍ او خواخوږۍ سره ځواب ورکړل شي. په دې لوست کې د اوښکو د ارزښت او اهمیت په اړه د قیام الدین خادم لیکلی ادبي نثر لولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که غله او ارتزاقیات قیمته شي، نو د فصل په راوتلو رفع کېږي. که کالي او لباس قیمته شي، نو بیا هم څه نا څه گوزاره کېږي.

خلک وایي: ((بربنډ له لارې اوړي، وږی نه اوړي.))

که فېشني شیان قیمته شي، نو قیمته دې شي کنه ((تجمل بېل شی دی او زنده گي بېل شی دی)) که اسعار قیمته شي، نو د یو دولت په تصمیم یې علاج ممکن دی چې غیر ضروري او دویمه او درېمه درجه شیونه له استعماله وغورځوي.

که دا ټول شیونه په یوه سویه ارزانه شي، د یو مملکت لپاره د رفاه او اسایش وسایل لاس ته راځي، اما اجتماعي سعادت او خوشبختي دغه وخت هم نه حاصلېږي. د ژوند سعادت او خوښي د ماد یاتو په زیا توالي او ډېروالي دومره اړه نه لري، لکه د ضمیر په ازادۍ او د روح په خوشحالۍ پورې . په ژوندکې خطرناک او مدهش حال دادی چې اوښکې ارزانه شي، وېره، دهشت او درد موجود وي او دوا نه وي.

په طب کې د هر درد، خوږ، پرهار او ټپ علاج شته، مگر نه د زړه د درد او زخم . د زړه د درد علاج په خپله د زړه درد دی او بس. د اوښکو د ارزانۍ علاج د پیسو د ارزانۍ غونډې نه دی چې د اقتصادکوم ماهر یې علاج وکولای شي او نه د کر نې متخصصان په دې کار پوهېږي.

بې دردي په یو قوم او جامعه کې داسې یو مرض دی چې په علاج یې فقط پیغمبران پوه شوي دي.

ای خدایه! موږ نه هغه زړونه واخله چې د مظلوم او بې وزلي له سترگو څخه په عبث تویېدونکو مرغلرو نه خوږېږي او هغه لاس، پښې او ژبه مه راکوه چې بې لاسو او بې پښو ته صدمه رسوي او خلک ژړوي.

((خیالي دنیا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

په لوست کې په دې خبرې شوي چې اوښکې ځانګړې معنوي ارزښت او اهمیت لري، هسې نه چې هغه بې قدره او بې ارزښته وګڼل شي او پاملرنه ورته ونشي. ټولنه باید دومره بې رحمه او بې عاطفې نه وي چې د خلکو اوښکې چې د درد او خواشینۍ استازیتوب کوي، بې قدره وګڼي. خلک خواخوږۍ او همدردۍ ته ډېره اړتیا لري. موږ باید بې درده او بې تفاوته نه یو، باید یو د بل په درد دردمند شو او د غمجنو او ویرجنو د اوښکو د وچولو په فکر کې شو.

فعالیتونه

۱ـ د ښوونکي له خوا د متن تر لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې څو زده کوونکي متن په لوړ مناسب غږ د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

- خوتنه زده کوونکي دې د خپلې خوښې یو یو پراګراف له متن څخه ولولي.
- زده کوونکي په دوو ډلو وویشئ یوه ډله دې په متن کې مفردې کلمې پیدا کړي او بله ډله دې په متن کې جمع کلمې پیدا کړي، بیا دې له هرې ډلې څخه یو یو استازی لیکل شوې کلمې د خپلې ډلې په استازیتوب د ټولګي په مخ کې ټولګیوالو ته ووایي.

۲ـ په متن کې څو صفتونه پیدا او په مناسبو جملو کې یې وکاروئ.

- د متن دویم پراګراف په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

۳ـ ددې پوښتنو ځواب ووایئ:

- ولې له سترګو څخه اوښکې بهیږي؟
- اوښکې د څه شي استازیتوب کوي؟
- له بې وزلو او دردیدلو سره څه ډول مرسته کولی شو؟
- زده کوونکي په دوو ډلو وویشئ له هرې ډلې څخه دې یو استازی له مظلومو خلکو سره د مرستې په هکله خپلو ټولګیوالو ته خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ زده کوونکي دې دوه دوه سره جوړه شي، يو دې د کتاب يو پراګراف ووايي، بل دې هغه د املاء په توګه وليکي. بيا دې هغه دواړه نوموړی پراګراف دکتاب له مخې سم کړي. بيا دې بل زده کوونکی هماغه شان يو بل پراګراف د املاء په توګه ووايي او د هغه جوړه ملګری دې يې وليکي او په پای کې دې دواړه هماغه ليکل شوی پراګراف د کتاب له مخې سم کړي.

۵ـ يو يا دوه زده کوونکي دې پخپله خوښه د يتيم يا بل درد يدلي انسان حالت تمثيل کړي. بل زده کوونکی دې له هغه سره دخواخوږۍ او د مرستې دلارو چارو په برخه کې خبرې وکړي. يا دې د خواخوږۍ نقش ترسره کړي.

۶ـ زده کوونکي دې يو يو پورته شي او د درس په مفهوم دې خبرې وکړي .

◆ څو زده کوونکي دې د ټولګيوالو په وړاندې د هغې مرستې په هکله خبرې وکړي چې کله يې له چا سره کړې وي.

۷ـ لاندې جملې په خپله خوښه په پنسل بشپړې کړئ :

◆ ما پرون د يو يتيم ماشوم .... پاکې ....

◆ له بېوزلو او ځوريدلو وګړو سره .... پکار ده .

۸ـ زده کوونکي په دوو ډلو وويشئ، د "الف" ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي: موږ بايد د يو دردېدلي انسان اوښکې وچې کړو.........

د ب ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي:

شتمنو ته لازمه ده چې له بې وزلو سره مادي او معنوي مرستې وکړي.......

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له دردمنو او ځوريدلو وګړو سره د مرستې او خواخوږۍ په اړه يوه کيسه ډوله ليکنه وکړي. بله ورځ دې هغه په درسي ساعت کې د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

ملي ارشيف

■ تاسې د دې پورته ودانۍ په هکله څه معلومات لرئ؟

■ لرغوني ليکلي او چاپي اثار ولې، چېرې او د څه لپاره ساتل کېږي؟

د لرغونو په لاس کښلو او چاپي کتابونو، د واکمنانو د فرمانونو، ليکونو او تاريخي سندونو د ساتنې لپاره بايد داسې يو ځانګړی ځای وي چې هغه پکې د يو ارزښتمن فرهنګي ميراث په توګه خوندي وساتل شي. دغه د خوندي ساتنې ځای ته ارشيف وايي. موږ هم په خپل هېواد کې دغسې يوه ځانګړې اداره لرو چې ((ملي ارشيف)) نومېږي، دلته يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ په هر هېواد کې داسې ودانۍ ځانګړې شوي وي چې په هغو کې د واکمنانو فرمانونه، لاس کښلي (خطي) او چاپي کتابونه، تاریخي رسمي او ځانګړې سندونه، لیکونه، د انځورګرۍ پاڼې او نور خوندي ساتل کېږي. دغې ودانۍ یا ادارې ته ارشیف ویل کېږي.

زموږ په هېواد کې له څو لسیزو راهیسې دغه ډول یوه ودانۍ شته چې ملي ارشیف یې بولي.

د ملي ارشیف اوسنۍ ودانۍ چې د کابل ښار په سالنګ واټ کې واقع ده، د امیر عبدالرحمٰن خان د واکمنۍ د زمانې ده. نوموړي امیر هغه د خپل زوی شهزاده حبیب الله خان دکار لپاره جوړه کړې وه. دا ودانۍ چې دوه پوړه ده، لومړی پوړ یې تر ځمکې لاندې دوه سالونونه او لس خونې لري، د محمد داؤد خان د جمهوریت په لومړیو (۱۳۵۲ هـ.ش.) کې د ملي ارشیف لپاره ځانګړې شوه او د عامه کتابتون تر ادارې لاندې یې فعالیت پیل کړ، خو ملي ارشیف په رسمي توګه د اطلاعاتو او فرهنګ د وزارت د یوې ځانګړې فرهنګي ادارې په توګه په ۱۳۵۹ هـ . ش. کال پرانیستل شو.

د دغې ادارې د فعالیت له هماغه لومړیو څخه د تاریخي سندونو، لیکونو، دکتابونو د خطي او چاپي نسخو او نورو هنري انځوریزو اثارو پېرودل او راټولول پیل شول. په لومړي ګام کې هغه لیکلي او چاپي تاریخي او هنري اثار چې دکابل په عامه کتابتون او نورو دولتي ادارو کې موجود وو، په ملي ارشیف کې ځای پر ځای شول او بیا د هغې لپاره د هېواد له ګوټ ګوټ څخه اړوند اثار راوړل شول چې دا لړۍ تر ننه هم روانه ده او له یوې ورځې څخه یې بلې ته د اثارو شمېره زیاتېږي.

اوس زموږ په ملي ارشیف کې ډېر ارزښتناک اثار خوندي دي . ټول هغه اثار چې اوس زموږ په ملي ارشیف کې خوندي دي، د اسلامي دورې له پیلامې څخه په راوروسته پېړیو پورې اړه لري. تر ټولو لرغونې لاس کښلې (خطي) نسخه چې په ملي ارشیف کې خوندي ده، هغه د قرآن کریم پنځه پارې دي چې د هوسۍ پر پوستکي لیکل شوي او لیک یې د حضرت عثمان وخت ته منسوب ګڼل شوی دی. بل لرغونی سند د تیموري

دورې د نومیالي واکمن سلطان حسین بایقرا فرمان دی چې په (۹۰۱ هـ . ق .) کال په نستعلیق لیک لیکل شوی، اوس په ملي ارشیف کې خوندي دی.

زموږ په ملي ارشیف کې اوس د کتابونو په زرګونو خطي او چاپي نسخې، تاریخي سندونه او انځوریز لاس کښلي کتابونه او پاڼې خوندي دي. په دغو لاس کښلو نسخو کې یوه هم د پښتو د پر ارزښتناک ادبي کتاب ((پټه خزانه)) نومیږي چې د هغې په تر لاسه کېدو سره پښتو لیکلی ادب د دویمې هجري پیړۍ نیمایي ته رسیږي.

دافغانستان ملي ارشیف له ډېرو زیاتو لرغونو او تاریخي چاپي او لاس کښلو سندونو او اثارو سره له ستر ملي او نړیوال ارزښت څخه برخمن دی او د ((سواربیکا))(*) یا د ارشیفونو د نړیوالې مؤسسې د غړیتوب ویاړ یې هم تر لاسه کړی دی.

د تاریخي، علمي، ادبي او نورو اثارو د خوندي ساتنې اداري (ملي ارشیف) دبډای کولو لپاره باید هر ارخیزې هلې ځلې وکړو او یوه ملي دنده یې وبولو.

د متن لنډیز:

ملي ارشیف زموږ په هېواد کې د لرغونو لاس کښلو او چاپي اثارو، تاریخي سندونو او لیکونو د خوندي ساتنې ځانګړې اداره ده چې له تاسیس کیدو یې څو لسیزې تیرېږي او اوس د زرګونو خطي او چاپي کتابونو، سندونو او نورو اثارو په لرلو سره له ملي او نړیوال اعتبار څخه برخمن ده.

څرګندونه

- سواربیکا: د ارشیفونو یو نړیوال تنظیم یا مؤسسه ده چې د ډېرو هېوادونو ملي ارشیفونه یې غړیتوب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې دا لاندې معلوماتي جملې د خپل ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي:

- په ملي ارشیف کې تاریخي لیکلي اثار له خرابېدو او ورکېدو څخه خوندي ساتل کېږي.
- د ملي ارشیف اوسنۍ ودانۍ د امیر عبدالرحمن خان د واکمنۍ په کلونو کې نوموړي امیر د خپل زوی حبیب الله خان د کار لپاره جوړه کړې وه.
- ملي ارشیف د داود خان د جمهوریت په لومړیو (۱۳۵۲ هـ . ش .) کال کې د عامه کتابتون تر اداري لاندې رامنځته شو.

۲ـ زده کوونکي دې په کتارونو وویشل شي. یو کتار دې په متن کې د پښتو (ی) ګانې په نښه کړي، دویم کتار دې ضمیرونه او دریم کتار دې فعلونه په نښه او پخپلو کتابچو کې ولیکي. له هر کتار څخه دې یو تن هغه د نورو په استازیتوب پر تخته ولیکي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وواياست:

- ملي ارشیف څه ارزښت او اهمیت لري؟
- په متن کې د کومو شخصیتونو نومونه یاد شوي دي؟
- د ملي ارشیف د لا بډاینې لپاره څه کولی شو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پخپل کور و کلي کې د پخوانیو قلمي (لاس کښلو) کتابونو او نورو پخوانیو سندونو د شته والي او د هغو د ساتنې د څرنګوالي په اړه معلومات راغونډ او هغه دې په بل پښتو درسي ساعت کې د خپلو ټولګیوالو په وړاندې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عادل واکمن

■ تاسو د عدالت په باب کومه کیسه اورېدلې ده؟

عدل او انصاف له ډېرو سترو او غوره اسلامي، ټولنیزو او بشري ځانګړنو څخه ګڼل کېږي، موږ ته پکار دي چې په هېڅ حالت کې د عدالت تله له لاسه ونه غورځوو.

دلته مو په دې لوست کې د نوشیروان عادل د عدالت یوه بېلګه د کیسې په بڼه تاسې ته ښودل کړې ده. دا کیسه مولوي احمد لیکلې او په (ګنج پښتو) کتاب کې خوندي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زورور ته نه ښايي چې په کمزوري باندې خپل زور وازمايي، که څه هم کار يې خرابيږي. وايي چې د روم پاچا، نوشېروان پاچا ته استازی ليږلی و، کله چې هغه دربار ته ورسېد، گوري چې يوه لويه ماڼۍ ده، پاچا پکې په تخت ناست دی او نور اميران او وزيران په څوکېو ناست دي. استازي چې شاو خوا وکتل، په دغې ماڼۍ کې يو ځای ورته کوږ ښکاره شو. له يو سړي څخه يې پوښتنه وکړه چې دا ځای ولې کوږ دی؟ هغه ورته وويل چې دا د يوې بوډۍ کور و. په هغه وخت کې چې پاچا دا ماڼۍ جوړوله، نو هغې بوډۍ ته يې وويل چې دا کور په ما خرڅ کړه، مگر د هغې رضا اوخوښه نه وه، پاچا په زور سره دا کار ونه کړ، نو ځکه دا ځای په دې ماڼۍ کې کوږ پاتې شوی دی. استازي وويل چې ربښتيا خبره دا ده چې دا کوږوالی ډېر ښه دی، له هغه سموالي نه چې په ظلم تر سره شوی وي، حق او انصاف دا دی چې دا کار نه په پخوا زمانه کې چا ويلی دی او نه مې وروسته گومان کېږي چې کوم پاچا به دا کار وکړي.

پاچا چې د قاصد دا خبرې واورېدلې، ډېر خوشحاله شو، انعام او ډالۍ يې ورته ورکړه او په ډېر عزت سره يې رخصت کړ.

د متن لنډيز:

په کيسه کې د نوميالي عادل واکمن نوشيروان د عدالت يوه پيښه بيان شوې چې نوموړي څنگه د خپلې ماڼۍ د جوړولو پر مهال د زور زياتي پر ځای له عدالت او انصاف څخه کار اخيستی دی. د خپلې ماڼۍ يوه برخه يې کږه پرېښې، خو ديوې خوارې او بېوزلې ښځې حق يې په زور نه دی لاندې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوي احمد د پښتونخوا د هشتنغر د تنګي اوسیدونکی، د پښتو د معاصر، ساده او روان نثر له بنسټ ایښودونکو څخه ګڼل کېږي. ځیني لیکلي کتابونه تري راپاتې دي. په هغو کې یو ډېر مشهور اثر یې ((ګنج پښتو)) دی چې لومړی ځل په ۱۸۷۲ م. کال کې چاپ شوی دی.مولوي احمد په ۱۳۰۰ هـ. ق. کال مړ دی.

فعالیتونه

۱ـ څو تنه زده کوونکي دې دغه کیسه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ که د زده کوونکو له ډلې څخه د عدالت په اړه د چاکومه بله کیسه زده وي، پخپله خوښه دې هغه د ټولګي په وړاندې ووایي.

۳ـ دا لاندې لغتونه د خپلمنځي نږدېوالي له مخې په بېل بېل کتار کې په پنسل ولیکئ:

احمد، توتکی، کتاب، زلمی، کوتره، قلم، نوشیروان، کتابچه، توتي.

احمد ....

....

....

- لاندې جملې په پنسل په مناسبو کلمو بشپړې کړئ:
- نوشیروان یو ډېر .... و.
- د روم د پاچا استازي له .... څخه د ماڼۍ د کوږوالي په اړه پوښتنه وکړه.
- پاچا چې د قاصد خبرې واورېدې ....شو او .... یې ورته وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ لاندي پوښتنې ځواب کړئ :

- د نوشیروان د ودانۍ یوه برخه ولې کږه جوړه شوې وه؟
- د روم د پاچا استازی چې د ماڼۍ د کوږوالي په علت پوه شو، څه یې وویل؟

۵- لاندي مفردې کلمې په خپلو کتابچو کې په جمع او جمع په مفرد واړوئ او په مناسبو جملو کې یې استعمال کړئ :

مفرد	جمع
سړی	هلکان
گل	قلمونه
لوست	میزونه
کور	نجونې

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کیسو ځینې کتابونه مطالعه کړي او له هغو څخه دې د عدالت او انصاف په باب یوه یوه کیسه په خپلو الفاظو په لنډون سره ولیکي. که یې پخوا هم داسې کومه کیسه مطالعه کړې یا اورېدلې وي هغه دې په خو جملو کې ولیکي. په بل پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولگیوالو ته ووایي.

په خلکو کې ډېر عادل هغه څوک دی چې هغه څه چې ځانته خوښوي، بل ته یې هم خوښوي.

(حدیث شریف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا

■ تاسې د هېواد له اوسنيو نوميالیو ليکوالو او شاعرانو څخه د چا نومونه اورېدلي او د هغو کتابونه مو لوستي دي؟

د پښتو ادب په معاصره دوره کې څو ډېرې نوميالۍ او مخکښې ادبي څېرې لرو چې هغوی د پښتو ژبې او ادب د ودې او پرمختيا په لاره کې د ستاينې وړ خدمتونه او نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي. له دغو نوميالیو ادبي څېرو څخه يو يې عبدالرؤف بېنوا دی چې په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا د مفتي عبدالله زوی، په ۱۲۹۳ هـ . ش . کال په کندهار کې زېږېدلی و. لومړنۍ زده کړې يې د کورنۍ او سيمې له ديني عالمانو څخه وکړې او بيا يې د خپل ځانګړي ذوق او علاقې له مخې د ديني او ادبي علومو او فنونو مطالعې ته دوام ورکړ. د ځوانۍ په لومړيو کې يې په شعر ويلو او ليکوالۍ پيل وکړ، ډېر ژر يې د خپل پياوړي استعداد له مخې په دغه ډګر کې د پرمختګ پړاوونه ووهل او د شاعر او ليکوال په توګه وپېژندل شو.

په ۱۳۱۷ هـ . ش . کال د هېواد پلازمينې (کابل) ته راغی او د وخت د ډېرې مشهورې علمي او فرهنګي ادارې ((پښتو ټولنې)) غړی شو. بيا وروسته د کابل مجلې مدير شو. څو کاله يې دغه دنده په ډېر برياليتوب سره تر سره کړه، بيا د پښتو ټولنې مرستيال او څه موده وروسته د پښتو ټولنې لوی مدير شو. په همدغو وختونو کې څه وخت د هېواد ورځپاڼې مسؤول چلوونکی هم و. په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال د کابل راډيو د رياست چارې وروسپارل شوې. څو کاله وروسته په مصر کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي استازی او بيا د دويم ځل لپاره د کابل راډيو رئيس شو. ورپسې د ولسي جرګې وکيل او په ۱۳۴۶ هـ . ش . د اطلاعاتو او کلتور وزير شو.

وروستۍ رسمي دنده يې په ليبيا کې د افغانستان د سفير په توګه وه چې له هغه ځايه امريکا ته جلا وطن شو. د سرطان د وړيښې ناروغۍ له امله په ۱۳۶۳ هـ . ش . کال په نيويارک کې مړ او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د قبر پر شناخته يې خپل دا شعر د وصيت په توګه ليکل شوی دی:

زما هډونه به در وړئ وخپل وطن ته
مړ بلبل به رسوئ و خپل ګلشن ته
ښخوئ به ما په پاک افغانستان کې
د پرديسو ننګياليو په جهان کې
زما پر شناخته به ليکئ زلميو دا:
((دلته ښخ دی پرديس شوی بېنوا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا پیاوړی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېوادپال سیاستوال و. د شعر او ادب، سیاست او تاریخ په بېلا بېلو برخو کې یې لیکل کړي دي. په سلګونو مقالې او شعرونه یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپاره شوي او په لس ګونو علمي، ادبي، تاریخي او سیاسي اثار یې د ځانګړو کتابونو په بڼه چاپ شوي دي. په خپلې مورنۍ ژبې پښتو سربېره په عربي، اردو او انګلیسي ژبو ښه پوهیده او په دغو ژبو کې یې لیکنې او ژباړې هم کړې دي.

د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر یې له ۵۰ څخه زیات دی. دلته یې د ځینو اثارو نومونه اخلو : اوسنی لیکوال (۱ـ ۲ـ ۳ ټوکه)، د افغانستان نومیالي (۱ـ ۲ـ ۳ـ ۴ـ ټوکه) میرویس نیکه، پریشانه افکار (د شعرونو ټولګه)، د شعرونو کلیات، زوړ ګناهکار (د ډرامو ټولګه) د افغانستان تاریخي پېښې، د زړه خواله (ادبي لیکونه) او نور.

یو شعر یې د بېلګې په توګه راوړو:

د غریب پالنه

چې وړوکي سره مور که
یاله وروره سره رور که
داسې کړه له غریبانو
هر غریب پر اوږه سور که
هوښیاري شرافت نه دی
چې له وړکو سره زور که
له انصاف له عدله لیرې
چې د کونډو سر سر تور که
د هغو زړګی به خور شي
د یتیم زړګی چې خور که
د خپل قام رنځور په شاکه
تاته کوم هوښیار پیغور که

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دانه کوي بې نومه
پرې ګومان دغله او چور که

د عبدالرؤف بېنوا لنډه ادبي ټوټه:

ګرانه ملګریه!

یو ګل چې څومره ډېر رنګونه ولري ښکلا یې هم هومره زیاته وي او چې څومره مخونه ولري هغومره د ستاینې وړ وي، خو یو انسان که دوه رنګه شو یا یې ځان دوه مخی وښوده نو نور یې مخ دکتو نه وي.

پوهان وایي: ((ځنګه چې یې، هغسې ځان ښیه او ځنګه چې ځان ښیې هغسې اوسه.))

خو ځینې انسانان شته چې نه یوازې څو رنګه، څو بڼې او څو مخه لري، بلکې ورسره څو ژبې یې هم په خوله کې وي. او د ماهرو ایکټرانو په څېر د خپل هر رنګ او هر مخ د ښودلو لپاره مخصوصې صحنې لټوي او د خپلې هرې ژبې لپاره ځانته موقع ګوري.

داسې انسانان د نورو په رنګ رنګېدل نه غواړي، خو د ځان د رنګ په بدلولو کې دومره ماهر وي چې نور په خپل رنګ ژر غولولی شي. د مخونو په پېژندلو کې لاس لري، خو د دوی د مخ ښه پېژندل د مصنوعي سپوږمۍ په اصلي ماهیت پوهېدلو غوندې وي. دوی په خپله ژبه پسې نه ګرځي، خو خپله ژبه د هر چا او هر ځای د اقتضا سره سمه ګرځوي. دوی د هر مجلس د رنګ سره خپل رنګ بدلولی شي او د هر چا د خوب رګ یې ځانته معلوم کړی وي. دوی په همدغه یوه ژبه غله ته وایي غلا کوه او دکور خاوند ته وایي: کور ساته.

ظالم ته د ظلم لاره ښیي او مظلوم ته د انتقام اخیستلو سترګکونه وهي.

حاکم ته محکومین وي او محکومینو ته د حاکمانو په رنګ کې وړاندې کېږي. او که ورته ځیر شو همدا دوه مخي، دوه رنګي کسان دي چې د ټولنې د طبقاتو ترمنځ د دې پر عوض چې وحدت، یووالی او ښه نیت پیدا کړي، د هغوی په منځ کې د بدبینۍ، بدګمانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بدنيتى تورې پردې اچوي، که د حاکمې او محکومې طبقې ترمنځ واقع شي، دواړو خواوو ته داسې څرگندوي چې همدا دوی دي چې ددې دوو طبقو ترمنځ يې ارامي ساتلې ده، که دوی نه وي د هغوی ارامي به هم ويجاړه شي. حال دا چې که دا دوه مخي او دوه رنگي له منځه لرې شي، د طبقاتو ترمنځ مستقيمه رابطه او مفاهمه ډېر ژر د دوی منځ ته صميميت او يو رنگي راوستلای شي.

نو گرانه ملگريه!

که غواړو چې د ښه او نيکمرغه ژوند سره مخامخ شو، لازمه ده چې د دې دوه رنگی، دوه مخی او دوه ژبی ځخه لومړی ځانونه وژغورو او بيا يې په ټينگه د مخنيوي لپاره زيار وباسو.

هر چاته او په هر مجلس کې چې ښه يو، هغسې ځانونه وښيو او چې ښه ځانونه ښيو هغسې واوسو او دا مو ډاډ وي چې يوه ورځ نه يوه ورځ به ضرور د دوه مخو مخونه تور او د دوه رنگو رنگونه ورک او د دوه ژبو ژبې وچې شي، ځکه چې ((کوږ بار تر منزله نه رسيږي.)) او ((دوې هندوانې په يوه لاس کې اخيستی کېدای نه شي.))

د متن لنډيز:

عبدالرؤف بېنوا د پښتو ژبې پياوړی ليکوال ، شاعر ، مؤرخ او هېواد پال سياستوال و. د خپل ژوند ځو لسيزې يې د هېواد په علمي او فرهنگي ادارو کې خدمت کړی ، په لس گونو ځانگړي کتابونه او په سلگونو مقالې يې چاپ او خپرې شوي دي.

عبدالرؤف بېنوا د پښتو په معاصرو شاعرانو او ليکوالو کې د لوړ ادبي مقام او دريځ ښښتن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ ځو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن یو یو پارګراف په وار سره ولولي.

۲_ د متن په پای کې مو د بینوا له شعر څخه څه مفهوم واخیست؟ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ او هغه د ټولګي په وړاندې ولولئ.

۳_ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغو کې دې صفتونه پیدا او په مناسبو جملو کې وکاروي.

۴_ په متن کې مو ولوستل چې عبدالرؤف بینوا نومیالی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. ستاسې د نوموړي کوم اړخ ډېر خوښېږي خبرې پرې وکړئ؟

- ليکوال په ټولنه کې څه ارزښت لري؟

۵_ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړې کړئ:

- عبدالرؤف بینوا د پښتو ژبې یو نومیالی .... و.
- عبدالرؤف بینوا په .... کې مړ.
- عبدالرؤف بینوا له .... زیات چاپ او ناچاپ کتابونه لري.

۶_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بینوا د نثر (ګرانه ملګریه!) مفهوم په خپلو الفاظو کې ټولګیوالو ته بیان کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور و کلي یا سیمې او ښار د کوم شاعر لنډ ژوند لیک او د شعر یوه بېلګه ولیکي. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځنګلونو ارزښت

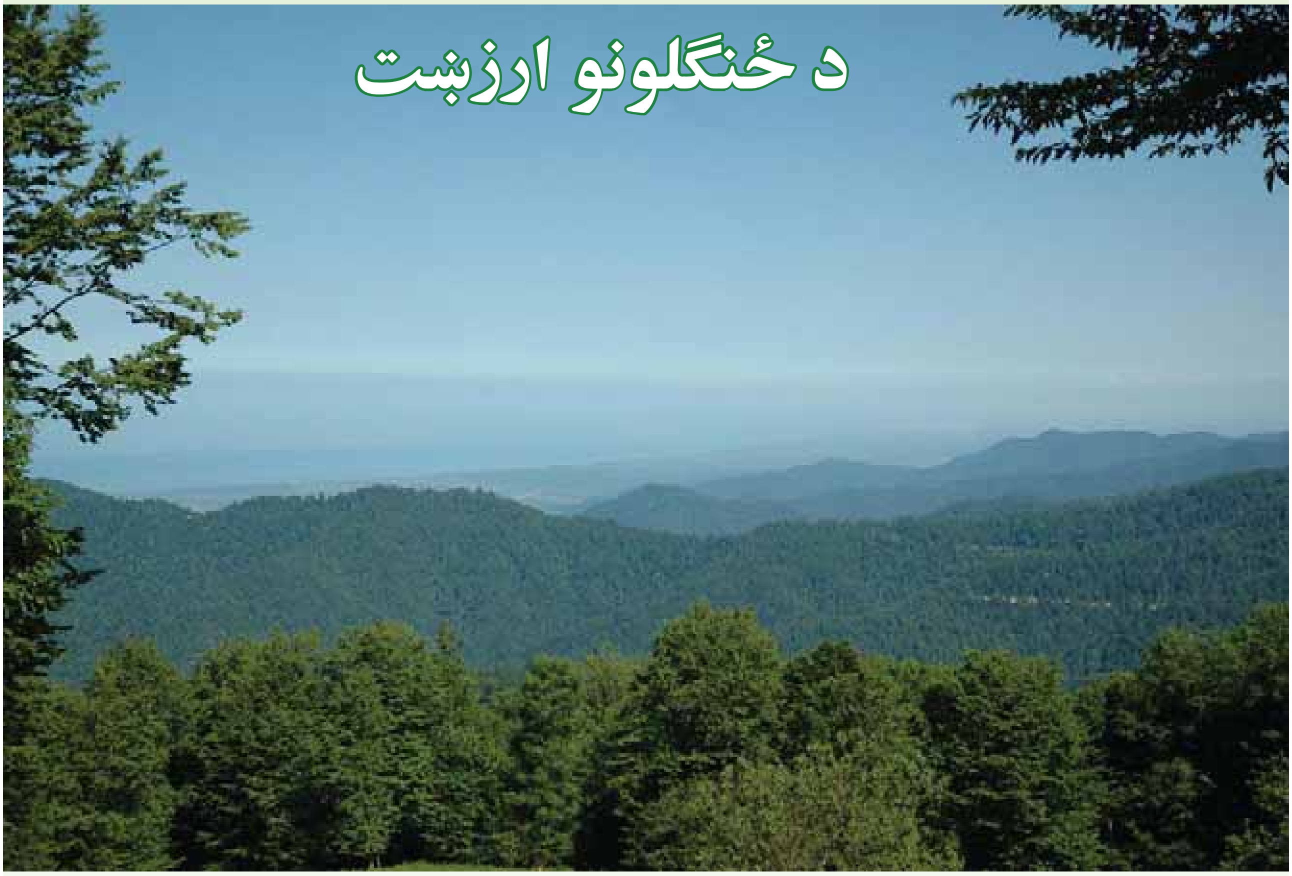

■ تاسې له ځنګلونو سره اشنا یاست ؟

■ ځنګلونه څه ګټې لري ؟

ځنګلونه سربېره پر دې چې دسون، دکورونو د پوښلو او دکړکیو او دروازو د جوړولو لپاره د اړتیا وړ لرګي برابروي او همداراز د هوا په پاکوالي، د ښکلي چاپېریال او طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې هم ستر ارزښت او اهمیت لري. دلته په دې لوست کې د ځنګلونو په ګټو او ارزښتونو خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان یو غرنی هېواد دی چې زیاته برخه یې غرونو نیولې ده. له دغو غرونو څخه ځینې یې په ګڼو ونو او بوټو پوښلي دي چې هغو ته طبیعي ځنګلونه وايي.

له دغو ځنګلونو څخه که له یوې خوا د ودانیو د پوښلو، کړکیو، دروازو او نورو ضروري شیانو د جوړولو لرګي برابروي، له بلې خوا یې له لرګیو څخه د سون د توکو په توګه هم کار اخلي.

د ډول ډول مېوو او کورنیو څاریو د روزنې لپاره ځنګلونه ور چاپېریال جوړوي.
د وحشي حیواناتو او ډول ډول الوتونکو د استوګنې لپاره یو ډېر مناسب ځای ګڼل کېږي. ځنګلونو ډېرې ښکلې او په زړه پورې طبیعي منظرې هم جوړې کړې دي. باید ووایو چې د ډېرو لوړو او ټیټو غرونو دشته والي په اندول زموږ د هېواد د ځنګلونو شمېره او سیمې ډېرې نه دي. د هېواد په مرکزي او شمالي برخو کې د هندوکش د لوړو غرونو لړۍ دي چې تل په واورو پټې وي او د ځنګلونو د رامنځته کېدو لپاره وړتیا نه لري. بیا هم کوم ځنګلونه چې همدا اوس زموږ په هېواد کې شته، که یې په سمه توګه سا تنه، څارنه او پالنه وشي او د یوې ملي شتمنۍ په توګه ورڅخه مناسبه ګټه واخیستل شي، تر ډېره زموږ د خلکو اړتیاوې پوره کولای شي او د ملي اقتصاد په پیاوړتیا کې ډېره ارزښتناکه ونډه ترسره کولای شي.

زموږ د هېواد د ځمکې ټوله دوه میلیونه هکتاره شاوخوا ساحه ځنګلونو پوښلې ده. دغه ځنګلونه په ټول هېواد کې یو شان نه دي. د بېلګې په توګه د پکتیا، کونړ او بادغیس په ولایتونو کې دغه کچه لوړه ده، خو په مرکزي او جنوب لویدیځو سیمو کې بیا هیڅ ځنګل نشته.

د کونړ او پکتیا په ځنګلونو کې د نښتر، څېړۍ او ښوون ډېرې ونې شته چې ډېر اقتصادي ارزښت لري. د بادغیس په ځنګلونو کې د پستې ځنګلونه شته دي چې د پستې خوندوره مېوه ترې لاس ته راځي. په ننګرهار، لغمان، نورستان او نورو سیمو کې هم ځنګلونه شته دي.

که ځنګلونه له یوې خوا ستر اقتصادي ارزښت لري، نو له بلې خوا د چاپېریال او هوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پاک ساتلو او د سیلابونو په وسیله د پېښېدونکو زیانونو د مخنیوي لپاره هم ډېر مهم دي. موږ ته لا زمه ده چې د یوې ارزښتناکې ملي شتنمې په توګه یې د سا تنې او ښارنې لپاره هلې ځلې وکړو. پر طبیعي ځنګلونو سربېره د هېواد په زیاترو سیمو کې مصنوعي ځنګلونه وکرو او ویې روزو چې د استوګنې چاپېریال مو ښکلی، هوا یې تازه او په زړه پورې شي .

د متن لنډیز:

زموږ هېواد غرنی دی، له همدې امله په ځینو سیمو کې ډېر ګڼ او پراخ ځنګلونه لري. دغه ځنګلونه په اقتصادي او سوداګریز ارزښت سربېره د هوا په پاکوالي او د ښکلو طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې د ستاینې وړ ونډه لري. ځنګلونه د سیلابونو مخنیوی کوي او موږ له طبیعي مصیبتونو څخه هم تر یوه حده سا تي. د ملي شتمنۍ په توګه یې باید ساتنه او ښارنه وشي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتیا سره ولولي، بیا دې نور زده کوونکي د متن یو یو پاراګراف په لوړ غږ د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي .

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د کتاب له متن څخه د ځنګلونو ګټې ولیکي او بیا دې په وار سره د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ یو یو زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته را وغوښتل شي چې په لنډه توګه د هېواد د بېلا بېلو ځنګلونو سیمې وښيي او د ځنګلونو د اهمیت په هکله خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پورته عکسونو ته وګورئ او د ځانګړنو په هکله يې څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۴_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ :

- ځنګلونه څه ته وايي ؟
- ځنګلونه د چا مال بلل کېږي ؟
- تاسې د هېواد د ځوانانو په توګه د ځنګلو د ساتنې او څارنې لپاره څه وړانديزونه لرئ.

۵_ دا لاندې جملې ولولئ چې په کومې زمانې (اوس مهال _ تېر مهال او راتلونکي مهال) پورې اړه لري، په چوکاټ کې يې په پنسل وليکئ :

۱_ زه پروسږکال د کونړ ځنګلونو ته تللی وم .

۲_ زه ځنګل ته ځم .

۳_ زه به له خپل ورور سره د پکتيا د ځنګلونو ليدلو ته لاړ شم.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ځنګلي ونو او د دوی په سيمو کې د موجودو ونو نومونه ليست کړي د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې دې هغه ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

لوبې او روغتیا

- تاسې له کوم ډول لوبو سره مینه لرئ ؟
- لوبې څه گټه لري؟

موږ په ټولنه او هیوادکې په سیمه ییزه، ملي او نړیواله کچه یو شمېر لوبې او ورزشونه لرو چې ډېر مینه وال لري. دغه لوبې نه یوازې دا چې غوره بوختیاوې دي، ډېرې روغتیایي گټې هم لري. دلته په دې لوست کې پر هغو خبرې کوو.

لوبې یوازې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې د ځوانانو لپاره ډېرې نورې ګټې هم لري. د ځوانانو پټ استعدادونه راڅرګندوي او هغوی ځیرک، کوښښي، کارکوونکي، وخت پیژندونکي، زغمو ونکي او ژمن روزي.

لوبې سربېره پر یوې غوره بوختیا او پورته یادو شوو ښیګڼو، د بدن د روغتیا او سلامتیا لپاره هم ډېرې ګټې لري. د هغو په ارزښت او اهمیت باید موږ پوه شو. پخوا به زیا تره چارې او کسبونه، لکه : ترکاڼي، اهنګري، یوې کول، لو کول او د کرنې نورې چارې د انسان د بدن او متو په زور او ځواک سرته رسیدلې.

تر ډېرو لیرې لیرې وا ټنونو به خلک پلي تلل، که څه هم دغه کارونه به د اړتیا له مخې تر سره کېدل، خو هغه په حقیقت کې یو ډول سپورت هم و.

اوس د عصري پرمختګونو له امله د ژوندپه ټولو چارو کې ډېرې اسانتیاوې رامنځته شوي دي. دکارونو لپاره لوی او واړه ماشینونه او د تګ را تګ لپاره ډول ډول وسیلې جوړې شوي دي، ځکه د انسان د بدني کار ډګر لږ او ډېر تنګ شوی دی. داچې د انسان د بدن غړي داسې ځانګړتیا لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستیږي او که کار ترې واخیستل شي، ډېره ښه وده کوي او پیاوړي کېږي.

هغه بېلا بېلې سیمه ییزې، ملي او نړیوالې لوبې، لکه: والیبال، فوټبال، ټینیس، باسکتبال، کرکټ، هاکي، ځغاسته یا منډې وهل، لامبو وهل، وزن پورته کول، غېږه نیول (پهلواني) وزلوبه، جمناستیک او همدارنګه د ماشومانو ځینې سیمه ییزې لوبې، لکه: پټ پټونی، رسۍ لوبه، پنډوس، چندرۍ، د واورو جنګ او داسې نور چې په ځانګړې یا ډله ییزه بڼه ترسره کېږي، لوبې ورته وایي.

لوبې ډېرې جسمي او روحي روغتیایي ګټې لري . د لوبو کولو پر وخت د بدن غړي په حرکت راځي. بدن خوله کېږي او له هغو سره ډېر زهرجن مواد بهر ته وځي. د لوبو په بهیر کې ساه ایستل ګړندۍ کېږي، بدن نوې او تازه هوا اخلي. روحي ستړیا له منځه ځي، زړه او بدن غښتلی کېږي. لوبې او ورزشونه د ځوانانو ترمنځ صمیمیت زیاتوي او ان تردې چې د ملتونو ترمنځ سیالۍ په لوبو کې د دوستۍ او سولې فضا رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبو او ورزش یوه بله ډېره مهمه ګټه دا ده چې د انسان بدني استعدادونه او مهارتونه وده کوي، ذهني، اخلاقي او ټولنيزې ځانګړنې يې پالنه او روزنه مومي.

د ډله ييزو لوبو له امله د لوبغاړو په خپلو کې د همکارۍ او يو پر بل د باور او ملګرتيا روحيه پياوړې کېږي.

تاسې بايد د زده کړې د چارو ترڅنګ لوبو او ورزش ته هم مناسب وخت ورکړئ، په ځانګړو ډله ييزو لوبو او ورزشونو کې برخه واخلئ چې بدن مو روغ رمټ او د هر ډول جسمي او روحي کارونو سرته رسولو ته چمتو شي.

د متن لنډيز:

لوبې بوختيا او وخت تيرول نه دي، بلکې ډېرې نورې روغتيايي او ټولنيزې ګټې هم لري. اوس د فزيکي کار او فعاليت ډګر لږ او ډېر تنګ شوی او ډېر کارونه د ماشين په وسيله تر سره کېږي. د انسان بدن داسې ځانګړنه لري چې که کار ترې وانه خيستل شي، سستيږي. که کار ترې واخيستل شي، نو ډېره پياوړتيا مومي. ددې لپاره د بېلا بېلو لوبو تر سره کول ډېر ضروري دي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې لومړی متن په چوپتيا سر ولولي، بيا دې ځينې زده کوونکي متن په لوړ غږ د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دريو برابرو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د لويانو سيمه ييزې لوبې، دويمه ډله دې په ملي کچه منل شوې نړيوالې لوبې او دريمه ډله دې د ماشومانو بېلا بېلې لوبې لست کړي او بيا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې و وايي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور زده کوونکي دې هغه په خپلو کتابچو کې وليکي.

۳_ لاندې پوښتنو ته دې مناسب ځوابونه ووايي.

- لوبې او ورزش څه شی دی؟
- لوبې او ورزش روغتيا ته څه ګټه لري؟
- لوبې او ورزش په ټولنيز لحاظ څه ګټې لري؟
- که زموږ د هېواد لوبغاړي په نړيواله کچه په سياليو کې برياليتوب تر لاسه کړي، تاسې ته څه احساس پيدا کېږي؟ څو تنه دې د ټولګي په مخ کې پرې خبرې وکړي.

۴_ په متن کې فعلونه په نښه او هغه په مناسبو جملو کې وکاروئ.

۵_ زده کوونکي دې د عکس له مخې د لوبو په اړه خبرې وکړي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو خالي ځايونه په پنسل په مناسبو کلمو ډک کړئ :

- لوبې او ورزش ډېرې .... گټې لري.
- د واليبال لوبه د .... ترمنځ کېږي.
- وز لوبه زموږ د هېواد يوه .... ده.
- د لوبو او ورزش په ترسره کولو د انسان د بدن غړي .... کېږي.
- لوبې د لوبغاړو ترمنځ د .... او .... د رامنځته کيدو سبب گرځي.

کورنۍ دنده

هرزده کوونکی دې د خپلې خوښې يوې لوبې په اړه معلومات وليکي او هغه دې د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې ټولگيوالو ته ووايي.

> هغه څوک چې بدني تمرينونه کوي، هيڅ ډول درملو ته اړتيا نه لري، د هغه درمل او دوا په بدني حرکتونو کې ده.
>
> (ابو علي سينا بلخي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویکتور هوگو

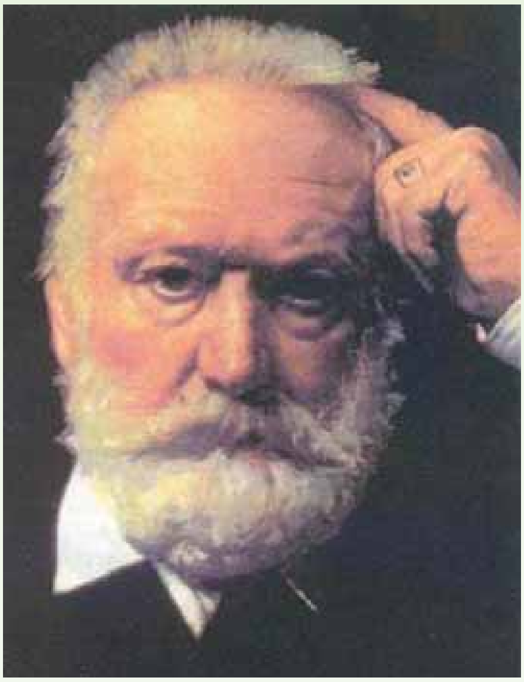

- تاسو په نړیوالو ادبي شخصیتونو کې د چا نومونه پیژنئ؟
- موږ ته د نړۍ د ادبي نامتو څېرو پېژندل څه ګټه لري؟

د نړۍ د ادبیا تو په تاریخ کې ډېرې سترې ادبي څېرې شته چې د خپلو ارزښتناکو ادبي اثارو له امله يې نړیوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. له دغو ادبي څېرو څخه د فرانسې نامتو لیکوال، ویکتور هوګو هم و چې د لوړو ادبي ارزښتمنو اثارو د لیکلو له امله یې زیات نړیوال شهرت په برخه شوی دی. دلته یې په دې لوست کې درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیاوړی لیکوال او شاعر ویکتور هوګو په ۱۸۰۲ م. کال د فرانسې په بیزانسون ښار کې زیږېدلی دی. پلار یې د پوځ لوړ پوړی دولتي چارواکی او جنرال و.

د هوګو کورنۍ د ده تر زیږېدلو څه موده وروسته د بیزان سون له ښار څخه د پاریس ښار ته ولېږدول شوه. هوګو د ځوانۍ پر مهال په شعر ویلو پیل وکړ. له ادبیاتو او مطبوعاتو سره د زیاتې مینې له کبله یې یوه مجله هم خپره کړه چې تر ۱۸۲۱ م. پورې یې خپرونو دوام وکړ.

د شعرونو لومړنۍ ټولګه یې تر خپرېدو وروسته د لوستونکو له ډېر تاوده هرکلي سره مخامخ شوه او ستره ادبي جایزه یې هم تر لاسه کړه. په ۱۸۴۳ م. کال د هوګو په ژوندکې هغه مهال بدلون رامنځته شو چې ځوانه لور یې مړه شوه. تر دې وروسته هوګو له ادبیاتو څخه سیاست ته مخه وکړه.

کله چې ناپلیون واکمن شو، ویکتور هوګو له هغه سره مخالفت پیل کړ. په پایله کې هغه اړ شو چې فرانسه پریږدي. هغه لومړی بلژیک او بیا انګلستان ته لاړ.

ویکتور هوګو د انګلستان د جرسي په جزیره کې د استوګنې پر مهال د ((مجازات)) په نامه اثر ولیکه او په همدغه کال یې د خپلو شعرونو ټولګه د ((ننداز چیان)) تر سرلیک لاندې هم خپره کړه. نوموړی تر ۱۸۷۰ م. کال پورې هلته پاتې شو او خپل نور مشهور اثار د ((پېرېو حکایتونه)) او ((بینوایان)) یې ولیکل.

په ۱۸۷۰ م. کال هغه مهال چې په فرانسه کې جمهوري حکومت رامنځته شو، هوګو بیرته پاریس ته ستون شو. د فرانسې خلک تر ننه هغه ته د یو ستر ملي او ولسي لیکوال په سترګه ګوري. مشهورو اثارو یې نوم د نړۍ د ادبیاتو په تاریخ کې د تل لپاره خوندي کړی دی. د هوګو اثار د نړۍ په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي.

ویکتور هوګو په ۱۸۸۵ م. کال د ۸۳ کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

ویکتور هوګو د فرانسې نامتو لیکوال و چې د خپل ادبي شهکار ((بینوایان)) په لیکلو یې ستر نړیوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. په نړیوالو ادبیاتو کې به ډېر لږ لیکوال په خپل وخت کې د ویکتور هوګو په څېر هر اړخیز نړیوال شهرت ته رسیدلي وي. د هوګو اثار په نړیوالو ژبو ژباړل شوي دي.

فعالیتونه

۱ـ خو زده کوونکي دې دنورو ټولګیوالو په استازیتوب متن په لوړ غږ ولولي.

◆ ځینې زده کوونکي دې د متن یو یو پاراګراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې هغه لغتونه چې ښوونکي پر تخته لیکلي او معنا کړي دي، پخپلو کتابچو کې ولیکي.

◆ څو زده کوونکي دې په تخته لیکل شوي لغتونه په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې د خپل هیواد د څو مشهورو ادبي شخصیتونو نومونه ولیکي، ځینې دې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

۴ـ لاندې پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

◆ ویکتور هوګو څنګه نړیوال ادبي شهرت ترلاسه کړ؟

◆ ویکتور هوګو ولې او څه ډول له ستونزو سره مخامخ شو؟

◆ کومې پېښې د ویکتور هوګو په ژوند کې بدلون راوست؟

۵ـ د لاندې جمع نومونو مفرده بڼه په خپلو کتابچو کې ولیکئ، په مناسبو جملو کې یې وکاروئ:

نومونه　　زده کوونکي　　شخصیتونه　　شاعران　　ادبپوهان

◆ د لاندې جملو سمه معنوي او املایي بڼه د هغو په وړاندې په پنسل سره ولیکئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوګو د انګلستان اوسیدونکی و. (   )
هوګو یو مشهور سوداګر و. (   )
هوګو زوی و د یو جنرال. (   )

۶_ هرزده کوونکی دې د خپل ځنګ ټولګیوال ته له متن څخه یوه برخه د املاء په توګه و وایي او بیا دې هغه د کتاب له مخې سمه کړي.

۷_ په لاندې کلمو کې نومونه، صفتونه او فعلونه جلا کړئ:

ښکلی	هوګو	لاړ	پیاوړی	محمود
خوړل	نومیالی	ابن سینا	لیکل	ژړل

کورنۍ دنده

داسې یو متن په کور کې ولیکئ چې د پښتو پنځه واړه ((ی ګانې)) پکې مراعات شوې وي، په بل پښتو درسي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته د تختې پرمخ ولیکئ او راغلې ((ی ګانې)) پکې په نښه کړئ.

ازادي

د اسمانونو، د چمنونو او د سیندونو بې ازاره لارویانو ته زیان مه رسوئ او ازادی ته یې په احترام وګورئ. د دغو بېوزلو او بې ګناهو ازادي مه ایساروئ چې د تقدیر او سرنوشت قاضي او حاکم ستاسو ازادي سلب نه کړي.

(ویکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوارلسم لوست

د بشر حقونه

- تاسې بشري حقونه پېژنئ؟
- د نورو حق ته باید څرنګه درناوی ولرو؟

انسانان په ټولنه کې یو لړ حقونه لري چې دا د دوی ځانګړي حقونه دي. دغه راز په ټولنه کې د نورو حقونو په وړاندې مکلفیتونه هم لري چې هغو ته باید درناوی وکړي.

په دې لوست کې په ټولنه کې د بشري حقونو په هکله خبرې کوو او لولو چې انسانان په ټولنه کې د کومو حقونو لرونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ چې په دې نړۍ کې انسان پیداکړی، له هماغه پیله یې پرې د زیات شمېر بشري حقونو لورینه هم کړې ده. بشر ته د خدایﷻ د ورکړو حقونو شمېره ډېره زیاته ده، لکه د ژوندکولو حق، د ملکیت لرلو حق، د زده کړې حق، د روغتیا حق، د تابعیت حق، د فکر او بیان د څرګندولو حق، د انساني کرامت او شخصیت د خوندیتوب حق او نور. د ټولنیز ژوند په بهیر کې وخت په وخت د زورواکو له خوا د کمزورو حقونه په زورزیاتي تر پښو لاندې او له هغو څخه بې برخې کېږي. که وګورو، له خپلو حقونو څخه دفاع او د ترلاسه کولو لپاره یې هلې ځلې ډېر اوږد تاریخ لري. ډېرې بېلګې یې په بشري تاریخ کې خوندي دي.

د اسلام د سپیڅلي دین په راتګ سره د بشر حقونو ته پوره درناوی وشو او په بېلابېلو بڼو موجود ټول توپیرونه یې له منځه یوړل. په الهي احکامو او نبوي ارشادا تو کې د دغو بشري حقونو د تثبیت په هکله ډېرې زیا تې لارښوونې شته. د بېلګې په توګه کله چې حضرت ابوذر غفاري حضرت بلال ته وویل: ای حبشي غلامه! حضرت محمد ﷺ ورته وفرمایل : تور حبشي او سید قریشي دواړه برابر او د خدایﷻ بنده ګان دي.

نو ویلای شو چې ټول انسانان برابر حقونه لري او په ځانګړي او ټولنیز ژوند کې باید له هغو څخه برخمن شي.

د بشري تاریخ په اوږدو کې، که څه هم د نړۍ په ګوټ ګوټ کې وګړو د خپلو بشري حقونو د ترلاسه کولو لپاره ځانګړې او ډله ییزې هلې ځلې کړې او غږونه یې پورته کړې دي، خو په نړیواله کچه داسې کومه اداره نه وه چې له هغوی څخه چې حقونه یې سلب شوي، ملا تړ وکړي. د دویمې نړیوالې جګړې په بهیر کې چې زیات شمېر انسانان ووژل شول او په نړیواله کچه په بشري حقونو سخت تیری وشو، د جګړې له پای ته رسېدو وروسته د دې اړتیا پیښه شوه چې په نړیواله کچه داسې یوه لایحه او قانون رامنځته کړي چې د بشر له حقونو څخه دفاع وکړي. په دې لړ کې په ۱۹۴۷ م. کال د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې له خوا د بشر د حقونو نړیواله اعلامیه تصویب شوه. دا اعلامیه یوه سریزه او (۳۰) مادې لري. وروسته بیا په بېلا بېلو وختونو کې د بشري حقونو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند بېلا بېل کنوانسيونونه تصويب شوي دي چې هر يو په خپل ځای ځانګړی ارزښت او اهميت لري.

د بشر د حقونو د نړيوالې اعلاميې له مخې انسان تر هر څه لومړی د ژوند کولو، ازادۍ او د شخصي امنيت لرلو حق لري . همدارنګه هيڅوک بايد شکنجه يا ونه رېړول شي او نه دې هغه له زور زياتي، ناوړه سلوک او سپکاوي سره مخامخ کړای شي.

هر څوک حق لري چې حقوقي شخصيت يې په رسميت وپېژندل شي. ټول د قانون په وړاندې برابر دي. هيڅوک دې په خپل سر بندي يا له خپل ټاټوبي تبعيد نه کړای شي. د چا په شرافت او ابرو دې تيری نه کېږي. هر څوک حق لري چې ازاد فکر وکړي، خپل فکر او نظر په ازادانه ډول ښکاره کړي.

د بيان ازادي چې د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې په نولسمه ماده کې راغلې، د بشر له ډېرو مهمو او بنسټيزو حقونو څخه ګڼل شوې ده. په دې برخه کې يادونه شوې ده چې هر څوک د بيان د ازادۍ حق لري او د خپل نظر په څرګندولو کې بايد ويره او ډار ونه لري.

د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې دغه ماده خلکو ته دا حق ورکوي چې له هرې وسيلې څخه چې کېدای شي اطلاعات او معلومات ترلاسه کړي او يا يې نورو ته ورسوي، خو د يادونې وړ ده چې د بيان ازادي هم خپلې پولې او حدونه لري تر هغه چې په کې بشري کرامت ته سپکاوی نه وي رامنځته شوی او د هغه په وسيله د چا بشري حقوق تر پښو لاندې نه شي، د چا له ديني او مذهبي عقيدو، قومي، نژادي او توکميز حيثيت او له خپلو ملي هېوادنيو ګټو سره په ټکر کې نه وي. د بيان ازادي جايز ده.

ـ زده کړه يا ښوونه او روزنه چې هم د انسان له ډېرو مهمو او لومړنيو حقونو څخه ده، د بشر د نړيوالې اعلامې په شپږويشتمه ماده کې د هغې په اړه داسې راغلې دي:

ـ هر څوک حق لري چې زده کړه وکړي. زده کړه به لږ تر لږه په لومړنيو دورو کې وړيا وي. لومړنۍ زده کړه به اجباري وي، فني او حرفوي زده کړې به د ټولو په واک کې وي.

ـ د زده کړو موخه به د انساني شخصيت وده، د بشر حقونو ته درناوی او بنسټيزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادي وي.

ـ مور او پلار به د خپل ماشوم په اړه د زده کړې د ډول په ټاکنه کې لومړیتوب ولري.

ـ دولت مکلف دی چې د وګړو لپاره بې له کوم توپیره د زده کړې لارې چارې برابرې کړي، چې په دې توګه د خلکو د ذهني روزنې شرایط برابر شي.

د بشر د حقونو په نړیواله اعلامیه کې د داسې نورو ډېرو حقونو یادونه هم شوې ده چې هغه ټول د انسان طبیعي او ټولنیز حقونه ګڼل کېږي.

په نړیواله کچه ټول هغه هېوادونه چې د بشر د حقونو اعلامیه یې لاسلیک کړې ده، په ملي کچه دغه دولتونه مکلف ګڼل کېږي چې د هغو رعایت وکړي. د ملګرو ملتونو د بشري حقونو اداره او د بشر د حقونو بېلا بېلې نړیوالې ټولنې په نړۍ کې د بشري حقونو حالت ته پاملرنه کوي او هغه څاري.

اوس چې زموږ په هېواد کې د سولې، سوکالۍ، ټولنیزو او اقتصادي پرمختګونو لپاره لارې چارې برابرې شوې دي، دولت د بشر ي حقونو د نړیوالې اعلامیې د لاسلیک کوونکي او ژمن غړي په توګه د بشر حقونو ته پاملرنه کوي. په هېواد کې د بشر د حقونو خپلواک کمیسیون رامنځته شوی چې د بشر له حقونو څخه دسر غړونې او نورو اړوندو مسایلو د څارنې چارې سمبالوي.

دمتن لنډیز:

هر انسان که ښځه وي او که نر، په ټولنه کې د ژوندکولو، د فکر او بیان د ازادۍ حق، دانساني کرامت او شخصیت د خوندیتوب حق لري. په اسلام کې هم د بشر د حقونو پوره درناوی شوی دی او په نړیواله کچه هم د بشر د حقونو د ورکولو او درناوي په هکله ځانګړي قوانین رامنځته شوي او هېوادونه یې په رعایت کولو اړ او مکلف ګڼل کېږي. اوس داسې ادارې او سازمانونه شته چې په ټوله نړۍ کې د بشر د حقونو حالت له نژدې څخه څاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې په اسلام کې د بشر حقونه د متن له مخې و وایي او څو تنه دې د بشر د حقونو په نړیوالې اعلامیې کې راغلي حقونه د متن له مخې و وایي.

ـ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن بېلا بېل پراگرافونه ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي : یوه ډله دې په متن کې ((مفردې کلمې)) ولیکي او بله دې ((مرکبې کلمې)) او بیا دې د هرې ډلې استازې هغه د ټولگي په مخ کې و وایي.

۳ـ لاندې پوښتنو ته ځواب و وایئ:

- د اسلام دین انسان ته کوم حقونه ورکړي دي ؟
- د بشر د حقونو په نړیوالې اعلامیې کې د کومو بشري حقونو یادونه شوې ده ؟
- دولتونه د بشري حقونو په هکله په څه مکلف شوي دي ؟
- تاسو له دې لوست څخه څه مفهوم ترلاسه کړ ؟
- د بشر د حقونو د ورکړې په برخه کې ستاسو نظر څه دی ؟
- که په ټولنه کې بشري حقونه ورنه کړل شي، ستاسو په نظر به څه زیانونه رامنځته شي ؟

۴ـ په لاندې جدول کې تش ځایونه په مناسبو جملو په پنسل ډک کړئ:

ماضي (تیره زمانه)	حال (اوس مهال)	مستقبل (راتلونکې زمانه)
ما لیک ولیکه.		
		احمد به راشي.
	زه لوست وایم.	
		څوک به درس و وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ـ لاندې جملې ولولئ او د سمې جملې په مخامخ چوکاټ کې په پنسل نښه وکړئ :

- بشر ته په ټولنه کې حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- بشر ته ځيني حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- د بشر د حقونو فکر له دويمې نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شوی دی. ☐
- له لومړۍ نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شو. ☐

کورنۍ دنده

ستاسو په شاوخوا کې د بشر د حقونو حالت څنګه دی؟ په دې اړه له خپل مور او پلار او نورو مشرانو څخه هم وپوښتئ، که مو په زړه پورې څه پيدا کړل، له ځانه سره يې يادداشت کړئ، د بلې ورځې پښتو درسي ساعت کې پرې خبرې وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلخي ابن سینا

■ زموږ د هېواد د لرغونو نومیالیو پوهانو په ډله کې چې په ملي او نړیواله کچه له لوړ نوم او شهرت څخه برخمن دي، د چا له نامه سره اشنا یاست؟ کومې داسې نامتو څېرې پېژنئ؟

موږ دخپل هېواد په تاریخ کې ډېر نومیالي علمي او فرهنګي شخصیتونه لرو چې ویاړلي علمي او فرهنګي کارنامې لري . هغوی نه یوازې زموږ د هېوادوالو، بلکې په نړیواله کچه د ټول بشریت لپاره د ویاړ سبب دي . له دغو نومیالیو علمي او فرهنګي شخصیتونو څخه یو هم ابن سینا بلخي دی چې په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا بلخي زموږ د هېواد او په نړیواله کچه له سترو عالمانو، پوهانو او طبیبانو څخه ګڼل کېږي . اصلي نوم یې حسین دی، په شیخ الرئیس او ابن سینا مشهور دی . په یو روایت په ۳۶۳ هـ . ق . او د یو بل روایت له مخې په ۳۷۰ هـ . ق. کال د بخارا په ((افشنه)) نومي کلي کې زېږېدلی و.

پلار یې عبدالله، د بلخ له نومیالیو څخه و او په سکندریه نومي سیمه کې یې استوګنه لرله.

د منصور بن عبدالمالک ساماني د واکمنۍ په وخت کې بخارا ته چې د سامانیانو پایتخت و، لاړ. څرنګه چې عبدالله ډېر با تد بیره شخصیت و، دربار ته یې لاره پیدا کړه او ډېر ژر د دربار په مخورو کې وګڼل شو، هلته یې د افشنه په کلي کې ((ستاره)) نومې ښځه په نکاح کړه، خدایﷻ زوی ورکړ، نوم یې پرې ((حسین)) کېښود چې وروسته یې د ابن سینا په نوم نړیوال شهرت پیدا کړ. اوس نه یوازې زموږ هېواد پرې ویاړي، بلکې ټوله نړۍ او انسانیت پر هغه ویاړ او فخر کوي.

ابن سینا دومره لوړ استعداد او پیاوړی ذهن درلود چې په لس کلنۍ کې یې قرآن عظیم الشان او نور مروجه دیني علوم، د دین اصول، د ادب د علم اصول، صرف، نحو، لغت، معاني، بیان او نور زده کړل او بیا یې له محمود مساح څخه چې په هغه وخت کې د ریاضي او نورو طبیعي علومو لوی عالم و، ریاضي او نور علوم هم زده کړل.

نوموړی وروسته د طبابت په زده کړه بوخت شو. شپاړس کلن و چې د خپلې سیمې په نومیالیو دیني عالمانو او طبیبانو کې وشمېرل شو، د نوم او شهرت اوازې یې هر لورته خپرې شوې. وایي چې یو ځل نوح بن منصور ساماني پاچا ډېر ناروغه شو، نو ابن سینا د هغه دارو درمل وکړل . هغه ژر جوړ شو، کله چې منصور د ابن سینا دا بې سارې پوهه او استعداد ولید، سمدستي یې هغه ته اجازه ورکړه چې د پاچا له ځانګړې شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي .

ابن سینا چې د ډېر تیز ذهن او قوي حافظې خاوند و، په ډېره لږه موده کې یې د هغه کتابتون ډېر مهم کتابونه ولوستل او د هغو زیا تې برخې یې خپلې حافظې ته وسپارلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۱ کلنۍ کې يې د کتابونو په تاليف پيل وکړ او د ژوند ډېره برخه يې په ليکلو او لوستلو تېره کړه. هغه هېڅکله په ليکلو او لوستلو نه ستړی کېده. که د ورځې به يې حکومتي او دفتري کارونه کول، نو د شپې به يې تر ډېره وخته مطالعه کوله او يا به يې کتابونه ليکل. هغه په ليکلو کې دومره چټک و چې د خپل مشهور اثر (شفاء) اتلس ټوکه يې په شلو مياشتو کې ليکلي دي.

ابن سينا د پلار تر مړينې وروسته هم په بخارا کې و او د نوح بن منصور ساماني په دربار کې يې ښه درناوی کيده. خو کله چې د سامانيانو واکمني ګډه وډه شوه او د غزنويانو تر سلطې لاندې راغلل، نو ابن سينا ګرګانج ته لاړ.

کله چې سلطان محمود غزنوي ټوله بخارا ونيوله، څرنګه چې هغه د ابن سينا له علمي مقام، نوم او شهرت څخه خبر و، غوښتل يې چې له ځان سره يې غزني ته راولي، په هغه پسې يې خپل استازی ورولېږه، خو را نغی او له هغه ځايه نشاپور ته او بيا جرجان ته ولاړ. هلته د قابوس واکمني وه چې ډېر علم پالونکی واکمن و. د ابن سينا يې ډېر درناوی وکړ. ابن سينا هلته په طبابت لاس پورې کړ او ډېر ژر د لوړ نوم او شهرت خاوند شو. کله چې هلته اړ و دوړ پيښ شو، ابن سينا (ری) او بيا همدان ته لاړ. هلته شمس الدوله امير و. کله چې ابن سينا د هغه د ناروغۍ درملنه وکړه، د وزارت چارې يې وروسپارلې. ابن سينا په همدغه وخت کې د خپل شاګرد ابو عبيدالله په غوښتنه د (الشفاء) او (القانون) مشهور کتابونه وليکل چې نړيوال شهرت لري او په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي. ابن سينا د خپل وخت ډېر لوی ديني عالم و. د ديني علومو په بېلا بېلو برخو، لکه تفسير، حديث، فقه، صرف، نحو او نورو په هکله يې زيات شمېر اثار ليکلي دي.

نوموړی يو لوی فيلسوف و. د منطق، فلسفې، روحياتو او اخلاقو په هکله هم ډېر تاليفات لري. لوی طبيب او حکيم و. د طبابت په هکله يې داسې کتابونه ليکلي دي چې اوس هم د اروپا او نورې نړۍ په پوهنتونونو او طبي تعليمي مرکزونو کې لوستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا په دري، عربي، او ترکي ژبو ښه پوهېده او لیکنې یې پرې کولی شوې او شعرونه یې هم پرې ویلی شول. لنډه دا چې ابن سینا د ژوند او پوهې په هره برخه کې خپل فکر او قلم ازمویلی دی او ډېر ارزښتناک اثار یې رامنځته کړي دي، ((د افغانستان نومیالي)) دکتاب مؤلف د ابن سینا دکتابونو یو اوږد لست راخیستی چې د هغه له مخې یې د ټولو تالیف کړو او ژباړلو کتابونو شمېره ۴۵۴ ته رسیدلې ده.

دغه نومیالی عالم لومړی د قولنج او بیا د میرګیو (صرع) په ناروغی اخته او د ۴۲۸ هـ . ق . کال د روژې په لومړۍ نیټه د جمعې په ورځ په همدان کې وفات او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د متن لنډیز:

ابن سینا زموږ د هېواد د نومیالیو علمي فرهنګي شخصیتونو له ډلې څخه دی چې نه یوازې د هېواد او سیمې، بلکې په نړیواله کچه له ستر نوم او شهرت څخه برخمن دی . نوموړی نه یوازې ستر عالم او فیلسوف و، بلکې د خپل وخت له پیاوړو حکیمانو او طبیبانو څخه هم ګڼل شوی دی او داسې علمي اثار یې لیکلي چې اوس د اروپا په پوهنتونونو کې لوستل کېږي او په عامه کچه ترې ګټه اخیستل کېږي.

فعالیتونه

۱ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار له متن څخه د خپلې خوښې یو پراګراف ولولي. نور زده کوونکي دې ورته په ځیرتیا سره غوږ ونیسي.

۲ـ هر زده کوونکی دې د خپل څنګ ملګري ته د متن یوه برخه د املاء په توګه ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دې بیا دواړه خپل لیکلي متنونه د کتاب له مخې اصلاح کړي.

۳_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ :

- ابن سینا د عمر په کوم پړاو کې د دیني علومو زده کړه پای ته ورسوله؟
- ابن سینا ته چا اجازه ورکړه چې له شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي؟
- د ابن سینا مشهور کتاب څه نومېږي او د څه په هکله دی؟
- د ابن سینا کتابونه چېرې او په کومو طبي ښوونیزو او روزنیزو مرکزونو کې لوستل کېږي؟

۴_ په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په نښه او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

- دالاندې فعلونه د زماني له مخې معلوم او په خالي ځایونو کې یې په پنسل ولیکئ :
  - زه کار کوم ( )
  - ته به درس ولولې ( )
  - تا لیک لیکلی دی ( )

۵_ له دې لاندې کلمو څخه په خپلو کتابچو کې جملې جوړې کړئ :

زه	ابن سینا	ښوونکی	لوبې	درس	پلرنی	
درناوی	ګټه	ورځ	تاتوبی	کوم	ته	
وایم	اصلي	ډېر	روغتیا	هره	دی	
بلخ	د خپل	لري				

۶_ زده کوونکي دې په دریو ډلو وویشل شي : یوه ډله دې په دې متن کې څو مشکل لغتونه را واخلي، یو تن دې د نورو په استازیتوب هغه پرتخته ولیکي. د بلې ډلې څو زده کوونکي دې هغه معنا کړي. د دریمې ډلې څو تنه دې هغه په خپل وار سره په مناسبو جملو کې استعمال کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده

د افغانستان د مشهورو او علمي څېړو په اړه له خپلو مشرانو وپوښتئ او یا که خپله معلومات لرئ په ځو کرښو کې يې وليکئ. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې يې ټولګيوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل بالاحصار

■ تاسې کله پخپلو سیمو یا نورو سیمو او ولایتونو کې لرغونې کلاګانې لیدلې دي؟

هغه لوړې کلاګانې چې په لرغونو زمانو کې د پوځي او سیاسي موخو لپاره پر غونډیو او لوړو ځایونو جوړې شوي دي، بالاحصارونه یې بولي. زموږ د هېواد په ځینو ولایتونو کې هم دغه ډول کلاګانې شته چې زیاتره اوس د کنډوالو په توګه پاتې دي، یوه هم د هېواد په پلازمېنه (کابل) کې ده چې د کابل بالاحصار یې بولي. په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد په ځينو ولايتونو کې د پوځي او دفاعي موخو لپاره په لوړو ځايونو کې کلاګانې او بالاحصارونه جوړ شوي دي چې هر يو يې په خپل ځای د تاريخي لرغونتوب له کبله ارزښت لري. هغه کلا ګانې چې پر لوړو ځايونو او غونډيو جوړې شوې، د بالاحصارونو په نامه يادېږي. د کندوز، غزني، زابل، پکتيا او کابل بالاحصارونه يې ډېرې ښې بېلګې دي.

د غزني بالا حصار

د کابل د اوسني ښار په سهيل ختيځه برخه کې يوه جنګي کلا ده چې د يوې غونډۍ پر لوړه هواره سطحه له ډېرينو پلنو ديوالونو څخه جوړه شوې او د کابل د بالاحصار په نامه يادېږي.

دا کلا چې له سويل لويديځې خوانه د شېر دروازې د غره د سر په ديوال پورې نښتې، تر اوسه يې ډېرين برجونه پر ځای ولاړ او د ليدونکو د پاملرنې وړ دي. د بالاحصار په شمالي لمنه کې يو لرغونی کوچنی ښار ودان و. له دې څخه څرګندېږي چې د بالاحصار ارګ د سلطنتي حاکمانو او چارواکو د ناستې، د نغدي پانګو (خزانو) او ارزښتمنو څيزونو د اېښودلو او ساتلو ځای و.

داسې ښکاري چې يو وخت به همدلته د هېواد او سيمې د واکمنانو برخليک ټاکل کېده، د پاچاهانو پر سر تاجونه ايښودل کېدل او له دغه ځايه د ملي پت او د هېواد د ساتنې، د واکمنۍ د پراختيا او اداره کولو لپاره کارونه سمبالېدل. د کابل لرغوني ښار له بالاحصار پرته د پاچهي بل مقر نه درلود.

دې غونډۍ ته په کتنه ويلای شو چې بالاحصار د لوګر د درې په خوله کې پروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. د ښهر دروازې جوړښت او موقعیت د بالاحصار دفاعي ارزښت نور هم زیات کړی دی چې تر اوسه پورې د کابل بالاحصار، د کابل ښار پر گرد چاپېره د یوې حاکمې نقطې حیثیت لري.دغه ودانۍ چې زموږ د لرغوني تاریخ یوه روښانه ننبه گڼل کېږي، د جوړولو د وخت او نېټې په هکله یې د تاریخ پوهانو بېلا بېلې نظریې موجودې دي.

د تاریخي څېړنو له مخې د دغې تاریخي کلا لرغونتوب د اسلام له راتگ څخه د مخه زمانې د یفتلیانو دورې ته رسیږي. دغې تاریخي کلا د وخت په اوږدو کې ډېر زیانونه هم لېدلي دي. د احمد شاه بابا او تیمور شاه د واکمنیو پر مهال بیا رغول شوې ده.

له انگلیسي چارواکي کیوناری سره د افغانانو جگړې او دهغه د وژل کېدو د غچ په موخه د کابل بالا حصار یو ځل د اور په لمبو کې سوځېدلی دی. د نادر خان د واکمنۍ پر مهال بیا ورغول شو او حربي لېسه په کې جوړه شوه. وروسته بیا دا ځای په ۱۳۴۵ هـ .ش. کال کې د حربي پوهنتون لپاره ځانگړی شو.

زموږ د هېواد تاریخي ځایونه او جنگي کلاگانې د دې ښکارندویې کوي چې زموږ نیکونو او پلرونو د خپل هېواد دساتنې لپاره د خپل توان په اندازه زیار ایستلی او زموږ گران هېواد یې د خپلې وینې په بیه د پردیو له ولکې څخه په میړانه ساتلی او موږ ته یې په خپلواکه توگه په میراث پرېښی دی، پر موږ هم لازمه ده چې د خپلو پلرونو او نیکونو په څېر د خپل هېواد د ساتنې او ودانۍ لپاره هلې ځلې وکړو.

سربېره پر دې د یو ارزښتناک فرهنگي میراث په توگه باید د دغې لرغونې ودانۍ بیا رغونې او ساتنې ته ځانگړې پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د کابل بالا حصار د يو لرغوني فرهنګي ميراث په توګه له ستر ارزښت او اهميت څخه برخمن دی. دغه تاريخي کلا چې اوس د يوې کنډوالې په بڼه پاتې ده، د تاريخ په اوږدو کې يې ډېرې لوړې ژورې ليدلې او په هره پېرۍ او پوړۍ کې د واکمنانو د ناستې ځای او پلازمېنه وه. دغه ودانۍ اوس بيا رغونې او د ساتنې لپاره ځانګړې پاملرنې ته اړتيا لري. د کابل بالاحصار د افغانستان د تاريخ يوه نه هېرېدونکې او د ارزښت وړ برخه ده.

فعاليتونه

۱_ زده کوونکي دې په خپل خپل وار د لوست يو يو پاراګراف په لوړ اواز ولولي.

۲_ په خپلو کتابچو کې پنځه داسې جملې وليکئ چې له متن سره نژدې تړاو ولري.

◆ له متن څخه پنځه داسې کلمې راخوښې کړئ چې د ((پ)) په توري پيل شوې وي په خپلو کتابچو کې يې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

۳_ زده کوونکي دې په دوو ډلو بېل کړای شي: د يوې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب د متن يو پراګراف ولولي. ښوونکی دې د هغه په اړه څينې پوښتنې پر توره تخته وليکي او د هغې بلې ډلې له څينو زده کوونکو څخه دې يې ځواب وغواړي. بيا دا بله ډله هم په هماغه ډول له متن څخه بل پراګراف لولي، ښوونکی يې پوښتنې پر تخته ليکي او د بلې ډلې له څو زده کوونکو څخه يې ځوابونه غواړي. دا لړۍ د وخت په پام کې نيولو سره دوام مومي.

۴_ دې لاندې جملې ته دې هر زده کوونکی د خپل ذوق له مخې په مناسبه توګه پراختيا ورکړي او په پنسل دې څو پرله پسې معنا لرونکې جملې وليکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ښوونځي ته د زده کړې لپاره راځو او غواړو چې ....
....
....
....

۵ـ دغو لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- بالاحصارونه د کومو موخو او هدفونو لپاره جوړ شوي دي؟
- بالا حصارونه اوس موږ ته څه ارزښت او اهمیت لري؟
- که د بالاحصارونو بیا رغونه او ساتنه ونشي، څه به پېښ شي؟
- که چېرې د هېواد په یو بل ولایت کې کوم بالاحصار پېژنئ د هغه په هکله د ټولګیوالو په مخکې څه ووایئ.

۶ـ دوې داسې جملې ولیکئ چې دوه صفتونه پکې راغلي وي.

ـ درې داسې جملې ولیکئ چې د درې واړو زمانو (اوس مهال ـ تیر مهال ـ راتلونکی مهال) فعلونه پکې راغلي وي.

۷ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بالاحصار د ارزښت او اهمیت په اړه خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

که په سیمه کې مو کومه پخوانۍ کلا یا ودانۍ وي، په اړه یې معلومات ولیکئ د پښتو په بل درسي ساعت کې یې د ټولګي په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هر څوک د خپلې راتلونکې په فکر کې وي. زيار ګالي، کړاو ونه زغمي، هڅه کوي او په دې هيله وي چې سبا يې تر نن ښه شي. خواران په دې هيله وي چې بډايان شي. زده کوونکي په دې هيله وي چې زده کړه يې سرته ورسيږي. د هېواد او ټولنې خدمت ته اماده شي. مساپر په دې تکل کې وي چې خپل کور، کلي او ټاټوبي ته ورسيږي. رنځوران په دې ارمان وي چې له رنځ او ربړې څخه خلاص شي.

همدغه د سبا د ښه والي هيلې او هڅې دي چې د نړۍ په هر څه کې پرله پسې بدلون، پرمختګ او سمون راولي. له چا سره چې د خپلې سبا ورځې فکر نه وي، خپلې ښې ايندې ته اميدوار نه وي او د خپلو ښو هيلو د پوره کېدو له پاره زيار و نه باسي، هغه په ژوندکې نېکمرغه کېدلی نه شي. انسان د اميد او عمل په رڼا کې پرمختګ کوي.

موږ چې نن په ښوونځي کې سبق وايو، بايد خپلې سبا ته اميدواره واوسو. دا په دې کېږي چې غير حاضري ونه کړو، خپل درسونه ښه ياد کړو، کورنۍ دندې ترسره کړو. د خپلو ښوونکو په لارښوونو عمل وکړو او له همدغې شيبې څخه د کار او زيار لپاره تکل وکړو او ورته ملا وتړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

ادیبه او باتدبیره مېرمن

بي بي زينب

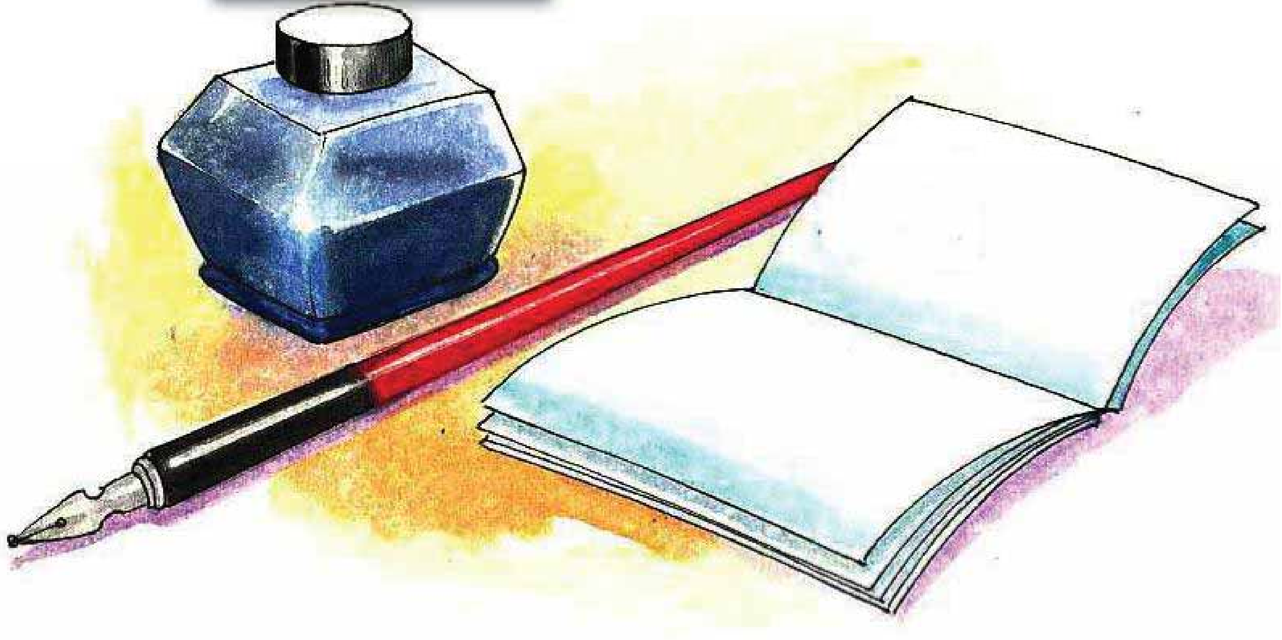

■ تاسې د هېواد په پخوانيو نوميالیو مېرمنو کې د چا له نامه سره اشنايي لرئ؟

زموږ لرغوني هېواد د تاريخ په اوږدو کې له ښځو او نارينه وو څخه ډېر نوميالي علمي، فرهنګي او سیاسي شخصیتونه په خپله غېږه کې روزلي او پاللي دي. د دوی وياړلي کارنامې د تاريخ په پاڼو کې په زرينو کرښو لیکلې شوي دي.

يوه له دغو نومیالیو څخه مېرمن زینب ده چې د فرهنګ اوسیاست په دواړو ډګرونو کې تلپاتې کارنامې لري، په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي زينب چې زموږ د هېواد د نوميالیو فرهنگي او سياسي شخصيتونو له ډلې شخه ده، د ملي مشر ميرويس خان نيکه لور وه.

نومورې د خپل وخت د دوديزو ديني او ادبي علومو زده کړې په هغه وخت کې د کندهار له نوميالي ديني عالم ملا نور محمد غلجي څخه چې د ميرويس نيکه د کورنۍ ځانگړی ښوونکی و، ترسره کړې وې.

زينب چې له غوره اخلاقو، لوړې پوهې او فضيلت څخه برخمنه مېرمن وه، سربېره پردې چې د خپلې کورنۍ د ښځو د ښوونې او روزنې او ليک لوست د زده کړې چارې يې په پوره اهتمام سرته رسولې، له خپل ورور شاه حسين هوتک سره يې هم د حکومت د چارو په سمبالښت کې مرسته کوله.

د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک چې د دغې نوميالۍ مېرمنې هم مهال ليکوال او د شاه حسين هوتک د دربار له علمي، ادبي شخصيتونو او مخورينو څخه و، په ((پټه خزانه)) کې يې د دې نوميالۍ مېرمنې د پېژندگلوۍ په اړه ليکلي دي:

((بي بي زينب ډېره هوښياره، عالمه او په چارو پوهه ښځه ده، د پاچا (شاه حسين هوتک) په چارو کې تدبيرونه کوي. په خپله رايه او مشوره د چارو ستونزې حل کوي. د وخت پاچا د هغې په مشورو عمل کوي او نصيحتونه يې په غور اوري.))

د پټې خزانې د مؤلف د څرگندونو له مخې بي بي زينب د ديني علومو او د حکومت په کارونو کې پر پوهې سربېره اديبه او شاعره هم وه. د پښتو او دري شاعرانو د اشعارو ژوره مطالعه يې درلوده. پخپله يې هم پښتو شعر وايه او د اديبانو او شاعرانو ډېر درناوی يې کاوه. د ژوند ډېره برخه يې په عبادت، مطالعه او د پاچا د حرم مېرمنو ته د علومو په تدريس او دليک لوست د ښودنې په چارو تېراوه.

د ((تاريخ افاغنه)) د ليکوال سيد ظهورالحسن موسوي د وينا له مخې هغه مهال چې نادر افشار پر کندهار بريد وکړ او ښار يې کلا بند کړ، بي بي زينب په دغه يو کال او څو مياشتنۍ دفاع کې د يادونې او ستاينې وړ نقش درلود او د هغو افغاني مشرانو په ډله کې هم شامله وه چې د متارکې د شرطونو په باب يې په ۱۱۴۹ هـ . ق. کال له نادر افشار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خبرې کولې.

د دغې نومیالۍ مېرمنې ژوند تر همدغه پورتني کال پورې یقیني دی. کله چې نادر افشار کندهار ونیو، شاه حسین هوتک یې له خپلې کورنۍ سره د فارس مازندران ته جلا وطنی کړ، مېرمن زینب هم له خپل ورور سره په دغه سفر کې ملګرې وه. تر دې وروسته یې بیا د ژوند د پېښو په هکله تاریخي سند او معلومات په لاس کې نشته.

د مېرمن زینب د شعرونو دیوان تر اوسه نه دی ترلاسه شوی. د شعر یوه بېلګه یې چې په ۱۱۳۷ هـ . ق . کال یې د خپل ورور شاه محمود هوتک د مړینې په ویرنه کې ویلې، د پټې خزانې په وسیله خوندي شوې او تر موږ رارسیدلې ده. د دغه شعر په لوستلو سره موږ ته د نوموړې مېرمنې علمي او ادبي څېره ښه راڅرګند یدای شي. په پای کې یې د شعر څو کړۍ لولو:

غرږ سو چې ورور تېر له دنیا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا
زړه مې په ویر کې مبتلا سو، نا
چې شاه محمود له ما جلا سو، نا
دا روڼ جهان راته تور تم دی، نا
زړه د بیلتون په تیغ کړم دی، نا
هوتک غمجن په دې ماتم دی، نا
د پاچهۍ تاج مو برهم دی، نا
چې شاه محمود تېر له دنیا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

ځوان و، مېړه د تورې جنګ و، نا
ولاړ د کام په نام او ننګ و، نا

شاه محمود هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمن له ده په وينو رنگ و، نا
پر ميدان شېر و يا پلنگ و، نا
افسوس چې مرگ د ده په خوا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

محموده نه يوازې خور ژاړي
پر مرگ دې ټوله کلی کور ژاړي
خپلوان لا څه پاچا دې ورور ژاړي
پښتون دې ټول په واويلا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

اصفهان پاته تاج نسکور عالمه
چې شاه محمود سو نن په گور عالمه
د پښتون لمر سو، تياره تور عالمه
راته دښمن به کا پيغور عالمه
چې پاچا ولاړ پښتون گدا سو نا
کندهار واړه په ژړا سو نا

×××

لښکر سو خپور پښتون ولاړ دی اريان
په خاورو ځای کا شاه محمود عاليشان
پاته سو تخت و تاج د ټول اصفهان
زړه بې راسوړ سو، کا خوښي دښمنان
وايي پښتون اوس بې پاچا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورم ناري د غم چې کړېنه فرياد
پښتون په مرګ د شاه محمود سو برباد
زړونه چې تل به و، ښادمن سوه ناښاد
د ساندو ږغ دی چې راوړېنه يې باد
ماتم زده پير و برنا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا
×××
وروره! مقر دې ستا مولا کي جنت
در دې کي تاته پسله مرګه راحت
روح دې وه ښاد په لويه ورځ د قيامت
مخ دې وه روڼ د خدای په مهرو رحمت
د خالق رحم تل پر تا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

د متن لنډيز:

بي بي زينب د ميرويس خان نيکه لور، عالمه، اديبه، فاضله مېرمن وه. د خپلې کورنۍ ښځو ته د ليک لوست او ديني علومو پر زده کړه سربېره يې له خپل ورور شاه حسين هوتک سره د سلطنت او واکمنۍ د چارو په سمبالښت کې هم مرسته کوله. شاعره هم وه او په ادبياتو کې يې ژوره مطالعه درلوده. د شعر ديوان يې تر اوسه نه دی ترلاسه شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ د دغه متن یو یو پراگراف دې زده کوونکي په خپل خپل نوبت په لوړ غږ ولولي.

۲_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د شعر مفهوم په خپلو الفاظو کې ووایي.

۳_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- مېرمن زینب څوک وه؟
- مېرمن زینب د خپلې کورنۍ ښځو ته د علومو او د لیک لوست په زده کړې سربېره نورې څه چارې پر مخ بیولې؟
- د مېرمن زینب په اړه کره معلومات موږ ته له کومو کتابونو څخه ترلاسه شوي دي؟

۴_ متن دې په غور ولوستل شي او په هغه کې دې راغلي خاص نومونه په کتابچو کې ولیکل شي.

۵_ پنځه داسې جملې ولیکئ چې د پښتو ببلا بېلې ((ی)) ګانې پکې راغلي وي.

۶_ په دې لاندې جملو کې خالي ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- مېرمن زینب زموږ د ملي مشر .... لور وه.
- زینب یوه عالمه، فاضله او .... مېرمن ....
- مېرمن زینب له خپل ورور .... سره د پاچاهۍ د چارو په سمبالښت کې .... کوله.

کورنۍ دنده

که مېرمن زینبې ته ورته کومه شاعره پېژنئ په اړه یې معلومات ولیکئ. په دې اړه له کتاب، مور او پلار نه هم مرسته غوښتی شئ. بیا ورځ یې په ټولګي کې واوروئ.

کتاب او کتابتون

■ تاسې د ښوونځي له کتابونو پرته کله نور کتابونه مطالعه کړي دي؟ که مو مطالعه کړي وي چېرې، کوم او د چا کتابونه وو؟

د پوهې او معلوماتو د ترلاسه کولو او د ذهني ودې لپاره کتاب تر ټولو غوره او اغېزناکه وسیله ده. د کتابونو تر لاسه کولو او مطالعې لپاره بیا تر ټولو ښه ځای کتابتون دی. په دې لوست کې د کتاب، کتابتون او مطالعې په اړه معلومات درکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په داسې زمانه کې ژوند کوو چې کتابونه ډېر او ترلاسه کول یې اسانه دي. اوس هم ډېر وګړي د کتاب په قدر او ارزښت نه پوهېږي او له ګټو یې ناخبره دي. دوی په دې نه دي پوه چې کتاب هغه ښوونکی دی چې موږ ته وړیا او بې له کوم بدله زده کړه او معلومات راکوي. هیڅکله نه ستړی کېږي، تل موږ ته سترګې پر لار دی. هر وخت مو چې ورته مراجعه وکړه، په ورین تندي مو مني او هر کلی راته وايي. هر څه چې ترې وپوښتو په نرمۍ او سړه سینه ځواب راکوي او په هغه څه چې نه پوهېږو، په ډېره مهربانۍ یې را زده کوي.

که په غور وګورو له کتاب څخه غوره شی او له کتابتون څخه غوره ځای په نړۍ کې نشته. که څوک غواړي چې د سوکاله او نیکمرغه ژوند خاوند شي، خپله موخه دې د کتابتون په ګوښه او د کتابونو په پاڼو کې ولټوي او پردې دې ډاډه اوسي چې ((پلټونکی موندونکی دی.))

کتاب د انسان لپاره ډېر ښه دوست او ملګری دی. له کتاب سره ملتیا او ملګرتیا، موږ د عادي وګړو له چاپېریال څخه د ډېرو لوړو افکارو او تصوراتو نړۍ ته بیا یي، له لوړو او سترو انسانانو سره مو ملګري کوي او د هغو له فکر او نظر څخه مو خبروي.

کله چې موږ کتابتون ته ننوځو، هلته په ښکاره یو ځو الماری وینو چې کتابونه او پاڼې پکې ځای پر ځای شوي دي، نوره چوپه چوپتیا خپره وي او هیڅ غږ پکې نه اورېدل کېږي. کله چې کتاب راواخلئ او پاڼې یې واړوئ، هماغه غلی کتاب په خبرو پیل وکړي، په حیرانوونکې چټکتیا سره مو تر لیرې لیرې واټن پورې بیایي. یو نومیالي ایټالوي پوه ((پترارک)) د خپلو کتابونو او کتابتون په ستاینه کې له پند او خوند نه ډکې ډېرې خبرې لري. نوموړی وايي:

((زه یوه ډله ملګري او دوستان لرم چې شپې او ورځې له هغو سره تېروم. زما ټول دوستان د نړۍ نومیالي دي چې پېړۍ او زمان پکې خوندي دی. دغو دوستانو ډېر لېرې واټنونه وهلي او زما تر کوره رارسیدلي دي. دوی زما په زړه او سترګو کې ځای نیولی دی. هر وخت چې وغواړم، د هغو لیدو ته ورځم او چې هر چېرې ځم له ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یې بیایم. دومره خوږ ژبي دي چې څوک یې په خبرو نه مړېږي. د ژوند پټ رازونه راته څرګندوي. د تېرې زمانې د پند او خوندکیسې راته کوي او د انسانانو برخلیکونه راښیي. په دې مې پوهوي چې څرنګه ژوند وکړم. چې خواشینی شم په خوږو او مالګینو خبرو مې د غم اور وژني او خوښوي مې. د نیکمرغۍ لارې راښیي او هغو ته د رسېدو لپاره خپلې غوره لارښوونې له ما څخه نه سپموي.

دا چې زما دا ملګري او دوستان ما ته څومره ګټې را رسوي، زما ژبه یې د ستایلو او شمېرلو وس او توان نه لري.))

کتاب هغه خواخوږی او مهربان ملګری دی چې خیانت، دوه مخې توب، کینه نه پېژني او په زړه کې یې ربښتینوالی، وفا او لورینه په څپو ده. له خپل ملګري او مینه وال سره یې هیڅ کله هم خیانت نه دی کړی او نه یې کوي. کټ مټ د یوې هندارې په څېر، ښه او بد پکې بې له تېروتنې پخپل رنګ برېښي او خپل هر څه زموږ مخې ته ږدي. ربښتیا ربښتیا وایي، عمر یې تېر کړی، تجربې یې ترلاسه کړې، له هر بڼ نه یې رنګا رنګ ګلونه راټول او ښکلي غونچې یې ترې جوړې او زموږ مخې ته یې ایښې دي.

په یوازېتوب کې له موږ څخه نه غافله کېږي او نه پرېږدي چې زموږ یوه شیبه عمر هم بې ځایه تېر شي.

که زموږ د تېر ژوند تیاره ګوټونه روښانه کوي او د تېرو خلکو کړه وړه، ټولنیزې اړیکې، تدبیر او برخلیک راته بیانوي، د هغوی سربښندنې، علمي او ادبي غورځنګونه، ببلا ببلې موندنې، موجودې ستونزې او هلې ځلې زموږ د سترګو په وړاندې انځوروي چې موږ یې د خپل ژوند سرمشق وګرځوو او د عبرت درس ترېنه واخلو. کله بیا زموږ غوږونو ته د خوږ ژبو ویناوالو خوږې، له ساز او سوزه ډکې ویناوې زمزمه کوي او کله بیا د یو خوږ ژبي واعظ په توګه موږ ته د ژوند، پند او خوند خبرې کوي او په غوره افکارو مو د زړه او ذهن روزنه او پالنه کوي. دیني، اخلاقي او ټولنیزګټور معلومات او پوهه راته وړیا ډالۍ کوي.

خو په یاد ولرئ چې له ښو کتابونو سره مینه لرل د انسان لپاره د ډېرې ښې ملګرتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيری دی. پام کوئ چې بې ځايه هوسونه مو د نفس د بې لارې کولو په لټه او تکل کې دي، يوازې او يوازې همدا ملګری مو له دغې تېروتنې، بنوييدنې او ناورين څخه ژغورلی شي. هره ورځ مو په بره بيايي، فکر او خيال ته مو د الوتولو او لوړ تللو واک او ځواک ورکوي، پوهه مو بشپړ وي، اخلاق مو غوره کوي او روح مو خوځنده او پياوړی کوي.

د هر چا لپاره، خو په ځانګړې توګه د ځوانانو لپاره کتاب ډېر او تر هر څه غوره ملګری دی، نو له لوستلو يې ډډه مه کوئ. له ښه کتاب سره د ژورې مينې په پايله کې به پوه شئ چې دغه ملګری تاسو ته څومره ګټور دی.

د کتاب، مطالعې او کتابتون له دې دومره ښيګڼو او ګټو سره سره بايد دې ته مو پام وي چې د کتابونو په مطالعه او ساتنه کې له ډېر غور او احتياط څخه کار واخلو. کله چې غواړو د مطالعې په وسيله خپله معلوماتي پانګه زياته او ذهني ځواک پياوړی کړو، لومړی بايد د لوستلو لپاره غوره، ګټور او باوري کتابونه وټاکو. په دويم ګام کې بايد د مطالعې او لوستلو پر مهال خپل جسمي ځواک ته هم پوره پاملرنه وکړو. هسې نه چې په دې برخه کې په افراطي کړنې سره خپل جسم او ذهن له اندازې زيات ستړی او زيانمن کړو.

د متن لنډيز:

سره له دې چې اوس مهال کتابونه او کتابتونونه ډېر دي، او ورته لاس رسی اسانه دی، خو بيا هم ډېر داسې وګړي شته چې د کتابتون په ګټه او ارزښت نه پوهيږي. حال دا چې له کتاب څخه بل غوره او وفادار ملګری نشته.

کتاب هر وخت ستاسو د خدمت او استفادې لپاره چمتو دی. کتاب او مطالعه ډېرې ګټې لري، خو بايد چې د مطالعې له پاره غوره او ګټور کتابونه انتخاب کړو او هم په مطالعه کې ډېر افراط ونه کړو چې جسم او ذهن ته مو زيان ورسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې په ترتیب سره د لوست یو یو پرګراف د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي، نور دې غوږ ونیسي چې د کلمو سم تلفظ زده کړي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپله خوښه د دغه لوست پنځه پنځه جملې په کتابچو کې ولیکي، بیا دې هغه د خپلو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ متن دې په غور ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي، بیا دې هغه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې هغه صفتونه چې د دوی په لست کې نشته پرې ورزیات کړي.

۴ـ زده کوونکي دې د کتابتون په څېر نورې ترکیبي کلمې د ((تون)) په یو ځای کولو سره بشپړې کړي:

کتاب + تون = کتابتون

روغ + =

درمل + =

پوهنه + =

ننداره + =

زېږن + =

وړک + =

۵ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- خنګه کولی شو خپله پوهه او معلومات زیات کړو ؟
- تاسې د کوم ډول کتابونو له لوستلو سره مینه لرئ او ولې ؟
- د کتابونو د ښه او خوندي ساتلو لپاره کومې لارې چارې غوره ګڼئ؟
- د کتاب لوستل او مطالعه څه ګټه لري ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- کتابتون د مطالعې .... تر ټولو غوره .... دی.
- د کتاب مطالعه زموږ .... او ....زیاتوي.
- زه د ښوونځي له .... پرته نور .... هم مطالعه کوم.

کورنۍ دنده

که په خپل کور او یا د کوم نږدې خپلوان او ملګري په کور کې مو کتابونه وي، د هغو د ځینو کتابونو او د هغو د لیکوالو نومونه ولیکئ. د ښوونځي په راتلونکي ساعت کې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

نېکمرغه هغه څوک دی چې له دوو شیانو څخه یو ولري:
یا ښه او غوره کتابونه یا داسې دوستان او ملګري چې کتابونه لري.
(ویکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سولې نړۍ

- سوله او امن څه ته وايي؟
- که په کومه سیمه، ټولنه یا هېواد کې سوله او امن نه وي، وګړي به له څه ډول ستونزو سره مخامخ شي؟

سوله او امن د بشري ژوند د سوکالۍ او ټولنیزې پرمختیا لپاره ډېر ضروري دي. تر هغه چې په یوه ټولنه یا هېواد کې اوان دا چې که په نړیواله کچه په سیمه او نړۍ کې سوله نه وي، بشري ژوند به له ستر خطر او ګواښ سره مخامخ وي. که په یوه هېواد کې نا امني رامنځته شي، د نړۍ نور، په ځانګړې توګه ګاونډي هېوادونه ورڅخه په کلکه اغېزمن کېږي. دلته په دې لوست کې د ګل پاچا الفت یو شعر لولو چې پکې د سولې د ارزښت او اهمیت په هکله ژورې خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ورځ به بختوره وي هر ګوره
چې د سپینو زړونه تور نه وي له توره
کرکه نه وي يوله بله محبت وي
وروروليي سوله صفا وي ښه نيت وي
مرور خلک يو بل سره پخلا شي
نه چې غوښه او چاړه هغه اودا شي
بشري دوستي قايمه په جهان وي
خوښ په سوله هم کافر هم مسلمان وي
نژادي توپير هيڅ نه وي په دنيا کې
نه په شرق او نه په غرب نه امريکا کې
استقلال منلی حق د هر ملت وي
خو قايم په ملتو کې اخوت وي
دا څورنګه ساز آواز د هېواد ونو
شي يوه ارکسترا د ولسونو
د ګډ ژوند اصل و اساس اصلي منظور وي
جهاني عدل و انصاف صحيح دستور وي
هر ملت په هر نظر کې وي ښاغلی
که په هر رنګ و آيين کې وي راغلی
سرېتوب وي محترم په هر لباس کې
په زري جامو کې وي که په کرباس کې
داسې وساتي هر څوک خپل مسلکونه
چې ونکړي يو له بل سره جنګونه
ټول جهان د دوستۍ کور وي سر تر سره
د جنګ وېره شي له زړونو نه بهره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور تړلی وي د سولې په قانون
مهار شوي مست اوښان وي د جنون
ټویول د وینو شرم او پېغور وي
شرمنده ذلیل سر ټیټی ظلم زور وي
جګ شي هر چېرته د سولې بېرغونه
شي په سمه لار روان سیاستونه
د انسان زړګی له جنګ او جګړې تور شي
توره ماته شي او جوړ ورنه څه نور شي
خو له نه وي علامه د خجالت
په خدمت خولې کېدل وي شرافت
یو له بله محبت مهرباني وي
د ((الفت)) هیله او فکر جهاني وي
زه له تا ځنې ځاریږم ته له مانه
که جدا هم وي زما آیین له تانه

د متن لنډیز:

شاعر په شعر کې د سولې د نړۍ په زړه پورې انځور وړاندې کړی او د داسې یو چاپېریال هیله او غوښتنه یې کړې چې په ملي او نړیواله کچه سوله وروروولي وي. وګړي په خپل هېواد او هم په نړۍ کې سره پخلا وي. د جنګ جګړې ویره د خلکو له زړونو وتلې او یو له بل سره په سوله، خواخوږۍ او همدردۍ کې ژوند وکړي. له وینې تویولو څخه ژوره کرکه او سوله ییز ژوند ته لیوالتیا موجوده وي. د شاعر هیله د ټولې نړۍ د دولتونو ترمنځ سوله، وروري او برابري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر پېژند ګلوي:

ګل پاچا الفت د میر سید پاچا زوی په ۱۲۸۸ هـ . ش . کال د لغمان په عزیز خان کڅ کې زېږېدلی و. د پښتو ټولنې علمي غړی و او څو کاله یې د دغه فرهنګي اداري د مشر په توګه هم دنده ترسره کړې وه. د پښتو ژبې پیاوړی لیکوال، شاعر او کره کتونکی و. په لس ګونو علمي، ادبي ځانګړي کتابونه او په سلګونو مقالې یې په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

د ۱۳۵۶ هـ . ش . د لیندۍ په ۲۶ نیټه مړ دی.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وار سره متن د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ یو زده کوونکی دې پر تخته له متن څخه د خپلې خوښې یو بیت ولیکي. بل زده کوونکی دې پخپله د هغه د معنا او تحلیل لپاره پورته شي.

۳ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي د شعر د عمومي محتوا په اړه دې خبرې وکړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- سوله څه ته وایي؟
- امن او امنیت کومې نېکمرغۍ رامنځ ته کوي؟
- سوله څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د جګړې د زیانونو په اړه که موکومه کیسه یا د چا په هکله کومه پېښه لیدلې او یا اورېدلې وي، د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې یې په ټولګي کې په وار سره خپلو ټولګیوالو ته وواياست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدونه

ژبه پر انسانانو باندې دالله ﷻ يوه ستره لورېنه ده. له ژبې څخه په ټولنه کې د پوهونې راپوهونې لپاره د يوې اغېزمنې وسيلې په توګه کار اخيستل کيږي. ژبه له غږونو څخه جوړه شوې ده چې له غږونو څخه کلمې جوړېږي او کلمې بېلا بېل ډولونه لري، لکه: (نومونه، صفتونه، ضميرونه، فعلونه، قيدونه او نور.)

تاسې د مخه په يو لوست کې فعلونه وپېژندل، قيدونه هغه کلمې دي چې د فعل د پېښېدو څرنګوالى ښيي يا د هغه د پېښېدو ځاى، يا يې څرګندتيا، اړوندتيا او داسې نورې ځانګړنې جوتوي. په دې لوست کې قيدونه درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدونه هغه کلمې یا ژبني توکي دي چې په یوه جمله کې د فعل معنا او څرنګوالی راښيي. یا په بله وینا: قیدونه هغه ژبني عناصر دي چې د یو فعل د پېښېدلو څرنګوالی ښيي. همدا څرنګوالی د فعل د پېښېدو ځای یا مهال ټاکي او یا یې څرګندتیا، اړوندتیا، ټینګار او داسې نورې ځانګړنې څرګندوي.

د قید ډولونه:

په پښتو ژبه کې قیدونه پر دوو ډولونو وېشل شوي دي: اصلي او غیر اصلي یا نه ګردانیدونکي او ګردانیدونکي. دلته یې هر ډول په ځانګړې توګه در پېژنو:

الف، اصلي یا نه ګردانیدونکي قیدونه:

نه ګردانیدونکي قیدونه په پښتو کې دا لاندې ډولونه لري:

۱_ د زمان او مهال قید:

چې د وخت او مهال له مخې د یو فعل پېښېد نه ښيي، لکه:

اوس، دمخه، پخوا، وړاندې، سملاسي، وړمه ورځ، پرون ورځ، نن، سبا، دوخته، ناوخته، کله کله، کله ناکله، تل، هېڅکله، هره ورځ، سهار، غرمه، سبکال، پروسبکال، وړم کال، کال ته، بل کال ته، لمر خاته، لمر پرېواته او نور.

۲_ د ځای یا مکان قید:

د یو فعل پېښېد نه د ځای او چاپېریال له مخې څرګندوي، لکه: دلته، هلته، مخکې، وروسته، شاته، مخ ته، ښکته پورته، لاندې، باندې، اخوا، دېخوا، له لېرې، له نژدې، مخ ښکته، مخ پورته، له پاسه، له لاندې او نور.

۳_ د څرګندونې او ټینګاري قیدونه:

د یو فعل د پېښېدنې د څرګندتیا حالت یا ټینګار ښيي، لکه: په ښکاره، په پټه، په ځغرده، په ډاګه، په مېړانه، په نره، په خړو سترګو، په جګو سترګو، زړه نازړه، په ناسته، په ولاړه، په منډه، هرو مرو، خوشې په خوشې، څه ناڅه، لږو ډېر، په کلکه، په ټینګه، غاړه په غاړه او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ غیر اصلي یا ګرځېدونکي قیدونه:

په پښتو کې ځینې داسې قیدونه شته چې کله له لازمي فعل سره راشي، هلته بیا د جملې د فاعل لپاره ګرداني‌ږي، خو که له متعدي فعل سره راشي، په دغسې حالت کې بیا د جملې د مفعول لپاره ګرداني‌ږي.

د یادونې وړ ده چې دغه ګردان د جنس عدد او شخص له مخې تر سره کیږي.

۱ـ له لازمي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) زه (نارینه) درون‌د درون‌د ګرځم.

(جمع) زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده ګرځم.

موږ (نارینه) درانده درانده ګرځو.

موږ (ښځینه) درندې درندې ګرځو.

تېره زمانه

زه (نارینه) درون‌د ګرځیدم.

زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده ګرځېدم.

موږ (نارینه) درانده درانده ګرځېدو.

موږ (ښځینه) درندې درندې ګرځېدو.

همداسې تر پایه (ته، تاسې، دغه ....) کې هم ګردانېږي.

یادونه: په پورتنیو بېلګو کې فعل لازمي دی او قید (درون‌د ـ درون‌د) د جملې د فاعل لپاره ګردان شوی دی.

۲_ له متعدي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) حبیب ما (نارینه) پوخ پېژني.

حبیب ما (ښځینه) پخه پېژني.

(جمع) حبیب موږ (نارینه) پاخه پېژني.

حبیب موږ (ښځه) پخې پېژني.

تېره زمانه

حبیب زه (نارینه) پوخ پېژندلم.

حبیب زه (ښځینه) پخه پېژندلم.

حبیب موږ (نارینه) پاخه پېژندلو.

حبیب موږ (ښځینه) پخې پېژندلو.

همداسې تر پایه (تاسې، دغه ...) هم ګردانېږي.

د یادونې وړ ده چې په پورتنیو بېلګو کې فعل متعدي دی او قید (پوخ) د جملې د مفعول لپاره ګردان شوی دی.

د پورتنیو دواړو بېلګو څخه څرګندېږي چې ځینې قیدونه هم ګردانېږي. په دې مفهوم کله چې فعل لازمي وي، قید د جملې د فاعل لپاره د جنس او عدد له پلوه ګردانېږي، یعنې بڼه یې بدلون مومي او کله چې د جملې فعل متعدي وي، نو هلته بیا قید د جملې د مفعول لپاره د جنس او عدد له مخې ګردانېږي.

د متن لنډیز:

قیدونه هغه کلمې دي چې په جملو کې د فعل د معنا څرنګوالی جوتوي.

قیدونه په دوه ډوله دي: یو ته یې اصلي یا نه ګردانیدونکي قیدونه او بل ته یې غیر اصلي یا ګردانیدونکي قیدونه وایي. اصلي قیدونه هم ځانګړي ډولونه لري چې په هغو کې د زمان او مهال قید، د ځای قید او د تاکید یا ټینګار قیدونه شامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. گردانيدونکي يا غير اصلي قيدونه له لازمي او متعدي فعلونو سره په تېره او نا تېره زمانه کې راځي. په لازمي فعل کې د جملې د فاعل او په متعدي فعل کې د مفعول لپاره گردانيږي.

فعاليتونه

۱ـ يو زده کوونکی دې د تختې پر مخ داسې يوه جمله وليکي چې قيد پکې راغلی وي. له بل زده کوونکي څخه دې وغوښتل شي چې په هغې کې قيد پيدا کـــړي او بل زده کوونکي دې هغه قيد په مناسبه جمله کې وکاروي.

۲ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- قيدونه څه ډول کلمې دي؟
- اصلي يا نه گردانيدونکي قيدونه کوم دي؟
- هغه کوم قيدونه دي چې له لازمي فعل سره راشي د فاعل لپاره او که له متعدي فعل سره راشي د مفعول لپاره گردانيږي؟
- ولې په جملو کې له فعل سره قيدونه راوړل کيږي؟

۳ـ هر زده کوونکی دې د خپل څنگ زده کوونکي ته د متن يوه برخه د املاء په توگه ووايي، بيا دې هغه متن دواړه دکتاب له مخې وگوري که څه غلطۍ ولري هغه دې سمې کړي.

۴ـ دا لاندې قيدونه په خپلو کتابچو کې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ:

ژر ژر　　ورو ورو　　په وخت　　ناوخته　　شاته　　مخ ته

۵ـ له ځينو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د ټولگي په وړاندې د قيدونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پيژندنې او اهميت په هکله خبرې وکړي.

۶_ دا لاندې نيمګړې جملې په پنسل سره د قيدونو په ليکلو بشپړې کړئ:

- احمد پرون ښوونځي ته .... روان و چې وغورځيد.
- زه کوښښ کوم چې په .... درشم.
- کله چې بازار ته ولاړې .... دې څه وليدل؟

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې داسې متن وليکي چې د وخت (زمان) قيدونه او له يوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې دې په متن کې د ځای (مکان) قيدونه او پاتې نور زده کوونکي دې داسې متن وليکي چې د ځرګندونې او ټينګار قيدونه پکې راغلي وي.

ژبه د يوه ملت ارزښتناک ميراث بلل کېږي او د يوه هنري اثر په څېر ښکلې او پيچلې ده. ډېر ژر ورته زيان رسيږي، نو له دې امله هميشنۍ څارنې ته اړتيا لري.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشه ـ ستره بدمرغي!

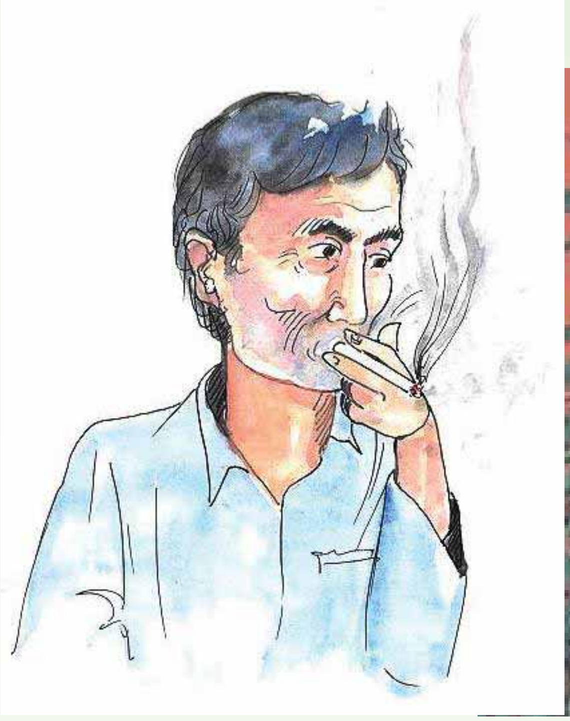

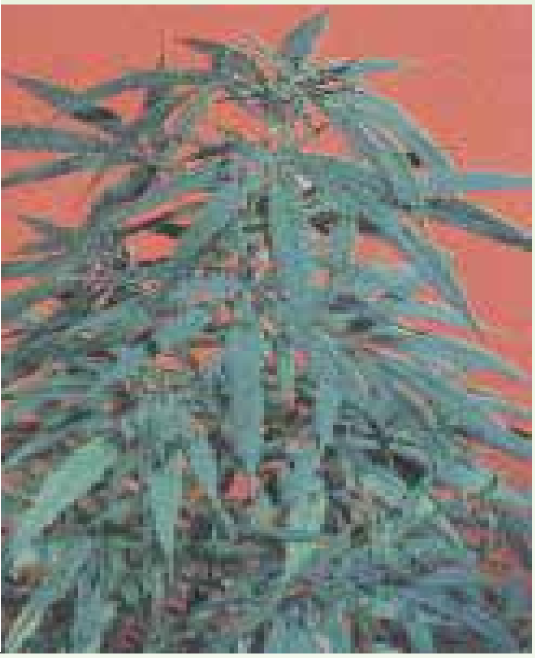

- ایا تاسو کوم داسې نشه یي لیدلی دی چې دښه او نېکمرغه ژوند ځښتن وي؟
- که چیرته مو په کلي او ګاونډ کې کوم نشه یي وي له هغه سره د نورو خلکو چلند څه ډول دی؟

ټول نشه یي توکي حرام دي او هغه څوک چې وربانديې اخته وي، نه یوازې داچې د هوسا ژوند ځښتن نه وي، بلکې دکورنۍ او ټولنې د اوږو بار وي او خلک ورته په سپکه سترګه ګوري. نشه یي توکي ډول ډول وي چې یو له هغو څخه چرس دي. په دې لوست کې د چرسو د زیانونو په هکله ځینې څرګندونې لرو چې لولو یې.

ټول هغه شیان چې نشه راوړونکي دي، د اسلام سپیڅلی دین د هغو کارول حرام ګڼلي دي او دا حکم یې کړی دی چې باید ځانونه ورڅخه په کلکه وژغورو.

پر نشې باندې په روږدي کیدنې سره د بدن د کار او فعالیت ځواک کمزوری کیږي. روږدي کسان نه د دنیا چارې په سمه توګه سمبالولی شي او نه د اخرت، نه خپل حقونه پیژندلی شي او نه هم د نورو. دغه وګړي په ټولنه کې د خپلوۍ او دوستۍ اړیکې هم په مناسبه توګه پاللی او ساتلی نشي.

نشه یي توکي ډېر ډولونه لري چې له هغو څخه یو یې چرس دي، دلته یې پر څرنګوالي او زیانونو خبرې کوو:

چرس چې زیان رسوونکی نشه یي توکی دی، یوه تور بخونه شین رنګه ماده ده چې د بنګو بوټي د غوزې له نازکو پاڼو څخه لاس ته راځي.

له څېړنو څخه جوتیږي چې انسانان له ډېرې لرغونې زمانې څخه له دغه نشه راوړونکي توکي سره اشناوو او له هغه څخه یې د نشې او نورو موخو لپاره کار اخیستی دی. د دغې زیان رسوونکې مادې د پیداکیدو اصلي ځایونه چین او اشور بلل شوي دي.

د چرسو د مادې ټول توکي نشه ییزه ځانګړنه لري. په ځانګړي توګه د تترا هایدرو کانا بینول کیمیاوي ماده ده چې د بنګو د بوټي یو مهم ترکیب دی او د نشې ډېر ځواک لري.

له روغتیایي څېړنو څخه جوتیږي چې دغه ماده د انسان حافظه کمزورې کوي، د بدن موازنه ګډوډوي، پر زړه او دماغ هم ډېرې ناوړې اغیزې لري او د اعصابو حجرې په کلکه ویجاړوي. همدغه ماده ډېره پیاوړې روږدې کیدونکې ځانګړنې لري چې پر نورو ډېر زیان رسوونکو نشه یي توکو، لکه هیرویین او کوکاکین باندې روږدي کیدو ته هم لارې برابروي.

موږ باید له هغو ټولو نشه ییزو توکو څخه چې د اسلام سپیڅلي دین یې کارول په غوڅه ناروا او حرام بللي دي، په کلکه ډډه وکړو. د دغو توکو په زیانونو خلک وپوهوو چې له کښت، استعمالولو او کار وبار څخه یې ځان وژغوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی چې پرې روږدي دي، د نشې له عادت څخه د هغوی د خلاصون لپاره دې هراړخيزې ممکنې هلې ځلې وشي. د خير په دغه کار به مو دنيوي او اخروي نيکمرغی په برخه شي او موږ به د نشې له افت او زيان څخه د ژغورلې ټولنې خاوندان شو.

د متن لنډيز:

چرس چې د بنګو له بوټي څخه لاس ته راځي، يوه توربخونه شين رنګه ماده ده، يو ډېر زيان رسوونکی نشه ييز توکی دی. په دې نشه روږدي کسان له ذهني لحاظ کمزوري، سست او تنبل وي. په ټولنه کې ورڅخه وګړي ژوره کرکه لري، په سپکه سترګه ورته ګوري. په دوستۍ، خپلوۍ او ملګرتيا يې هم شرمېږي. موږ بايد له ټولو نشو څخه په کلکه ځان وژغورو.

فعاليتونه

١ـ څو زده کوونکي دې پخپله د متن يو يو پراګراف ولولي او نور زده کوونکي دې د کلمو سم تلفظ او د جملو ترکيب ته په غور پام وکړي.

٢ـ پر تخته باندې ليکل شوي او معنا شوي لغتونه دې په کتابچو کې وليکي.

◆ لاندې لغتونه ولولئ او د اړوندو جملو په خالي ځايونو کې يې په پنسل وليکئ:

ـ چرس　　ـ چرسي　　ـ حافظه　　ـ ټولنه　　ـ توکی

.... ورو ورو خپله .... له لاسه ورکوي. نشه يان په .... کې ګرانښت نه لري. .... يو زيان رسوونکی .... دی.

٣ـ د متن له لوستلو څخه مو څه مفهوم واخيست، د ټولګيوالو په مخکې خبرې پرې وکړئ.

◆ د نشه يانو د ژوند په اړه څه فکر درسره پيدا شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګیوالو په وړاندې پرې خبرې وکړئ.

۴ـ نشه یان ولې د بدن څواک له لاسه ورکوي او د ټولنې د اوږو بار وي؟

◆ د اسلام سپیڅلي دین د څه لپاره نشه یي توکي منع کړي دي؟

◆ که ستاسو په کلي کې څوک نشه یي وي، له هغه سره به څنګه چلند وکړئ؟ خبرې پرې وکړئ.

۵ـ ټولګی دې په دریو ډلو و ویشل شي: یوه ډله دې د متن څو مفرد نومونه په حال زمانه کې وکاروي، بله ډله دې جمع نومونه په راتلونکې زمانه کې وکاروي او دریمه ډله دې د اوس (حال) زماني فعلونه په جملو کې وکاروي.

◆ یو څو زده کوونکي دې تختې ته پورته شي. د ګرامر د ارزښت په هکله دې خبرې وکړي.

۶ـ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه پورته شي، د خپل کور کلي یا نورو سیمو د نشه یانو د خراب ژوند په هکله دې خبرې وکړي.

۷ـ یو څو زده کوونکي دې په وار سره تختې ته لاړ شي، د نشه یي توکو یو یو زیان دې پر تخته ولیکي.

۸ـ څو زده کوونکي دې په وارسره د تختې مخې ته راشي، د نشه یانو په واسطه د جرمونو د رامنځته کولو د علتونو په هکله دې خبرې وکړي.

◆ څو زده کوونکي دې په نشو باندې د ځوانانو د اخته کېدو په علتونو خبرې وکړي او د اړتیا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې په کور کې له مشرانو څخه د نشه یي توکو د زیانونو په هکله پوښتنې وکړي او بیا دې را ټول کړی معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې خپلو ټولګیوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوويشتم لوست

پټه خزانه

ایا تاسې د مخه د ((پټې خزانې)) نوم اورېدلی یا مو دا کتاب لیدلی دی؟

لکه څنګه چې پښتو ژبه ډېره لرغونتیا لري، دغسې یې ادب هم لرغونی دی، خو له بده مرغه چې زموږ د ژبې او ادب ډېر لرغوني لیکلي اثار د زمانې توپانونو له ځان سره وړي دي او ډېرې بېلګې یې اوس په لاس کې نه لرو. هغه څو بېلګې چې تر موږ رارسیدلي دي، هغه په ډېر ارزښتناک ادبي کتاب کې چې ((پټه خزانه)) نومیږي، خوندي شوي دي.

تاسې د ملي ارشیف په لوست کې د پټې خزانې د لاس کښلې یا قلمي نسخې په اړه ولوستل چې دغه مهم کتاب په ملي ارشیف کې خوندي دی، په دې لوست کې دغه کتاب درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه خزانه د پښتو ادبیاتو یو لرغوني کتاب دی چې محمد هوتک لیکلی دی. دغه لیکوال د هوتکي واکمنانو په دربار کې د منشي دنده درلوده او نوموړی کتاب یې په ۱۱۴۱_۱۱۴۲ هـ . ق . کال په کندهار کې لیکلی دی.

محمد هوتک د داؤد خان هوتک زوی په ۱۰۸۴ هـ . ق . کال د کندهار په کوکران کې زیږېدلی و. د خپل وخت پیاوړی عالم، لیکوال او شاعر و. د شاه حسین هوتک په دربار کې یې د منشي دنده درلوده او د دربار په مخورو او باوري کسانو کې شمېرو. له پټې خزانې پرته یې د ((خلاصة الطب)) او ((خلاصة الفصاحت)) په نومونو نور کتابونه هم لیکلي دي. د محمد هوتک ژوند تر ۱۱۵۰ هـ . ق . پورې باوري دی.

محمد هوتک پټه خزانه د خپل وخت د فرهنګ پالونکي واکمن شاه حسین هوتک په حکم او غوښتنه تألیف او ترتیب کړې ده.

شاه حسین هوتک

په دې هکله داسې لیکي:

((زه چې محمد هوتک یم او په اصل پښتون په کندهار کې اوسم، له ډېره ده چې په ویلو د داسې ویناوو بوخت یم او د شپې او ورځې مې هم دغه کار دی او دا ډېر وختونه تېر سول چې ما غوښته چې زه دې پښتنو شاعرانو ته تذکره وکاږم او د دوی احوال سره راټول کاندم، مګر زمانې ماته فراغ رانه کا او دا هیله مې په زړه کې وچه سوه، ځکه چې تر کندهار د ظلم او جفا تور تم پروت و، او هیچا ارام نه درلود او فراغ.

ګاهي به مغلو چپاو ونه کړل او ګاهي به د ګرګین د ستم سوران و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې حق تعالی موږ خلاص کړو له هغو ظلمو څخه او فارغ سوه زړونه زموږ او زموږ ملک حاجي میرخان علیه الرحمه، دوی له کندهاره وایسته او پښتانه یې د دوی له جوره ازادکړل نو زما زړه فارغ سو له اندوهه، او قلم مې راواخیست، هغه وخت چې زما له ارادې خبر سو زموږ د پښتونخوا د سترګو تور، امام المسلمین، و ابن قال الرفضة والکافرین، شاه حسین، ادام الله دولته الی یوم الدین.

بیت

د پښتو پادشاه حسین هوتک
په ملکانو کې دی دی لوی ملک
د حاجي میر خان غښتلی زوی ګړندی
خالقه تل دې وي ځلان دا غمی

نو زه یې وغوښتلم دربار ته، او ماته یې تشویق وکا، او الطاف یې ښکاره کا چې دا خپله اراده پوره کاندم، او د پښتنو شاعرانو حال سره راټول کاندم".

د پټې خزانې دکتاب قلمي نسخه په ۱۳۲۲ هـ . ش . کال تر لاسه او د هغې له مخې لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ . ش . کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ او خپره شوه او بیا وروسته د بېلا بېلو ادارو له خوا څو ځلې له دري ژباړې سره او هم په ځانګړې توګه چاپ شوې ده.

په دې ارزښتناک ادبي کتاب کې د (۵۰) تنو شاعرانو او لیکوالو د ژوند حالات او د شعر بېلګې خوندي دي.

دکتاب لیکوال دا کتاب په دریو برخو وېشلی او هرې برخې ته یې د ((خزانې)) نوم ورکړی دی.

په لومړۍ خزانه کې یې دپښتو ژبې دا لاندې (۲۲) تنه شاعران راپېژندلي چې د لیکوال له زماني څخه د مخه، ان په دویمې هجري پېړۍ پورې اړه لري.

بابا هوتک، شیخ ملکیار، اسماعیل، خرښبون، شیخ متي، امیر کروړ، شیخ اسعد سوري، ښکارندوی، ابو محمد هاشم سرواني، شیخ تیمن، شیخ بستان بړېڅ، شیخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضي لودي، نصر لودي، شيخ عيسٰی مشوانی، سلطان بهلول لودي، خليل خان نيازی، خوشحال خان خټک، زرغون خان، دوست محمد کاکړ، عبدالرحمان بابا، شيخ محمد صالح او علي سرور لودي.

دکتاب په دويمه خزانه يا برخه کې د دې لاندې (۲۱) تنو شاعرانو او ليکوالو پيژندنه راغلې چې ټول دکتاب د ليکوال د زمانې دي:

ملاباز محمد توخی، شاه حسين هوتک، ملا زعفران، محمد يونس خان (خيبری)، محمدگل مسعود، عبدالقادر خان (خټک)، بهادر خان، ملا محمد صديق، ملا پير محمد مياجي، اللهيار افريدی، بابوجان بابي، ريدي خان مومند، ملا محمد عـــادل بړيڅ، محمد طاهر، محمد عمر، محمد اياز نيازی، ملا محمد حافظ بارکزی، نصرالدين خان اندړ، ملا نور محمد غلجی، حافظ عبداللطيف اڅکزی او سيدال ناصر.

د پټې خزانې په دريمه خزانه کې د (۶) تنو ښځينه شاعرانو پيژندنه راغلې ده:

نازو توخي، حليمه حافظه، نيکبخته، بي بي زينب، زرغونه او رابعه.

دکتاب په پای کې ليکوال محمد هوتک د خپل پلار ((داؤد خان هوتک)) او خپله پيژندگلوي د شعر له يوې ببلگې سره راوړي ده.

((پټه خزانه)) د پښتو ادب يو ډېر ارزښتناک ادبي کتاب دی چې د هغه په تر لاسه کيدو د پښتو ليکلی منظوم ادب د دويمې هجري پيړۍ لومړۍ نيمايي ته رسيدلی دی، بايد چې هغه تر لاسه او په ډېر غور يې ولولو چې د پښتو ژبې د پخوانيو شاعرانو له ژوند پيښو او شعرونو سره اشنا شو.

د متن لنډيز:

پټه خــــزانه د پښتو ژبې او ادبياتو يو ډېر ارزښتناک کتاب دی چـــې محمد هوتک په ۱۱۴۱ _ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال د فرهنگ پالونکي واکمن شاه حسين هوتک په حکم او غوښتنه تاليف کړی دی، لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ش . كال چاپ شوى دى. په دې كتاب كې ليكوال (۵۱) تنه نارينه او ښځينه شاعران او ليكوال راپيژني چې هغوى څه د لرغونو زمانو او څه د كتاب د ليكوال معاصرين دي. په پخوانيو شاعرانو كې امير كروړ هم شامل دى چې ددويمې هجري پيړۍ په لومړيو كې يې ژوندكاوه. نوميالى واكمن او پياوړى شاعر و.

فعاليتونه

١ــ ځينې زده كوونكي دې د متن له پيل څخه تر پای يو يو پراگراف د ټولگي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

٢ــ زده كوونكي دې هغه ستونزمن لغتونه او د هغو معنا په خپلو كتابچو كې وليكي چې ښوونكي د درس د تشريح او توضيح په مهال پر تخته ليكلي دي.

- په كتابچو كې ليكلي لغتونه دې په مناسبو جملو كې وكاروي.

٣ــ زده كوونكي دې د ټولگي مخې ته راوبلل شي چې د پټې خزانې د كتاب په اړه خبرې وكړي.

۴ــ دا لاندې پوښتنې ځواب كړئ:

- پټه خزانه ولې د پښتو ادبياتو ډېر ارزښتناک كتاب گڼل كېږي؟
- پټه خزانه چا، دكوم واكمن په غوښتنه او سپارښتنه ليكلې ده؟
- په پټه خزانه كې څو تنه نارينه او څو تنه ښځينه شاعران پيژندل شوي دي؟
- پټه خزانه په څو برخو وېشل شوې او هرې برخې ته كوم نوم وركړل شوى دى؟

۵ــ زده كوونكي دې په متن كې راغلي خاص نومونه او صفتونه په خپلو كتابچو كې وليكي.

- په دې لاندې جملو كې راغلي فعلونه په كومو زمانو پورې اړه لري:
- محمد هوتک پټه خزانه په ۱۱۴۱ــ ۱۱۴۲ هـ . ق . كال ليكلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پټه خزانه د پښتو ادبیاتو ارزښتناک اثر دی.
- موږ به د پټې خزانې کتاب پیدا او هغه به ولولو.

۶_ د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړئ:

- په پټه خزانه کې .... تنه شاعران معرفي شوي دي.
- محمد هوتک له پټې خزانې پرته د .... او .... په نومونو دوه نور کتابونه هم لیکلي دي.
- پټه خزانه په .... برخو یا .... وېشل شوې ده.

۷_ ځو زده کوونکي دې د پټه خزانې د ارزښت په هکله خبرې وکړي.

- ځو زده کوونکي دې د پښتو ژبې د لرغونو اثارو د کمښت اصلي لاملونه خپلو ټولګیوالو ته ووایي او که اړتیا وه ښوونکی دې مرسته وکړي.
- ځو زده کوونکي دې د شاه حسین هوتک د ادبي خدمتونو په هکله رڼا واچوي، د اړتیا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې په کور کې د لوست له متن څخه د لومړۍ خزانې د پخوانیو شاعرانو نومونه، له یوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې د دویمې خزانې د شاعرانو نومونه او پاتې زده کوونکي دې د درېمې خزانې د ښځینه شاعرانو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکي. بله ورځ دې د پښتو لوست په ساعت کې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېرمن مستوره شال

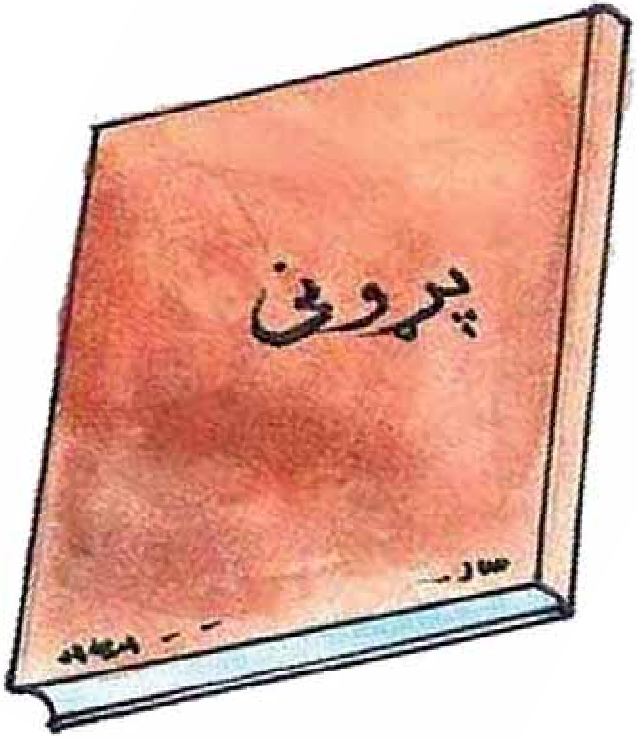

- د اوسنیو ښځینه شاعرانو او لیکوالو له ډلې څخه څوک پېژنئ؟
- دکومو ښځینه شاعرانو او لیکوالو د نظم او نثر کوم کتاب مو لوستلی دی؟

موږ د پښتو ادب په اوسنۍ دوره کې ډېرې ښځینه نومیالۍ شاعرانې او لیکوالې لرو چې په خپلو اثارو یې د پښتو ادبي پانګه درنه او بډایه کړې ده. له دغو نومیالیو ادبي څېرو څخه یوه هم مېرمن مستوره شال ده چې دلته یې درپېژنو.

د پښتو ادبیاتو د اوسنۍ دورې په ښځینه شاعرانو او لیکوالو کې مېرمن مستوره شال د خپل پیاوړي ادبي ذوق او استعداد له امله د لوړ نامه او شهرت څخه برخمنه ده.

نوموړې د کونړ ولایت د اسمار ولسوالۍ په شال نومي کلي کې په ۱۳۰۹ هـ. ش. کال سترګې نړۍ ته وغړولې. پلار یې سید عبدالرزاق نومېده چې په شال پاچا مشهور او د کونړ د ساداتو له روحاني کورنۍ څخه و.

مستوره شال شپږ کلنه وه چې دلیک لوست زده کړه یې پخپله کورنۍ کې پیل کړه. د مروجو دیني او ادبي علومو ډېر کتابونه یې له خپل پلار څخه لوستل. د همدغو زده کړو په بهیر کې یې د ځانګړي ادبي ذوق له امله د پښتو او دري ژبو د نظم او نثر ډېر نوماند اثار مطالعه کړل. همدغې مطالعې په هغې کې لومړۍ د شعر ویلو احساس او جذبه راوپاروله او په شعر ویلو یې پیل وکړ. وروسته یې بیا د لنډو ادبي ټوټو او مقالو په لیکلو خپل قلمي ځواک و ازمویه.

کله چې مستوره شال د هېواد پلازمېنې (کابل) ته راغله، فرهنګي چاپیریال او د ښځو نوي رامنځته شوي غورځنګ یې پر ذهن او فکر ژوره اغیزه وکړه. د دې شعر او ادب ته یې نوی رنګ او بڼه ورکړه. شعرونه او نثرونه یې په مطبوعاتو کې خپرېدل او ورو ورو د یوې روښانفکرې شاعرې او لیکوالې په توګه را څرګندېدله او پېژندل کېدله. په شعرونو کې یې ډېر لوړ خیالونه او ژورې معناګانې رانغښتې دي، دا بیتونه یې لولو:

ستا د ښکلا مخ ته چې سپوږمۍ ورمخامخ شوله
ژر یې ښایست ځکه د ذوال لمنه ونیوه
ستا د تبسم غوټۍ ته ګل سباکې ووېل:
ستا په غوړېدو ما د جمال لمنه ونیوه

مېرمن مستورې پر شاعرۍ او لیکوالۍ سربېره د هېواد په معارف کې د ښوونکې سپېڅلې دنده درلوده. له دې لارې یې څو کاله د هېواد د اولادونو، په ځانګړې توګه د نجونو، په ښوونه او روزنه کې د ستاینې وړ دنده ترسره کړې ده.

نوموړې د ښوونکې د دندې ترڅنګ په کابل راډیو کې د وياندې په توګه هم کار کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرببره پر دې يې په علمي، ادبي غونډو او سيمينارونو کې هم ونډه اخيستله. شعرونه او مقالې يې پکې لوستلې. دا هغه مهال و چې موږ د هېواد په کچه د فرهنګي فعاليتونو په ډګر کې څو د ګوتو په شمېر ښځينه ليکوالې او شاعرانې درلودې چې مېرمن مستورې ته هم دغه وياړ ور په برخه دی. هغه لومړنی شاعره ده چې د ((پړونی)) په نوم يې د شعر ټولګه چاپ او د ادب مينه والو ته وړاندې کړه.

مېرمن مستوره شال له ۱۳۶۰ هـ . ش . راوروسته کلونو کې د کابل راډيو د هنر او ادبياتو په څانګه کې په دنده وګومارل شوه. د ۱۳۷۱ هـ . ش .کال تر لومړيو يې دا دنده د زړه په مينه ترسره کړه. په هېواد کې د کورني اړو دوړ او جګړو له پيل کېدو سره سم پېښور ته په کډه شوه.

هلته يې په جلاوطنۍ کې د زړبوږی په حالت کې د څو کاله ستونزمن او له کړاو ډک ژوند په بهير کې هم خپلو ادبي او فرهنګي فعاليتونو ته په ډېره مينه دوام ورکړ، په علمي او ادبي غونډو کې به يې ګډون کاوه. ليکنې او شعرونه به يې په مطبوعاتو کې خپرول او له فرهنګي ادارو سره يې ښې اړيکې درلودې.

نوموړې ډېره موده په پېښور کې د افغانانو لپاره د لومړنيو زده کړو په اداري ((بيفير)) کې په دنده بوخته وه. د دغې ادارې د روغتيايي زده کړو په څانګه کې يې د مور او ماشوم د ساتنې، د ښوونيز او روزنيز پروګرام اساسي روغتيايي پيغامونه په پښتو ژبه منظومول. په دې لړکې يې ډېر زيات پيغامونه د شعر په خوږه او رنګينه، خو ډېره ساده ژبه واړول. په خپل غږ يې د کلمه او ثبت کړل. له همدغو منظومو پيغامونو څخه د دغه روزنيز پروګرام په پرمخببولو کې ډېره اغيزناکه استفاده کېدله.

مستوره شال يوه حساسه او دردمنه شاعره وه. په شعرونو کې يې که له يوې خوا ملي احساسات او جذبات په څپو دي، نو له بلې خوا پکې زموږ د هېوادوالو د ټولنيز ژوند دردونه او ناخوالې، د ناوړه دودونو غندنه او د ملي وياړونو د ستاينې ډېرې په زړه پورې بېلګې په سترګو کېږي. زموږ دغې نوميالۍ شاعرې په خپل هېواد او ټولنه کې د ښځو په محروميتونو او د هغو په وړاندې د ټولنيزې نابرابرۍ په شته والي ډېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکې توی کړې دي. کله کله بیا د شعر په خوږه او رنګینه ژبه وګړي د غفلت له درانه خوبه راویښوي او ځوانان په ډېره مینه د وطن د ننګ ډګر او سنګر ته ورولي:

دا خو زه یم چې راویښ کړم له درانه خوبه قومونه
په سپیره دښته کې جوړ کړم د جذباتو محشرونه
ایینه د واړه قام یم ورته ښیمه عیبونه
لکه څاڅکي د باران هو مره ډېر ډېر پیغورونه
ته مې وپیژنه څوک یم سرګردان د بحرو بر یم
بل څه نه یمه انسان یم سوز او ساز لرم شاعر یم

دغه نومیالۍ شاعره او لیکواله د ۱۳۷۷ هـ . ش . د سنبلې په نهمه د ورپېښې ناروغۍ له امله په پېښور کې وفات شوه. جنازه یې هېواد ته راوړل شوه او د کونړ ولایت د شینکوړک په کلي کې په خپله پلارنۍ هدېره کې خاورو ته وسپارل شوه.

د مستورې شال په چاپ شوي شعري ټولګې ((پرونی)) سربیره ډېر زيات شعرونه او نثري لیکنې په مطبوعاتو کې خپرې شوي دي. که راټول شي څو ټولګې ترې جوړېدای شي. دلته یې د شعر یوه بشپړه بېلګه را اخلو.

د وینو څاڅکي

څه ژړا فریاد دی هر خواته په جهان کې نن
پاتې طراوت نه دی یو ګل ته ګلستان کې نن
ورک اثر د اوښکو د یتیم دی ویني ژاړي تل
اخلي ظالمان خوند د مظلوم اه و فغان کې نن
وریځ د اوسیلو وینم خوره د شین اسمان په مخ
ویني د شهید دي راتوییږي په باران کې نن
سوز او عاطفه سینو کې نشته زړونه سخت شولو
څکه اثر ورک شو د خوږو نغمو بوستان کې نن
اوښکې د بیوزلو دي الماس د ځینو غاړو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينې د مظلومو دې زيور ګوهر ګرېوان کې نن
اور د تجاوز لمبې وهي د خوار غريب په سر
وينم دوزخونه د سره اور ډک په جهان کې نن
زه يم همنوا د بلبلانو د چمن ځکه
ښکارې مې د زړه وينې د شعر ګلستان کې نن

د متن لنډيز:

مېرمن مستوره شال يوه نومیالۍ پښتنه شاعره او ليکواله وه چې په کونړ کې زېږېدلې، لويه شوې او په خپلې کورنۍ کې يې د ديني او ادبي علومو زده کړې کړې دي. بيا يې د ادبي ذوق له امله شاعرۍ او ليکوالۍ پيل کړې. په معارف کې د ښوونکې او کابل راډيو کې يې د وياندې او ادبي پروګرامونو د چلوونکې په توګه هم دنده ترسره کړې وه. په ۱۳۷۷ هـ . ش. کال يې له ژوند سترګې پټې کړې دي. د ((پرونې)) په نوم يې د شعرونو ټولګه چاپ او ډېرې ليکنې او شعرونه يې په مطبوعاتو کې خپاره شوي دي.

فعاليتونه

۱ـ ځينې زده کوونکې دې په متن کې د خپلې خوښې يو يو پراګراف ولولې.

۲ـ ځينې زده کوونکې دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د مېرمن مستورې د وروستي شعري بېلګې مفهوم پخپلو الفاظو کې نورو ټولګيوالو ته ووايي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- مستورې شال خپلې زده کړې چېرې او له چا نه کړې وې؟
- مېرمن مستورې کله شاعرې او ليکوالې پيل کړې وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغې په لیکوالۍ او شاعرۍ څه شي ډېره ژوره اغېزه وکړه؟

۴_ زده کوونکي دې متن په غور ولولي په هغه کې دې خاص نومونه ، صفتونه پیدا او پخپلو کتابچو کې ولیکي.

۵_ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړي:

- مستوره شال .... وه چې د لیک لوست زده کړه یې په خپله .... کې پیل کړه.
- مستورې په .... کې د ویاندې په توګه هم .... کاوه.
- مستوره په .... په پېښور کې .... شوې ده.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د هغې اوسنۍ شاعرۍ او لیکوالۍ په اړه چې دوی یې پېژني، معلومات ولیکي، د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

ادیب (شاعر او لیکوال) د ټولنې عادي وګړی نه دی، هغه څه چې په ورځني ژوند کې پېښېږي، یا هغه ناخوالې، ستونزې او ربړې چې ټولنه ورسره مخامخ ده، د شاعر او لیکوال پر احساس او عاطفه ژور اغېز کوي. کله چې د خپلې پوهې او استعداد په قوت له هغې څخه کومه منطقي نتیجه اخلي او بیا یې د خپل تخیلي ځواک په ملتیا په مناسبو الفاظو د شعر یا ادبي نثر په کوم قالب کې نورو ته وړاندې کوي، همدغه ادب دی.

((ادب پوهنه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلرویشتم لوست

د ماینونو شکمنې سیمې

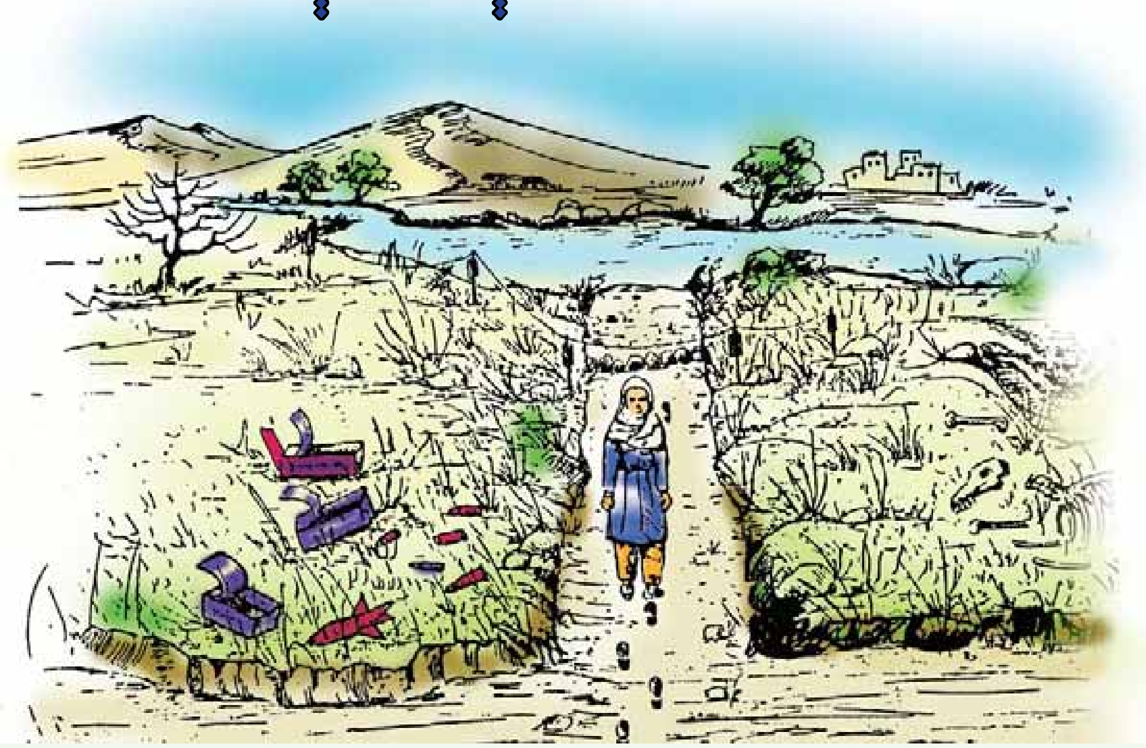

داسې شیان پیژنئ چې په چاودلو یې مرګ او ژوبله رامنځته کېږي؟

زموږ په هېواد کې څه د پاسه درې لسیزې جنګ جګړې د بې شمېره زیانونو او بدمرغیو سبب وګرځېدې. په بېلا بېلو وسلو او وسیلو د مرګ ژوبلې ډېرې ناوړې او زړه بوږنوونکې صحنې رامنځته شوې چې یوه له دغو وسلو او وسیلو څخه ماینونه او ناچاودیدونکې توکي دي. په دې لوست کې د هغو د پېژندنې په تړخ کې د شته والي په احتمالي سیمو او ځایونو هم بحث کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په هېوادکې د درې لسیزو جنګونو په بهیر کې د جګړې ښکیلو خواوو یا د خپل ځان د ساتنې او یا هم مقابل لوري ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه له ماینونو څخه د یوې ډېرې اغیزناکې او کاري وسیلې په توګه کار اخیستی دی.

ماینونه په دوه ډوله دي:

د پرسونل ضد ماینونه او د وسایطو ضد ماینونه.

د پرسونل ضد ماینونه: هغه ځانګړي چاودیدونکي توکي دي چې له اوسپنې، پلاستیک او یا لرګي څخه په بېلا بېلو بڼو، لکه: د لوبو شیان، قلمونه، راډیو ګانې اونورو جوړ دي اوپه منځ کې یې نا چاودي مواد شته چې هغه د بدن د غړي د فشار په وسیله چوي او مرګ ژوبله رامنځته کوي.

د وسایطو ضد ماینونه: دا ماینونه هم په بېلو بېلو بڼو جوړ دي چې د وسایطو، لکه موټرو، لاریو، ټانکونو او نورو د فشار په نتیجه کې چوي، د ځاني اومالي زیان رسولو سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ماینونو پېژندل ډېر ستونزمن کار دی، ځکه چې زیاتره په ځمکه کې ښخ او ځینې بیا د عادي استعمالونکو شیانو په څېر دي، نو ځکه په دې اړه ډېر غور او احتیاط پکار دی.

دلته د دغه پټ خطرناک دښمن د شته والي احتمالي سیمې درپېژنو او د ناچاودو توکو په اړه هم معلومات درکوو.

ماینونه په عام ډول د ځانګړو سیمو د ساتنې، لکه پوځي پوستو او مرکزونو ته د دښمن د تللو د مخنیوي لپاره او یا د مقابل لوري د ډارولو او ویرولو لپاره کارول کېږي، خو د ناچاودو توکو پېژندنه بیا هغومره ډېره ستونزمنه نه ده، ځکه زیاتره د ځمکې پر سر پراته دي. دا هغه مهمات دي چې د جګړو په مهال چاودلي نه دي. په دې کې توغندي، د بمونو پارچې، لاسي بمونه، د ټانګ، ټوپکو او ماشیندارو ګولۍ او نور شامل دي.

ماینونه او ناچاودي توکي زیاتره په دې لاندې ځایونو کې پیدا کېږي:

- په هغو لارو او سرکونو کې چې تګ پرې ډېر نه کېږي.
- د عمومي لارو او سرکونو پر څنډو.
- د موټر د ګرځېدو، راګرځېدو په سیمو کې.
- د پلونو او پلچکونو دننه او شاوخوا ځایونو کې.
- ړنګو او ویجاړو شویو ودانیو دننه او شاوخوا ځایونو کې.
- ړنګو شوو ودانیو ته د ورتللو او د ننوتو په لارو او د خونو په درشلونو او کونجونو کې.
- د ځاګانو او د اوبو د نورو سرچینو دننه او شاوخوا برخو کې.
- د پوځي پوستو او ویجاړو شویو وسایطو په شاوخوا کې.
- په هغو سمڅو او کندو کې چې د جګړې پر مهال د پټېدو د ځای په توګه کارول شوي دي.

نو موږ ته لازمه ده چې هیڅکله ناپېژندل شوو شیانو ته لاس ور نه وړو، ناپېژندل شوي سیمونه او مزې کش نه کړو او د ناپېژندل شویو شیانو په خوا کې ډېرې او نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان وانه چوو. که چیرې مو په یادو شوو سیمو کې د ماینونو نښې نښانې ولیدې او یا په کومه سیمه کې په انسان یا څاروي وچاودېد، په نږدې سیمه کې د ماین پاکولو د موسسې چاروواکو ته خبر ورکړئ، د هغوی ګمارلي کسان د ماینونو سیمې ته راځي او په هغه ساحه کې تیږې په سور رنګ رنګوي او که تیږې نه وي نورې داسې نښه نښانې ږدي چې په سره رنګ رنګ شوې وي.

د ماین پېژندونکو او ایستونکو له خوا په سور رنګ د تیږو او نښو رنګول دا معنا لري چې په دې سیمه کې د مرګ او وینو د تویېدو خطر موجود دی او تګ راتګ په کې بند شوی دی، نو باید داسې سیمو ته ورنشو.

کله چې د ماین ایستونکو له خوا سیمه پاکه شي هماغه په سور رنګ رنګ شوې تیږې او نښانې په سپین رنګ رنګوي، سپین رنګ دا معنا لري چې په دې سیمه کې د ماین د شته والي خطر له منځه تللی دی او هر څوک په کې ګرځېدای شي او کار کولی شي.

ماین د ژوندانه دښمن دی، له دغه دښمن څخه نه یوازې دا چې ځان وساتو، بلکې د هغه د له منځه وړلو لپاره باید فني کسانو ته خبر ورکړو.

د متن لنډیز:

زموږ د هېواد په ګوټ ګوټ کې د درې لسیزو جګړو په بهیر کې د جګړې ښکیلو خواوو له مقابل لوري څخه د ځان ژغورنې او یا هغو ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه ماینونه د یوې اغېزناکې وسیلې په توګه کارولي او ښخ کړي دي. بېلا بېل ډولونه لري. ځینې د پرسونل ضد ماینونه او ځینې د وسایطو ضد ماینونه نومیږي. همدارنګه ناچاودي توکی هم شته، نو موږ باید دا پټ دښمن وپېژنو او له هغو ساحو څخه چې پورته په متن کې ښودل شوي، له ورتګ څخه په کلکه ډډه وکړو او هم ناچاودو توکو ته له لاس وروړلو څخه ځان وژغورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده‌کوونکي دې متن لومړی په چوپتیا سره ولولي. بیا دې ځینې زده‌کوونکي د دې متن یو یو پراګراف په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده‌کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې په متن کې د ماینونو او ناچاودو توکو د بېلا بېلو ډولونو نومونه لست کړي او بله ډله دې د ماینونو او ناچاودو توکو ساحې لست کړي. د یوې ډلې استازی دې د ماین یا ناچاودو توکو نومونه پر تخته ولیکي او د بلې ډلې خو تنه دې د هغو په هکله څرګندونې وکړي. بیا دې د بلې ډلې یو استازی د ماینونو ساحې یوه یوه پر تخته ولیکي، د بلې ډلې څو زده‌کوونکي دې د هغو په باب معلومات وړاندې کړي.

۳ـ لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- د ماینونو او ناچاودو توکو له لوست څخه مو څه مفهوم واخیست؟
- له ماینونو او ناچاودو توکو څخه څرنګه ځان ژغورلی شو؟
- ماینونه کوم کوم ډولونه لري؟
- ماینونه په کومو ځایونو کې پیدا کېږي؟

۴ـ زده‌کوونکي دې پخپلو کتابچو کې لاندې جملې ته پراختیا ورکړي او بیا دې هغه په خپل وار سره د ټولګي په وړاندې ولولي:

- ماینونه ډېر خطرناک دي، ځکه چې په چاودلو سره یې . . . .

۵ـ زده‌کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې راغلي صفتونه دې په نښه او په مناسبو جملو کې دې وکاروي. بیا دې هغه په خپل وار د ټولګیوالو په وړاندې و وایي.

- زده‌کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي او بیا دې څو تنه هغه د خپلو ټولګیوالو په وړاندې و وایي.

۶ـ په کومو سیمو کې چې د ماین ایستونکو له خوا په سره او سپین رنګ تیږې

رنګ شوې وي، دا نښې د څه معنا لري؟

◆ که چېرې په کومه سیمه کې د ماینونو د شته والي نښې تر سترګو شي، څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور کلي، کوڅې او یا سیمې له مشرانو څخه د ماین چاودنې د کومې پېښې په اړه معلومات ترلاسه کړي او هغه دې د بلې ورځې په پښتو ساعت کې د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

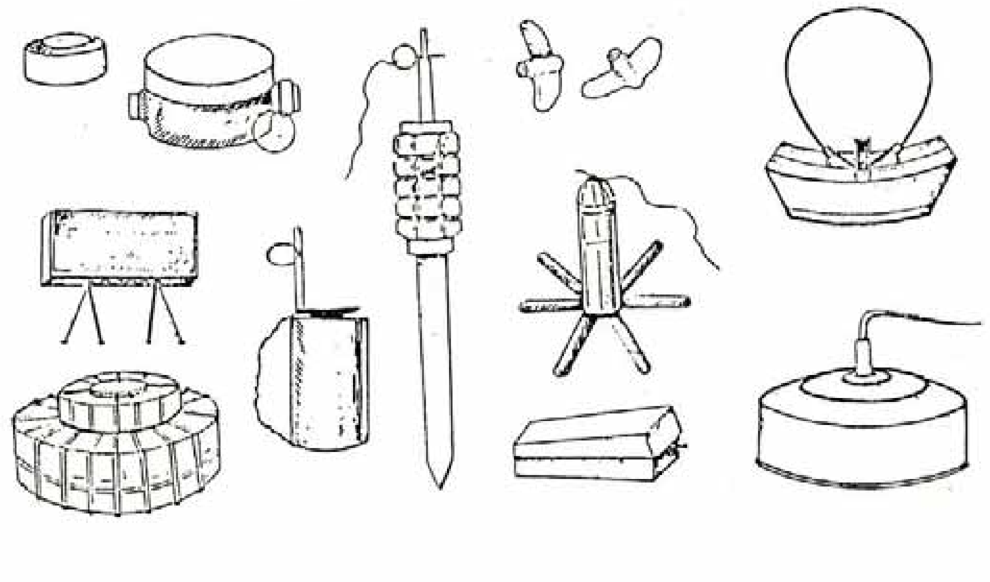

(c) ketabton.com: The Digital Library

باميان يوه لرغونې تاريخي سيمه

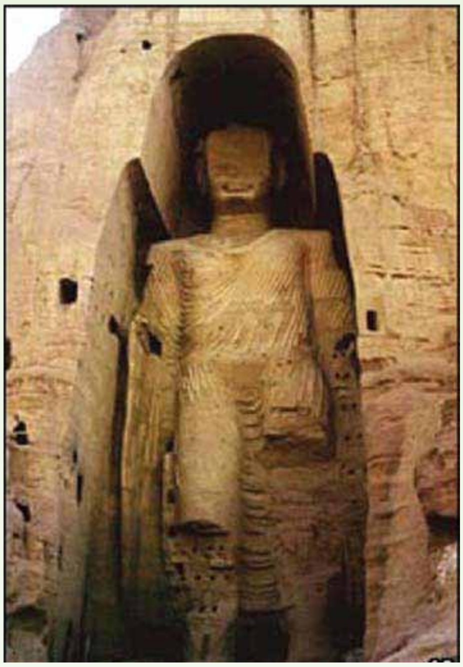

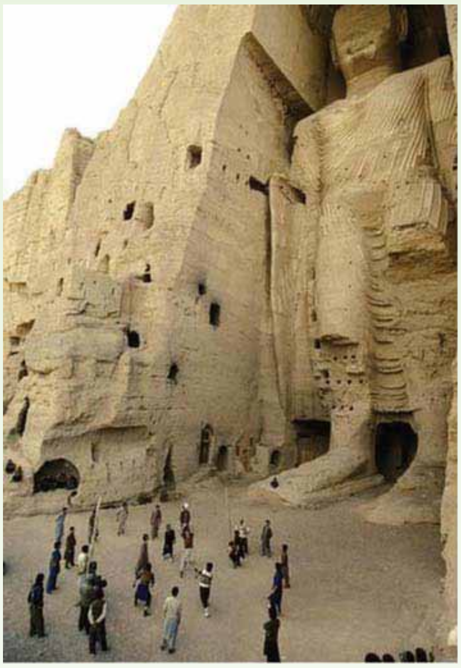

- تاسې د هېواد کومو ولايتونو ته تللي ياست؟
- په کوم ولايت کې موزيات لرغوني تاريخي اثار او ځايونه ليدلي دي؟

زموږ هېوادګران افغانستان اوس ۳۴ ولايتونه لري چې هر يو يې د هېواد د يوې مهمې برخې په توګه له ځانګړي اقتصادي، ټولنيز، لرغوني تاريخي او فرهنګي ارزښت څخه برخمن دی. يو له دغو ولايتونو څخه د باميان ولايت دی چې په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بامیان د هېواد په مرکزي برخه کې پروت مشهور ولایت دی. د دې ولایت تاریخي لرغونتیا ډېرې وړاندې زمانې ته رسیږي. تاریخي اثار یې د لرغوني اریایي مدنیت استازیتوب کوي. مشهور چینایي ګرځندوی هیوان تسنګ په پنځمه میلادي پیړۍ کې دغې سیمې ته ورغلی او په ((چینایي یونلیکونه)) نومي کتاب کې یې د هغه د لرغونو اثارو او جغرافیوي ځانګړنو په باب په زړه پورې څرګندونې کړې دي. بامیان د غوربند له لارې له کابل او د حاجي ګګ او بند امیر په وسیله د شمالي ولایتونو او همدارنګه د لعل د سیند په واسطه له هرات او ارزګان سره ګډه لاره لري.

په دغه ولایت کې اوس علمي او فرهنګي بهیر د چټکې ودې او پرمختیا په حال کې دی. د ولایت په مرکز، بېلا بېلو ولسوالیو او لیرې کلیوالو سیمو کې د نجونو او هلکانو له لومړنیو او ثانوي ښوونځیو سربېره په مرکز کې یو پوهنتون هم لري چې پکې په زرګونو زده کوونکي او محصلین په زده کړو بوخت دي. چاپي خپرونې (مجلې او اخبارونه) او نورې ډله ییزې رسنۍ راډیویي او تلویزیوني خپرونې هم لري.

په دې ولایت کې ډېر تاریخي اثار او د لیدلو وړ ځایونه شته. تر ټولو مهمې یې د بودا مجسمې دي چې اوس ړنګې شوې دي، د ضحاک او غلغلې ښار نښې نښانې، بند امیر او د بودیزم د دورې ډول ډول سیمې او داسې نور لرغوني اثار دي چې د ډېر لرغوني بډای فرهنګي او تاریخي اهمیت څرګندویي کوي.

بامیان یوه غرنۍ سیمه ده چې د کرنې وړ ځمکې یې لږې، خو ډېرې ښکلې درې او طبیعي منظرې لري او د سیلانیانو او ګرځندویانو پاملرنه یې ځانته راګرځولې ده.

غرنۍ اقلیم لري چې ژمی یې ډېر اوږد دی. اوړی یې لنډ او ژمی یې ډېر اوږد دی. د غنمو کښت پکې لږ او کچالو یې تر ټولو مهم کرنیز پیداوار ګڼل کیږي. دچنار د ونو ځنګلونه هم پکې ډېر دي. د بامیانو سیند او د غرنیو سیمو چینې یې د ځمکو د خړوبولو لپاره د اوبو مهمې زېرمې جوړوي. ډېر وګړي یې په مالدارۍ او د لاسي صنایعو په جوړولو بوخت دي. د بابا غره لمنو او د اژدر په دره کې دکاني او بو زېرمې لري چې د روغتیا لپاره ډېرې ګټورې دي. واړه او لوی کانونه هم لري. د حاجي ګګ د اوسپنې کان

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ډېر مشهور دی.

دغه ولايت د خپل غرني موقعيت لرلو له امله پخوا د تگ راتگ په برخه کې ډېرې مواصلاتي ستونزې درلودې، خو اوس دا ستونزې تر ډېره حل شوې او يا د له منځه تللو په حال کې دي.

مرکز يې د باميان ښار دی او څو مشهورې ولسوالۍ يې دا دي:

شيبر، کهمرد، يکاولنگ، پنجاب، ورس او نورې.

باميان ډېرې ښې اوبه، هوا، ښکلې او په زړه پورې طبيعي منظرې، د ليدلو وړ ځايونه او ډېر زيات لرغوني تاريخي اثار لري. دا ټول زموږ د هېواد وياړلي فرهنگي ميراثونه گڼل کېږي، بايد ساتنې ته يې هر اړخيزه پاملرنه وشي.

د متن لنډيز:

باميان زموږ د هېواد په مرکزي برخه کې پروت ولايت دی. ډېره تاريخي لرغونتيا، او بډای فرهنگي تاريخي اثار لري. دا يو غرنی ولايت دی. د کر وړ ځمکې يې کمې، خو ډېرې ښکلې او سمسورې درې او په زړه پورې طبيعي منظرې لري. د دې ولايت زياتره وگړي په مالدارۍ او د لاسي صنايعو په جوړولو بوخت دي. په فرهنگي لحاظ اوس د چټک پرمختگ په حال کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې متن د ټولګي په وړاندې ولولي.

۲ـ هغه لغتونه چې ښوونکي د متن د مفهوم او محتوا د توضیح او تشریح په مهال پرتخته لیکلي، په خپلو کتابچو کې ولیکي.

- زده کوونکي دې د هغو نورو ولایتونو نومونه چې دوی یې پېژني، په خپلو کتابچو کې ولیکي او په وارسره دې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د متن د هغې برخې د مفهوم په هکله چې د دوی خوښېږي، خبرې وکړي.

۴ـ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- لرغوني تاریخي اثار کوم دي او څه ارزښت لري؟
- په بامیانو کې کوم تاریخي اثار او ځایونه شته؟
- داسې کوم بل ولایت پېژنئ چې لرغوني تاریخي اثار او ځایونه پکې شته؟

۵ـ د جملو دا لاندې تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ.

- بامیان د هېواد په .... برخه کې پروت دی.
- په بامیانو کې د هوارې ځمکې په پرتله .... زیات دي.
- بامیان ښکلې درې او په زړه پورې .... لري.

کورنۍ دنده

د خپلې کورنۍ یا نورو مشرانو څخه وپوښتئ چې د هېواد په کومو ولایتونو کې ډېر زیات لرغوني تاریخي اثار شته. راټول کړي معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره میاشت

تاسو داسې خیریه ټولنې یا ادارې پیژنئ چې د ناوړو طبیعي پیښو یا جګړو له امله له زیانمن شوو وګړو سره مرستې کوي؟
په ملي او نړیواله کچه ځینې داسې ادارې شته چې له مصیبت ځپلو سره په ځانګړې توګه له هغو کسانو سره چې د طبیعي افتونو (زلزلو، سیلابونو او نورو) او جګړو له امله زیانمن شوي، مرستې کوي. په دې ډول خیریه ادارو کې یوه هم ((سره میاشت)) ده چې دلته یې په دې لوست کې درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېوزلو او محتاجو وګړو ته د خوراک، څښاک، استوګنې، روغتیا، ښوونې، روزنې، کارکسب او داسې نورو شیانو برابرول د مرستندویه او خېریه ټولنو دندې دي.

دا خیریه او مرستندویه ټولنې هم په نړیواله او هم په ملي کچه د نړۍ په هېوادونو کې موجودې دي. له دغو مرستندویه ټولنو څخه یوه هم ((سره میاشت)) ده چې د نړۍ په ټولو هېوادونو کې شته او په بېلا بېلو نومونو یادېږي.

د مثال په ډول په عربي هېوادونو کې یې د ((هلال احمر)) او په لویدیځه نړۍ کې یې Red Cross ((سور صلیب)) بولي.

د دې مرستندویې ټولنې لومړنی بنسټ په ۱۸۶۴ م. کال د نولسمې پېړۍ د جګړو په بهیر کې کېښودل شو چې په بشري ټولنه کې ډېره مرګ ژوبله شوې وه. موخه یې د جګړو پر مهال د ټپیانو، د جګړې له بندیانو سره مرسته کول وو. لومړی سړی چې ددغسې یوې ټولنې د جوړولو فکر ورسره پیدا شو، د سویس د هېواد استوګن هانري دونانت نومیده چې له همدې امله د دغې مرستندویې ټولنې د بنسټګر ویاړ ورپه برخه شوی دی.

زموږ په هېواد کې هم دغه مرستندویه ټولنه له ډېرو کلونو را هیسې شته او په بېلابېلو نومونو یاده شوې ده.

لومړی ځل چې په ۱۳۰۸ هـ . ش. کال تاسیس شوه، د ((مجلس امداد یه)) په نوم ونومول شوه. په ۱۳۱۱ هـ . ش. کال یې ورته د ((محراب احمر)) نوم ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۱۳ هـ . ش. کال یې نوم ((هلال احمر)) شو او په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د ((افغاني سرې میاشتې ټولنه)) ونومول شوه.

د افغانستان د ((سرې میاشتې ټولنه)) په ۱۳۳۴ هـ . ش. کال د سره صلیب د نړیوالې کمیټې له خوا په رسمیت وپېژندل شوه او د دغې نړیوالې ټولنې غړیتوب یې تر لاسه کړ.

په نړیواله کچه په اسلامي هېوادونو کې د دغې مرستندویې ټولنې د پېژندنې لوېه نښه هلال یا میاشت ده چې سور رنګ لري او په غیر اسلامي هېوادونو کې د دې ټولنې نښه په سپینه ځمکه باندې د صلیب علامه ده چې هغه هم سور رنګ لري او ((سورصلیب)) یې بولي.

سور صلیب یوه نړیواله مرستندویه ټولنه او اداره ده. هر چېرې د جګړې له قربانیانو، غم ځپلو او بېوزلو سره ډول ډول مرستې کوي. دا ټولنه د چا عقیدې، رنګ، ژبې او توکم ته نه ګوري. هر څوک چې هر چیرې مرستې ته اړوي، د هغوی د مرستې لپاره ځان رسوي او خپلې مرستې د هغوی په واک کې ورکوي. همدارنګه د بېلا بېلو افتونو، زلزلو، او سیلابونو په وخت کې هم له زیانمنو کسانو سره مرستې کوي.

د جګړې پر مهال د دې ټولنې روغتیایي ډله د ټپیانو درملنه کوي. او د علاج لپاره یې روغتونونو ته لیږدوي. د جګړې د بندیانو او ورکو شوو کسانو احوال معلوموي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی لیکونه او پیغامونه یې کورنیو او خپلو خپلوانو ته رسوي، یا د هغوی د تبادلې په برخه کې هم مرسته کوي.

د سره صلیب یا هلال احمر له نړیوالې ټولنې یا کمیټې سره د ټولې نړۍ هېوادونه له خپل وس او توان سره سم مرسته کوي. هغوی بیا مرستې د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو او ولسونو ته د اړتیا په وخت کې رسوي او په دې ډول خپله بشري ټولنیزه دنده ترسره کوي. په ټوله نړۍ کې د بېلا بېلو هېوادونو دولتونه، عام خلک او په تېره پانگه وال له خپلو داسې ټولنو سره مالي مرستې کوي.

زموږ د هېواد د سرې میاشتې ټولنې د خپل جوړېدو له پیل څخه د هېواد په بېلابېلو سیمو کې د طبیعي افتونو او جگړو د رامنځته کېدو له امله له مصیبت ځپلو او کډوالو سره تر خپله توانه لازمې مرستې کړې دي او دا لړۍ روانه ده. زموږ دغې ټولنې د هېواد په دننه کې له مرستو سربېره له هېواد څخه بهر هم مرستې کړې دي او خپله نړیواله دنده یې سرته رسولې ده، خو تر ټولو مهمه دا ده چې د سرې میاشتې ټولنه له مالي پلوه په پښو ودرېږي.

زموږ پانگه وال هېوادوال هم باید له دغې مرستندویې خیریه ادارې سره مالي مرسته وکړي او له دې لارې دې د سرې میاشت مالي بنسټ پیاوړی کړي چې مصیبت ځپلو او زیانمن شوو هېوادوالو او ان دا چې د نړۍ نورو خلکو ته پخپل وخت د مرستې رسولو جوگه شي.

په هېواد کې له مصیبت ځپلو او اړو خلکو سره مرسته کول یوازې د سرې میاشتې د ټولنې دنده نه، بلکې دا د هر بااحساسه انسان دنده ده چې له اړو خلکو سره په خپل توان له مرستې کولو څخه ډډه ونه کړي، ځینې به مالي مرستې ته اړه لري، ځینې به د یو ښه او هوسا ژوند لپاره لازمې لارښوونې ته اړه لري. په هر حالت کې هغوی مرستې ته اړ دي او باید له هغوی سره په انفرادي توگه او هم د سرې میاشتې او نورو خیریه ټولنیزو ټولنو له خوا مرستې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

سره میاشت یو خیریه مرستندویه ټولنه ده چې له مصیبت ځپلو سره مرستې کوي. دا ټولنه زموږ په هېواد کې څولسیزې د مخه تاسیس شوې. لومړی د ((مجلس امدادیه)) بیا د ((محراب احمر)) وروسته د ((هلال احمر)) او په پای کې په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د سرې میاشتې په نوم ونومول شوه. دا ټولنه د سره صلیب د نړیوالې ټولنې غړیتوب لري. د نړیوالو مرستو او کورنیو مرستو او د خپلو ملکیتونو د عایداتو له مخې له اړمنو خلکو سره مرسته کوي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وارسره د متن یو یو پراګراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د متن د عمومي محتوا په رڼا کې دغه لاندې جمله اوږده کړي او د څو جملو یو عبارت دې ولیکي:

سره میاشت یوه خیریه مؤسسه ده چې له مصیبت ځپلو وګړو سره مرسته کوي. دا مرستې . . . .

- خپل لیکلي عبارتونه دې د ټولګیوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- د سرې میاشتې مرستندویې ټولنې بنسټ کله او ولې کېښودل شو؟
- سره میاشت زموږ په هېواد کې کله رامنځته شوې او په کومو کومو نومونو یاده شوې ده؟
- سره میاشت په کومو حالاتو کې له خلکو سره مرسته کوي؟
- که ستاسې په کلي یا سیمه کې کومه طبیعي پېښه رامنځته شي، له خپل توان سره سم به څه مرسته وکړئ؟

۴ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د درس د عمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا او مفهوم په اړه خبرې وکړي.

۵_ زده کوونکي دې په درېو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې له متن څخه داسې کلمې را واخلي چې په ((س)) توري پیل شوې وي، بله دې په ((ت)) توري او بله دې په ((هـ)) توري پیل شوې کلمې له متن څخه پخپلو کتابچو کې ولیکي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۶_ یو زده کوونکی دې د گل پاچا الفت د شعر دا لاندې څو بیتونه په تخته ولیکي او ځینې زده کوونکي دې پورته شي چې د هغو مفهوم په خپلو الفاظو ووایي:

ژاړي په غمونو کې خوا خوږې له هر چا سره
سل پتنگان سوزي د یوې شمعې ژړا سره
ډک زړگی له اوښکو گرځي وریځې په اسمان کې بیا
څه ژړا ملگرې ده د ژوند یوې برېښنا سره
ټول باغ ژړېدلی څکه اوښکې دي د گل په مخ
ډېر لکه لاله داغلي زړونه شته صحرا سره
نه ښایي انسان ته چې د بل په غم غمجن نه شي
لویه بدبختي ده چې څوک نه ژاړي له چا سره

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کور، کوڅې او یا کلي له مشرانو څخه وپوښتي چې که د دوی په یاددښت د طبیعي پېښو له مصیبت څېلو سره سرې میاشتې او یا کوم شتمن شخص کله مرسته کړې وي، هغه دې د یوې خاطرې په توگه ولیکي او په بل پښتو درسي ساعت کې دې یې د ټولگیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ويشتم لوست

صدر خان خټک

تاسي پښتو ژبې ته د خوشحال خان خټک د کورنۍ د ادبي خدمتونو په اړه څه اورېدلي دي؟

په يوولسمې او دولسمې هجري پېړيو کې پخپله خوشحال خان خټک او د هغه کورنۍ پښتو ژبې او ادب ته د ستاينې وړ خدمتونه کړي دي. دوی د منظومو او منثورو اثارو په ليکلو سره پښتو ادب ته ډېره بډاينه وربښلې ده. د خوشحال خان په زامنو کې څو تنه ډېر نوميالي شاعران تېر شوي دي. له هغو څخه يو يې صدرخان خټک دی چې په دې لوست کې يې در پېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدرخان خټک د پښتو د نومیالي شاعر او فرهنګپال شخصیت خوشحال خان خټک زوی و. د زوکړې کال یې په ځینو ادبي ځیړنو کې ۱۰۶۵ هـ. ق. اټکل شوی دی.

د صدرخان زده کړه او د ښوونې او روزنې بهیر د خپلې علمي فرهنګي کورنۍ په چاپیریال کې، په ځانګړې توګه پخپله د خوشحال خان خټک په لاس تر سره شوی دی. صدرخان پخپله هم دې ټکي ته اشاره کوي:

زما پلار ځای یې جنت شه — په اولاد یې برکت شه
تربیت یې ډېر زما کړ — هر تعلیم یې وما را کړ
په تعلیم یې سخندان کړم — په ویل یې سخن ران کړم
چې یې درست په دافنون کړم — په ویل یې نور ما ذون کړم

صدرخان خټک د خټکو د کورنۍ یو عالم او فرهنګیالی شخصیت و. پیاوړې علمي او ادبي څېره یې موږ ته د هغه له خپلو راپاتې منظومو اثارو څخه ډېره ښه راجوتېدلی شي.

نوموړي پخپلو شعرونو کې له خپل نامه سره ((خوشحال)) د تخلص په توګه راوړی او له همدې امله د ((صدرخوشحال)) په نوم له ادبي شهرت څخه برخمن شوی دی.

له صدرخوشحال څخه ځینې منظوم لیکلي کتابونه راپاتې دي. په هغو کې یو ((دلی او شهی)) نومیږي. دا یوه ملي ولسي کیسه ده چې په ۱۱۱۰ هـ. ق. کال په نظم شوې ده. بل کتاب یې د ((ادم خان درخانۍ)) مشهوره ولسي کیسه ده. دایې په ۱۱۲۴ هـ.ق. کال په نظم لیکلې ده. دا دواړه اثار یې د پېښور پښتو اکاډمي له خوا چاپ شوي دي. نوموړي د ((معجزات رسولﷺ)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو دوه نور منظوم کتابونه هم لري چې قلمي نسخې یې شته، خو تراوسه چاپ شوي نه دي.

صدرخان د اشعارو دیوان هم درلود، خو تر اوسه تر لاسه شوی نه دی، ځینې خواره واره شعرونه (غزلې، قصیدې او مخمسونه)(*) یې شته دي چې موږ ته د نوموړي د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادب د قوت ښه څرګندويي کولای شي.

صدرخان خټک په ځوانۍ کې له خپل پلار سره د ملي مبارزې د ډګر او سنګر ملګری و. وروسته يې بيا د افضل خان خټک د سردارۍ پر مهال په ۱۱۲۰ هـ . ق . کې د تيري د فوجدار دنده ترسره کوله.

د صدرخان خټک ژوند تر ۱۱۲۴ هـ . ق. کال پورې باوري دی. تر دغه کاله پورې افضل خان خټک د خپل اثر ((تاريخ مرصع)) د پيښو په بهير کې د ده نوم راوړی دی. تر دې وروسته بيا نه ده جوته چې تر کومه پورې به ژوندی و. دلته د بېلګې په توګه هغه شعر راوړو چې د خپل پلار (خوشحال خان خټک)په مړينه يې د ويرنې په ډول ويلی دی:

نور دې واړو فرزندانو درته شا کړه
مګر ستا په خدمت ما تړلې ملا ده
که دې نور اولاد دولت وګاڼه موږ ته
لويه ګټه د دولت د تا رضا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ته ولاړې زه دې وسپارلم غم ته
دا دې لويه غمخواري کړې زما ده
چې ستا غم په سر لرم زما څه غم دی
ستا د غم سايه زما په سر هما ده
ستا لړ غم به زه هرګز پرې بدل نه کړم
په دنيا چې څه هوس خوبنې هوا ده
ته مړ حوت کې سنه زر سل دويمه خور وه
ورځ جمعه د څابنت په وخت دې بيله سا ده
لا به کله شي سبا ((صدر خوشحاله))
د آشنا د ديدن ژمنه په سبا ده

څرګندونې

غزل: د نظم يو ډول دی چې د بيتونو شمېر يې له پنځو څخه تر پنځلسو پورې وي. ټول بيتونه يې په يو وزن وي او د قصيدې په څېر په قافيه کې له مطلع څخه پېروي کوي. لومړي بيت ته يې ((مطلع)) او وروستي بيت ته يې ((مقطع)) وايي.

قصيده: لغوي معنا يې قصد او اراده ده او په ادبي اصطلاح د نظم هغه ډول دی چې تر يوې مطلع لاندې ويل کېږي. د بيتونو شمېر يې معمولاً تر غزل زيات له شپاړسو بيتونو تر ۲۰۰ پورې او يا له هغو نه زيات هم رسيدلی شي. هره قصيده يوه مطلع، مقطع، نسيب او تشبيب (تغزل) هم لري.

مخمس: د شعر يو ډول دی چې مطلع او بندونه يې پنځه پنځه مسرۍ لري. پنځه واړه مسرۍ يې يو ډول قافيه لري. بندونه يې پنځه په يوه قافيه او شپږم له مطلع سره هم قافيه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د خوشحال خان خټک د فرهنګياليو زامنو په ډله کې صدرخان خټک هم د لوړعلمي او فرهنګي شخصيت خاوند دی. نوموړی په علمي شخصيت سربيره، پياوړی شاعر هم و. په شعرونو کې يې خپل نوم صدر خوشحال راوړی دی. له ده څخه د ((دلی شهی))، ((ادم خان درخانی))، ((معجزات رسول)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو منظوم ليکلي اثار راپاتې دي. د اشعارو د يوان يې تراوسه لاس ته نه دی راغلی. خواره واره شعرونه يې شته دي. تر ۱۱۲۴ هـ. ق. کال پورې يې ژوند باوري دی.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په خپل خپل وار په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي: يوه ډله دې له متن څخه ((خاص نومونه)) او بله ډله دې ((صفتونه)) لست کړي. د دواړو ډلو استازي دې هغه تولګي په وړاندې ولولي.

- بيا دې د يوې ډلې استازی يو يو خاص نوم پرتخته وليکي، د بلې ډلې زده کوونکي دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.
- د بلې ډلې استازی دې لست کړي صفتونه پرتخته وليکي او د هغې بلې ډلې يو يو تن دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.

۳ـ ځينې زده کوونکي دې د متن د مفهوم او محتوا په اړه زده کړي معلومات نورو ټولګيوالو ته ووايي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ:

- صدرخان خټک کوم کتابونه ليکلي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- تاسي د صدرخان د ادبي شهرت لامل څه ګڼئ؟
- په متن کې د صدرخان خټک له لومړي شعر څخه مو څه مفهوم واخیست؟

۵ــ د دې لاندې پوښتنې سم ځواب په پنسل په نښه کړئ:

الف: دلۍ او شهۍ منظومه کیسه خوشحال خان خټک لیکلې ده.

ب: عبدالقادر خان خټک لیکلې ده.

ج: صدرخان خټک لیکلې ده.

د: له دې پورته شاعرانو څخه یوه هم نه ده لیکلې .

- د لاندې جملو په تشو ځایونو کې مناسبې کلمې وکاروئ:
- صدرخان خټک د .... زوی و.
- ادم خان درخانی .... په نظم لیکلی دی.
- صدرخان تر .... کال پورې ژوندی و.

کورنۍ دنده

د خپلې سیمې د کوم پیژندلي شاعر د ژوند او شعر په هکله په کور کې لنډ معلومات ولیکئ او د بلې ورځ په پښتو درسي ساعت کې یې د ټولګیوالو په مخکې ولولئ.

> ادبیات یوازې شعر او نثر نه دی، هر څه چې په لوستونکو او اورېدونکو مثبته اغېزه وکړي، پخپله د ادب یو ډول دی.
>
> (اناتول فرانس)

د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتیاوې

■ تاسې په خپله سیمه کې داسې څوک پېژنئ چې نالوستي وي، خو شعرونه وایي؟

■ داسې څوک درمعلوم دی چې کله کیسې وایي نارې او غږونه هم پکې په خواږه غږ وایي.

هر ولس دوه ډوله ادبیات لري: یو یې هغه لیکلي ادبیات دي چې په ټولنه کې د باسواده لوستو وګړو له خوا رامنځته یا ویل شوي، لیکل شوي او خوندي شوي دي. او بل هغه ادبیات دي چې د ټولنې د نالوستو یا بې سواده او عامو ولسي وګړو له خوا رامنځته یا ویل شوي او په شفاهي بڼه له یو نسل څخه بل ته لېږدېدلي وي. دې ادبیاتو ته ((ولسي ادبیات)) وایي چې په دې لوست کې پرې په لنډ ډول بحث کوو او د هغو د بېلا بېلو ډولونو نومونه دربېژنو.

ولسي ادبیاتو ته شفاهي او فولکلوري ادبیات هم وايي. دا ادبیات د هر ولس او ټولنې د ادبیاتو د تاریخ ستره او مهمه برخه جوړوي.

پښتون ولس د افغاني ټولنې د یوې سترې برخې په توګه د ولسي ادبیاتو ډېره بډایه او ارزښتمنه پانګه لري. زموږ خلکو د پیړیو په اوږدو کې خپلې ډېرې هیلې، ارمانونه، غوښتنې، خوښۍ، غمونه، مینې او د ټولنیز ژوند نور ډېرکره وره په خپلو ولسي ادبیاتو کې منعکس کړي دي او هغه بیا په شفاهي ډول له یو نسل څخه بل ته لیږدیدلي او تر موږ رارسیدلي دي.

عام ولسي وګړي که څه هم ډېر یې لیک لوست نشي کولی، خو پیاوړی هنري او ادبي ذوق لري. دوی خپل دغه ادبي ذوق د ولسي ادبیاتو په بېلو بېلو کالبونو کې ځایوي، پیښې او موضوعات په ډېره ساده، خوږه ژبه او په زړه پورې بڼه بیانوي.

د پښتو ولسي ادبیات لومړی په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

منظوم ولسي ادبیات، نثري ولسي ادبیات

لومړی _ منظوم ولسي ادبیات:

د ولسي ادبیاتو منظومه برخه زموږ د ولس د هنري او ادبي استعداد ډېره په زړه پورې ارزښتناکه معنوي شتمني او پانګه ده. د ادبیاتو دا برخه موږ د خپل ولس د ټولنیز ژوند یوه رښتینې هنداره بللی شو.

د پښتو منظوم ولسي ادبیات په دوو څانګو وېشل کېږي: یوې ته یې عام ولسي شعرونه یا سندرې وايي او بلې څانګې ته یې خاصې ولسي سندرې یا شعرونه وايي.

عام ولسي شعرونه یا سندرې: هغه شعرونه دي چې شاعر یا ویناوال یې معلوم نه دي او د ټول ولس ګډ مال بلل کېږي. په دې شعرونو کې دا لاندې ډولونه شامل دي:

(۱) د میندو سندرې (۲) د ماشومانو سندرې (۳) منظوم اړونه (چیستانونه) (۴) لنډۍ (۵) سروکي (۶) د اتڼ نارې (۷) د نکلونو نارې (۸) کاکړۍ غاړې (۹) تاریخي نارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰) منظوم فالونه (۱۱) منظوم متلونه (۱۲) د ښځو سندرې او نور.

خاصې ولسي سندرې: دا هغه سندرې یا شعرونه دي چې ویناوال او شاعران یې په ولس کې معلوم او پیژندل شوي وګړي دي.

دا شعرونه دا لاندې ډولونه لري:

(۱) رباعي (مقام) (۲) غزل (بدله) (۳) چاربیته (۴) لوبه (۵) بګټی (۶) داستان

دویم ـ نثري ولسي ادبیات:

ولسي نثرونه هغه اوږدې او لنډې خوږې ادبي ویناوې دي چې په ولس کې رامنځته کیږي. دغه ویناوې د ټول ولس له خوا کره او پخې شوې او بیا خوله په خوله، سینه په سینه د پیړیو په اوږدو کې له یو پښت یا نسل څخه بل ته لیږدیدلي دي.

د پښتو منثور ولسي ادبیات ډېر ډولونه لري، څو مشهور یې دا دي:

(۱) ولسي نکلونه (۲) وړې ولسي کیسې (۳) منثور متلونه (۴) اصطلاحات او محاورې (۵) ټوکې ټکالې (۶) ولسي ننداري (۷) رمزونه او کنایې (۸) تکیه کلامونه (۹) کرکې او انګیرنې (۱۰) سترې مه شې او په مخه ښه (۱۱) دعاوې او ښیراوې (۱۲) کیسی (۱۳) روایات او نور.

موږ د ولسي ادبیاتو د منظومو او منثورو برخو لنډه پیژندنه وکړه او د هغو د بېلا بېلو ډولونو مو یوازې نومونه واخیستل، د بېلا بېلو ډولونو پوره پیژندنه او بېلګې به یې په وروسته لوړو ټولګیو کې ولولئ. دلته د دې ادبیاتو ځینې ډېرې عامې ځانګړنې هم درپیژنو:

۱ـ ولسي ادبیات د موضوع په لحاظ د ولسي او کلیوالي ژوند او ټولنیزو اړیکو ښه څرګندویي کوي. ولسي کلیوال ژوند او چاپیریال پکې منعکس کیږي.

۲ـ د ولسي ادبیاتو (نظم او نثر) ژبه ډېره ساده، سوچه او د خلکو له ورځنۍ محاورې سره برابره وي.

۳ـ په دې ادبياتو کې ډېرې لوړې مبالغې او له حقيقته لېرې خبرې نه ليدل کېږي.

۴ـ د پرديو ژبو اغېزې په دې ادبياتو کې ډېرې کمې دي.

۵ـ دا چې د دې ادبياتو زياته برخه د نالوستو او بېسواده وګړو د ذهن او فکر محصول ده او رامنځته کوونکي يې په ولس کې اوسېږي د خپل ژوند د چاپېريال زيات مسايل پکې کټ مټ انعکاس مومي.

۶ـ په ولسي ادبياتو کې ښکلي والی، رښتينوالی او اسانوالی په ډېره ښه بڼه ځان ښکاره کوي.

دا چې زموږ ولسي ادبيات زياتره په ولس کې په ناليکلې بڼه خواره واره شته، د دې لپاره چې له هېريدنې او ورکېدنې وژغورل شي، بايد چې د هغو راټولولو او په کتابي بڼه چاپ او خپرولو ته ځانګړې پاملرنه وشي.

دلته د ولسي منظوم ادب له ډولونو څخه د چاربيتې، نيمکۍ او بګتۍ څه برخې د بېلګې په توګه راوړو:

۱ـ چاربيته: د پښتو د ولسي شعرونو يو مشهور او په زړه پورې ډول دی چې اوږده اوږده حماسي او عشقي ډول ډول مضامين په کې راوړل کېږي. يو سر لري او ورپسې بندونه راځي. د هر بند په پای کې قافيه تکرارېږي:

سر: په چپ کې ډال په ښي خنجر نيسمه — غليم ته مخه برابر نيسمه
يا به له صدقه خپل وطن شي زما — يا به په سرو وينو کفن شي زما

×××

بند: په دروغو نه دي دغه لاپې زما — په غوړو واوره واره پاکې زما
که چېرې بريد مې يو ځل راغی په تا — پوه شه اجل دی دا چې راغی په تا
ماته وصيت د مور او پلار شوی دی — په يو ځل نه په څو څو وار شوی دی
د ننګ پر ځای ورکوئ سر زامنو — مختورن مه شئ په محشر زامنو
وصيت د پلار به ګاهې هېر نه کړمه — څو ځان د هغه پلار په څېر نه کړمه
کله به هېر د پلار سخن شي زما — يا به په سرو وينو کفن شي زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ نیمکۍ: دا یو ډول ولسي شعر دی چې له لنډیو سره یو ځای ویل کېږي. دوه مسرۍ وي چې کله دواړه برابرې او کله یوه لنډه او بله اوږده وي.

بېلګه: پاس په باړه کې اوبه ګډې وډې ځینه   شینواري لونګینه

۳ـ بګتۍ: د پښتو یو غوره او خوږ ولسي شعر دی. د چاربیتو په څېر یو سر لري چې په عمومي ډول یو بیت وي. دا شعر له ساز سره په ډېره تېزه او خوندوره بڼه ویل کېږي.

لاړه د ګودر په لورې ما ویل ارمان دی
دې ویل خفه نه شې یاره خدای مهربان دی
لاړه د ګودر په لورې قدم په ناز کا
مسته خیالي ګره جلۍ دورې د باز کا
نن یې رقیبان بللي ورسره راز کا
مړ به شم طاعون به مې شي مرض ګران دی

د متن لنډیز:

ولسي ادبیات د هر ولس د ادبیاتو د تاریخ یوه ځانګړې او ډېره مهمه برخه جوړوي. دا ادبیات هم په لومړي سرکې په نظم او نثر بېلیږي او بیا هره برخه یې ځانته بېل بېل ډولونه او شکلونه لري. ولسي ادبیات یو لړ داسې ځانګړنې لري چې د هغو له مخې له نورو لیکلو ادبیاتو څخه بېلیږي. د دې لپاره چې د دغو ادبیاتو زیاته برخه نالیکلې ده، باید چې راټوله او له ورکېدو او هېرېدو څخه وژغورل شي.

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې متن د نورو ټولګیوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ ټولګی دې په دوو ډلو وویشل شي. یوه ډله دې د منظومو ولسي ادبیاتو ډولونه لست کړي او بله دې د منثورو ادبیاتو د بېلا بېلو ډولونو نومونه ولیکي. بیا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ولولي.

۳ـ زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي ادبیاتو په اړه خپل معلومات وړاندې کړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- ولسي ادبیات په نورو کومو نومونو یادېږي؟
- ولسي ادبیات کومې ځانګړتیاوې لري؟
- ولسي شاعران معمولاً کوم وګړي وي؟
- عام ولسي شعرونه او خاص ولسي شعرونه څه توپیر لري؟
- د نثري ولسي ادبیاتو مشهور ډولونه کوم دي؟

۵ـ په لاندې جملو کې تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- ولسي شاعران زیاتره .... وګړي وي.
- ولسي ادبیاتو ته .... یا .... ادبیات هم وایي.
- هغه ولسي شعرونه چې شاعر یې معلوم وي .... ورته وایي.
- هغه ولسي شعرونه چې .... یې معلوم نه وي .... یې بولي.

۶ـ متن په غور ولولئ، صفتونه پکې په نښه او پخپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

کورنی دنده

زده کوونکي دې په کور کې پخپله خوښه یوه فولکلوري کیسه، یا څو لنډۍ او یا هم څو متلونه ولیکي، په راتلونکي پښتو ساعت کې دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وییپانگه (لغتونه)

((الف))

اجتماع: ټولنه

احسن تقویم: په ښکلي بڼه او صورت

اخوت: وروري

ارکسترا: ډله ییزه موسیقي

ازل: هغه وخت چې پیل یې نه وي معلوم

استازی: نماینده

استازیتوب: نماینده گي

اسعار: پیسې

اغیزناک: تاثیرلرونکی

افت: مصیبت، غم

افراط: زیاتوب، له اندازې زیات

اقلیم: اب وهوا

امان: امن

اندړ: یوه پښتني قبیله ده

انس و جن: انسان او پیری

انځورگري: رسامي

اوس مهال: حال، اوس زمانه

ایین: لار، مسلک، عقیده، دین

اڅکزی: یوه پښتني قبیله ده

اړه: ارتباط

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوندتیا: مربوطوالی

اړینه: ضروري

((ب))

بارکزی: یوه پښتني قبیله ده

برخلیک: سر نوشت

برخمن: برخه وال، ونډه لرونکی

برهم: ګډوډ

بنسټ: بنیاد، تهداب

بهیر: جریان

بوختیاوي: مشغولیتونه

بوستان: بڼ، باغ

بډای: شتمن، غني

بډاینه: شتمني

بډایي: شتمني

بڼه: شکل

بېلګه: مثال

((پ))

پانګه وال: سرمایه لرونکی

پانګه: سرمایه، شتمني

پراګراف: د لیکنې یوه برخه

پردیس: مساپر

پرمختیا: پرمختګ، وده

پریکړه: فیصله

پلازمینه: پایتخت

پوښلی: پوښل شوی

پیاوړی: قوي، ځواکمن

پیرودل: اخیستل، رانیول

پړاو: مرحله

پښ: اهنګر

پېژندګلوي: پیژندنه

((ت))

تجمل: ښکلي کیدل، سینګار شوی

ترکیب: ګډون، یو ځای شوی

تصمیم: هوډ، اراده، عزم

تصویب: پریکړه، فیصله، حکم کول

تعادل: برابري

تمنا: هیله، ارزو

توربخن: تور ته ورته

توغندی: راکټ

توکم: نسل، نژاد

تېر مهال: تېره زمانه

((ټ))

ټاکلی: تعیین شوی

ټاټوبی: هېواد، د اوسیدنې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولګیوال: هم صنفیان

ټولنیز: اجتماعي

ټولګه: مجموعه

((ج))

جاویدان: همیشنی، تلپاتې

جلا وطني: له هېواد څخه لیرې کېدل

جنون: لیونتوب

جوتېږي: معلومېږي، ښکارېږي

جوګه: سیال، وړ

((ځ))

ځانګړنه: ځانګړتیا، خصوصیت، خاص والی

ځپلی: ټکول شوی، وهل شوی، خوار، غمجن

ځواک: قوت، زور

ځواکمن: د زرو او قوت خاوند

((څ))

څانبت: کچه غرمه

څرګندتیا: معلوموالی

څېړنې: تحقیقات

څښتن: خاوند

((چ))

چاپېریال: محیط، شاو خوا، ماحول

چارواکی: د واک او صلاحیت خاوند

چمتو: برابر، اماده

چور: غلا، تالا

((ح))

حمد: د خدای ﷻ ستاینه

حمدیه: ستاینیز شعر او وینا

((خ))

خواخوږي: همدردي

خواره واره: تیت پرک

خواشیني: خپګان

خوندي: محفوظ، ساتل شوی

خیربه: خیر رسوونکی

((د))

درناوی: درنښت، احترام

دریځ: موقف

دستور: حکم

دهشت: ویره، ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: رواج

((ډ))

ډالۍ: سوغات، تحفه

ډېرېن: له ډېرې جوړ شوی

ډله ییز: ګروپي، په ګډه

ډګر: میدان

((ذ))

ذات: اصل، ماهیت، وجود

((ر))

راتلونکی مهال: راتلونکی وخت/زمانه

رانغښتي: رانغاړلې، راچاپېر کړې

رېږول: څورول

رعایت: مراعت کول، په پام کې نیول

رفاه: سوکالي، هوساینه

رنځ: ناروغي

روحاني: مذهبي لارښود

روزنیز: تربیتي

روږدی: عادت، معتاد

((ز))

زغمل: تحمل کول

زنار: د غاړې پړی او رسی

زوال: له برمه لویدل یا غورځېدل

زوکړه: زېږېدنه

زیار: زحمت، کوښښ، هڅه

زیان: تاوان

زېرمې: ذخیرې

زیور: ګاڼه

زړه بوږنوونکی: زړه ربړدونکی

((ژ))

ژباړه: ترجمه

ژغورل: ساتل

ژوبله: ټپي کول، زخمي کول

((س))

سایه: سیوری

سپارښتنه: سفارش، تاکید او ټینګار

ستایل: صفت کول

ستاینه: صفت

ستونزمن: له مشکلاتو ډک

ستونزه: مشکل

سرلیک: عنوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعادت: نېکمرغي

سلب: په زور اخيستل

سمبالبنت: سمبال شوی، مجهز شوی

سمسور: ښیرازه، تازه

سملاسي: فوري، سمدواره

سوکاله: ارام، هوسا

سويل: جنوب

سوړ: يخ

سیاستوال: سیاست مدار

سیمه: منطقه

((ش))

شاکر: شکر کوونکی، خوښ

شتمن: بډای، د مال او شتو خاوند

شخړې: جګړې، جنجال، لانجې

شفاهي: په خوله ويل

شفيع: شفاعت کوونکی

شهرت: مشهورتیا

شهکار: ډېر ښه، لوړ او عالي کار

((ښ))

ښکېل: ښښتي

ښيګڼې: ګټې، نېکی

((ص))

صدمه: زیان، ضرر

((ط))

طراوت: ښیرازي، تازه‌ګي

((ع))

عاطفه: مهرباني، زړه سوی

عجب: حيرانوونکی

عدم: نشتوالی

عرف: رسم و رواج، عنعنه

عظيم: لوی

عنعنات: دودونه، رواجونه

((غ))

غچ: انتقام، کسات

غور: تاکید، دقت

((ف))

فرشتې: ملایکې

فرهنګپال: فرهنګپالونکی، د فرهنګ خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضل: نیکي، احسان

((ق))

قدیم: پخوانی

قیامت: محشر،وروستی، له مړیني وروسته د راپورته کیدو ورځ

((ک))

کارنامې: لوړکارونه، مهم کارونه

کارو بار: کارکسب

کالبونه: چوکاټونه

کتابتون: کتابخانه

کچه: اندازه، سطحه

کرباس: خامتا

کرکه: نفرت

کرم: احسان

کره‌کتونکی: نقدکوونکی

کره: پوره

کلتور: دود، دستور، ثقافت، فرهنگ

کنډواله: شاړ او ویجاړکور

کړم: غوڅ

کړه وړه: سلوک، رویه

((گ))

گاونډ: څنگ ته، څیرمه

گوهر: مرغلره

گواښ: تهدید، خطر

((ل))

لارې چارې: دکارونو د سرته رسولو طریقه او وسیله

لرغونی: پخوانی

لنډیز: لنډون، اختصار

لودي: یوه پښتني قبیله ده.

لورینه: پیرزو

لیوالتیا: ډېره مینه، او علاقه

لیږدېدنه: انتقال

لړۍ: سلسله، پرله پسې والی

((م))

مانې: ودانی

مبالغې: له اندازې او حد نه زیاتې یا پورته خبرې

مبتلا: اخته

مترادفې: ورته، یو شان

محصول: حاصل، لاس ته راغلی څیز

محور: مرکز

مدنیت: تمدن

مدهش: ویره اچوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستندوی: مرسته‌کوونکی
مرستیال: معاون
مصنوعي: په لاس جوړ شوی
معاصر: اوسنی، هم عصر
معاصرین: هم مهالي، په یوه زمانه‌کې اوسیدونکي
مفرد: یو، ځانله
مفکوره: فکر، نظریه
مقدمې: لومړی، لومړیتوب
مقصر: ګناهګار
مقید: تړلی، محدود
ملتیا: ملګرتیا
منظوم: نظم شوی، په شعر ویل شوی
منعکس: راغبرګیدل، راستنیدل، انعکاس
مهال: وخت
موازنه: برابری، انډول
موخه: هدف
مېشت: استوګن، اوسیدونکی
مینه وال: علاقمندان

((ن))

نامتو: مشهور، نومیالی
ناهیلی: مایوس
نشه ییز: نشه راوړونکی، نشه‌کوونکی
نغښتې: پیچلی، راتاو شوی
نقصان: زیان

نوماند: نومیالی، د نوم او شهرت خاوند
نومیالی: د نوم او شهرت خاوند، مشهور
نیازی: د پښتنو یوه قبیله ده.

((هـ))

هستي: وجود
هلي ځلي: هاند او هڅې، کوښښ
همنوا: همغږی
هوسا: سوکاله
هڅه: کوښښ

((و))

واصفان: ستایوونکي، صفت‌کوونکي
واورین: واوره لرونکی
واویلا: شور او غوغا
واټنونه: فاصلې
وربن: پراخ، پرانیستی
ونډه: برخه
ویاند: نطاق
ویاړ: افتخار
ویجاړ: وران، ړنګ
ویرنه: مرثیه، د غم څرګندول
وینا وال: ویناکوونکی، ویونکی، شاعر
وړ: لایق، مناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه:

۱_ د یونس دیوان، د عبدالله بختاني خدمتگار په زیار، کابل چاپ.
۲_ خوارہ نعتونه، فقیر محمد عباس قادریه، پېښور چاپ.
۳_ د پښتني قبیلو جزایي، حقوقي اصلاحي قاموس، محمد ابراهیم عطایي، د افغانستان علومو اکاډمي د پښتو څېړنو نړیوال مرکز.
۴_ پښتني لارښود، پوهاند صدیق الله رښتین، یونیورسټي بک ایجنسي پېښور.
۵_ د پښتو ژبې لنډ ګرامر، محقق سید محی الدین هاشمي، د اریک ګرځند کتابتونو اداره.
۶_ خیالي دنیا، قیام الدین خادم، پښتو ټولنه، کابل.
۷_ اریانا دایرة المعارف، دویم چاپ، د افغانستان د علومو اکاډمي.
۸_ ګنج پښتو، مولوي احمد، پېښور.
۹_ ګیتانجلي، عبدالرؤف بینوا، پوهاند عبدالشکور رشاد په سریزه، دریم چاپ.
۱۰_ له تنباکو تر هیروینو پورې، سرمحقق نعمت الله اندړ، د اریک د ګرځنده خپرونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداره.
۱۱_ په افغانستان کې د ژوند د چاپېريال ساتنه، پوهاند داکتر حسن يار، د اريک د گرځنده کتابونو اداره.
۱۲_ فرهنگ ادبيات جهان، زهرا خانلري، شرکت انتشارات خوارزمي، ايران.
۱۳_ د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې د اصلاحاتو تشريح، ملک ستيز، د هاشمي ژباړه، د بشر د حقوقو او مدني ټولنې شبکه، کابل.
۱۴_ د افغانستان مشاهير، محقق سيد محی الدين هاشمي، د اريک د گرځنده کتابتونو اداره، پېښور.
۱۵_ په افغانستان کې لرغونې کلاگانې، پوهاند رازقي نړيوال، کابل.
۱۶_د الفت مرغلرې (شعري کليات) گل پاچا الفت، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۱۷_ پټه خزانه، محمد هوتک، د پوهنې وزارت، کابل.
۱۸_ د افغانستان د ولايتونو جغرافيه، پوهاند غلام جيلاني عارض، د اريک د گرځنده کتابونو اداره، پېښور.
۱۹_ اريانا دايرة المعارف، څلورم ټوک، اريانا دايرة المعارف ټولنه، کابل.
۲۰_ د صدر خوشحال ژوند او اثار، زرين انځور، پښتو اکاډمي، پېښور.
۲۱_ د پښتو ادبياتو تاريخ (لرغونې او منځنۍ دوره) سرمحقق زلمی هېواد مل، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۲۲_ زاهد پښتو- پښتو سيند، عبدالقيوم زاهد مشوانی، دانش خپرندويه ټولنه.
۲۳_ فرهنگ تشريحي، داکتر حسن انوري، کتابخانه ملي ايران.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library